

თაუნ-ჰაუსი (ინგლ. town ქალაქი და house სახლი) – დაბალსართულიანი კოტეჯების კომპლექსი დამოუკიდებელი შესასვლელებით (ნახ. 1), რომლებიც შეთავსებულია ერთმანეთთან გვერდითი კედლებით და როგორც წესი, აქვთ მცირე საკუთარი მიწის ნაკვეთი (1-4 მეასედი).

ნახ. 1

თაფა – მიწის ყრილი, ბორცვი, გორაკი ველზე.

თაღედი (არკადა) (ფრანგ. arcade<პროვანსალური arcada<იტალ. arcata<ლათ. arcus მშვილდი) – ერთნაირი სიდიდის თაღების რიგი, დაყრდნობილი სვეტებზე, ბოძებზე ან პილონებზე. გამოიყენება ღია გალერეების მოსაწყობად შენობის კედლის გასწვრივ (ნახ. 1), აგრეთვე სახურავის ან ანტაბლემენტის საყრდენად, აკვედუკების მშენებლობაში და სხვ. თ. კედელზე მოსულ დატვირთვებს თანაბრად ანაწილებს ცალკეულ საყრდენებზე. შუა საუკუნეების ინგლისურ ტაძრებსა და მონასტრებში ყრუ (ცრუ) თაღედი წარმოადგენს დახურულ გასასვლელს ტრანსეფტიდან ან ნეფიდან შიგა სათავსებამდე. ყრუ თაღედი – რომანული არქიტექტურის განსაკუთრებული მოტივია, რომელმაც დიდი გავლენა იქონია გოტიკურ არქიტექტურაზე, სადაც თ. განთავსებულია ნეფის კედლის ქვედა ნაწილში და ტაძარში იჭერს ტრიფორიუმსა და ფანჯრების ზედა რიგს ქორედში, რომლითაც ინტერიერი ნათდება. ყრუ თაღების რიგს არკატურა ექოდება.

ნახ. 1

თაღედი ორდერული – კედელში გამმოყვანილი თაღური ღიობების რიგი არქიტექტურული ორდერის გამოყენებით, რომელშიც ორდერს ნაწილობრივ ან მთლიანად დაკარგული აქვს თავისი კონსტრუქციული დანიშნულება – ანტაბლემენტი წარმოადგენს კედლის ნაწილს და აღარ არის სვეტებზე დაყრდნობილი გადახურვის მზიდი ელემენტი. თვით სვეტები კი იქცევა ნახევარსვეტებად (პილასტრებად) და მზიდის ნაცვლად ასრულებენ დეკორატიულ ფუნქციას. თ. ო. ხდება პილონებზე განთავსებული თაღედის ტექტონიკური ერთობლიობა და ძირითად საყრდენებს შორის სივრცე ივსება ორდერული სვეტნარით. თუ შენობა ორი და მეტსართულიანია, მაშინ სვეტნარში გამოიყენება ორდერული სუპერპოზიცია. ორდერული თაღნარი რომაული არქიტექტურის მნიშვნელოვანი ფორმაა და გავრცელებული იყო, ძირითადად, რომის რესპუბლიკის პერიოდში (ძვ. წ. VI-I საუკუნეები).

თაღი – 1. არქიტექტურული მრუდხაზოვანი ღეროვანი კონსტრუქცია დაყრდნობილი ღიობის კედლებზე ან ორ საყრდენზე (ბოძი, სვეტი, პილონი, ბურჯი და სხვ.). თ. განმზღენიანი კონსტრუქციაა და ძირითადად კუმშვაზე მუშაობს. განმზღენს იღებს შემკრავი, კონტრფორტები, განივი კედლები, რკ.ბ.-ის გადახურვები, გვერდითი სათავსის საზღვრებში მოქცეული ჩარჩოები, მიწის დონის ზევით განლაგებული საძირკვლები. აწევის ისარი მიიღება $f = (0,5-0,1)l$, სადაც l თაღის მალაია. თაღის საყრდენ კვეთს ქუსლი ეწოდება, ხოლო მის

უმალეს შუა კვეთას კლიტე. თალი (ქვის) პირველად ძველ აღმოსავლეთში გამოჩნდა (ქვის გამოყენების მიზეზი დიდძალიანი კოჭოვანი გადახურვისათვის გამოსადეგი ხის უქონლობა იყო). შემდეგ თ. ფართოდ გავრცელდა ანტიკური რომის არქიტექტურაში (შენობები, აკვედუკები, სატრიუმფო თალები და ა.შ.). იგი დღესაც ხუროთმოძღვრების მნიშვნელოვანი ელემენტია [ნახ. 1. სენატისა და სინოდის შენობები თალი სანკტ-პეტერბურგში (1821-34 წწ.), არქიტექტორი კ. ი. როსი, რუსეთის ფედერაცია].

ნახ. 1

არსებობს თალის მრავალი სახეობა: ამაღლებული, აწეული, ბრტყელი, განმტვირთავი, გარესაყრდენი, გოტიკური, დაკიდებული, დამრეცი, დაწეული, დახრილი, დეკორატიული, ელიფსური, ვენეციური, ირიბი, ისრული (შეისრული), კბილა, კილისებრი, კოლოფა, კონცენტრული, კუმშვილი, მრავალფრთიანი, მრავალცენტრიანი, მშვილდა, მცოცავი, ნალისებრი, ნახევარწრიული, ოვალური, ოჟივური, ორსახსრიანი, პარაბოლური, პორტალური, პერსპექტიული, საბჯენი, საკოჭიანი, სამსახსრიანი, სამფრთიანი, სამცენტრიანი,

სატრიუმფო, საყრდენი, სოლისებრი, სწორი, ტიუდორის, უსახსრო, ღია, შეკიდებული, შემადლებული, შექცეული, ცრუ, წრიული, ხიდის, ხოკერული და სხვ.

თალი ამაღლებული – თალი, რომლის წარმმართველი რკალის ცენტრის ქვევით, ქუსლებამდე სწორხაზოვანი მონაკვეთებით გრძელდება (ნახ. 1).

ნახ. 1

თალი განმტვირთავი – თალი, რომელიც ჩვეულებრივ კედელშია დაყოლებული და დატვირთვას ანაწილებს შენობის ზედა ნაწილებიდან საყრდენებზე (ნახ. 1) ან პირიქით – ცალკეული საყრდენების დატვირთვას ანაწილებს საძირკვლებზე (იხ. ყირათალი).

ნახ. 1

თალი გოტიკური – ისრული თალი; ერთნაირი რადიუსის მქონე ორი რკალისგან შედგენილი წვეტიანი თალი. [ნახ. 1. სანტა-მარია-დელ-მარის (კატალ. Santa Maria del Mar ზღვის წმ. მარიამის სახელობის ეკლესია ზღვაზე) მთავარი შესასვლელი, ქ. ბარსელონა, ესპანეთის სამეფო].

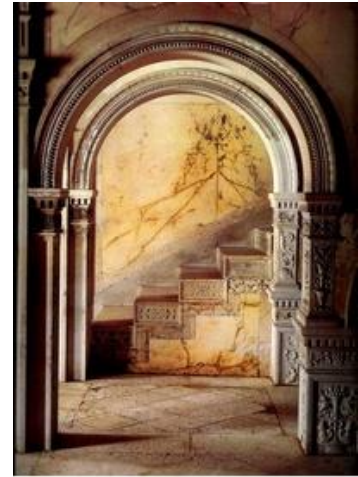
ნახ. 1

თალი დაკალიბრებული – თალი, რომელიც დაკალიბრებული აგურებისგანაა აწყობილი.

თალი დამრეცი – თალი, რომლის ქუსლები რკალის ცენტრის ზევით მდებარეობს. ისინი შეიძლება განლაგებული იყოს ერთ- ან სხვადასხვა დონეზე.

თალი ელიფსური – თალი, რომლის რკალი ელიფსის ფორმისაა.

თალი ვენეციური – წრიული თალის სახეობა, რომელიც პირველად შეიქმნა იტალიის ქ. ვენეციაში (ნახ. 1. Palazzo Ca 'Dario, ვენეცია, იტალიის რესპუბლიკა).

ნახ. 1

ნახ. 1

თალი ისრული – თალი, შედგენილი ორი რკალისაგან, რომლებიც კეხში ურთიერთ გადაკვეთისას ქმნის კუთხეს [ნახ. 1. ვესტმინსტერის (უესტმინსტერის) სააბატოს ისრული თაღები, ქ. ლონდონი, ინგლისი]. ეს მეთოდი დამახასიათებელია გოტიკური არქიტექტურის ტაძრებისათვის.

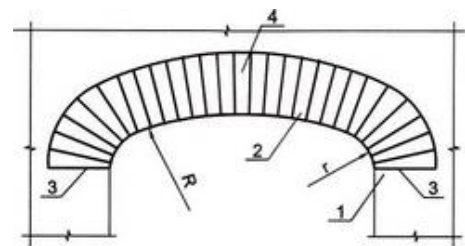
თალი კბილა – თალი, რომლის შიგა წარმმართველი შედგება ნახევარწრიული რკალებისაგან, რომლებიც გადაკვეთის წერტილებში კბილანებს წარმოქმნიან.

თალი კილისებრი – თალი, რომლის მოხაზულობა ამობრუნებულ კილიან გემს ან ნავს წააგავს (ნახ. 1). მას შემდეგ, რაც ევროპაში გამოჩნდა ნახევარწრიული თაღები, ყველაზე მოთხოვნადი გახდა კილისებრი (გოტიკური) თალი, რომლებიც წარმოადგენდა გოტიკური თალის სტილისტურად განვითარებულ ელევანტურ კონსტრუქციას. მას ძირითადად იყენებდნენ საცხოვრებელი სახლების, სასახლეების, ეკლესიების, ტაძრებისა და მისთ. ფასადების გასალამაზებლად.

ნახ. 1

თალი კოლოფა – სამი (სამცენტრიანი) ან ხუთი (ხუთცენტრიანი) ცენტრიდან მოხაზული რკალის ფორმის თალი (ნახ. 1. თალი კოლოფა: 1-კედლის წყობა; 2-ზღუდარი; 3-ქუსლი; 4-კეხის კლიტის ქვა).

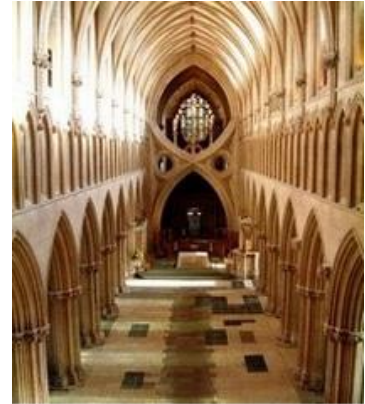

ნახ. 1

თალი კონცენტრული – იხ. თალი პერსპექტიული.

თალი კუმზადი – იხ. თალი დამრეცი.

თალი მომჭიმავი – დამხმარე თალი, ჩაშენებული ტაძრის ნეფში ნაგებობის დაჯდომის საწინააღმდეგოდ [ნახ. 1. მომჭიმავი თალი ("თალი-მაკრატელი") წმ. ანდრიას სახელობის გოტიკური სტილის უელსის საკათედრო ტაძარში, სომერსეტის საგრაფო, ინგლისი].

ნახ. 1

თალი მრავალფრთიანი – რამდენიმე რკალისაგან შედგენილი შიგა წარმმართველი თალი.

თალი მშვილდა – დაუჭიმავი მშვილდის ფორმის მაგვარი ბრტყელი რკალის მოხაზულობის მქონე თალი.

თალი ნალისებრი – თალი, რომელიც ფორმით ნალს წააგავს. მისი წარმმართველი ცენტრის ქვევით გაგრძელებული ნახევარწრიული რკალია.

თალი ნახევარწრიული – თალი, რომლის რკალი ნახევარწრეა. ქუსლები, როგორც წესი, განლაგებულია ცენტრის დონეზე, რომლიდანაც ნახევარწრეა შემოხაზული (ნახ. 1).

ნახ. 1

თალი ოჯივური – დიაგონალური თალი გოტიკურ ჯვრისებრ კამარაში.

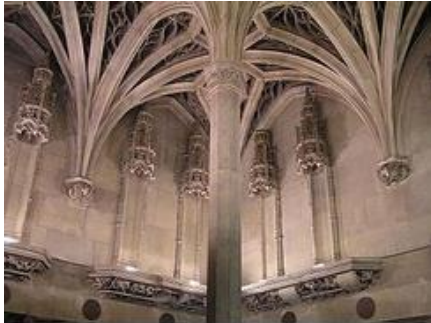
ნახ. 1

თალი პარაბოლური – თალი, რომელსაც პარაბოლის მოხაზულობა აქვს (ნახ. 1).

თალი პერსპექტიული – კედლის სიღრმისაკენ თანამიმდევრულად შემცირებული რადიუსის მქონე თაღების ერთობლიობა (ნახ. 1. ქ. მოსკოვის კრემლის უსპენსკის ტაძრის სამხრეთის შესასვლელის პორტალის პერსპექტიული თალი, რუსეთის ფედერაცია).

ნახ. 1

ნახ. 1

თალი საბჯენი – თალი, რომელიც ამაგრებს კამარის კონსტრუქციას სხვადასხვა წერტილებში და ჩვეულებრივ კამარის სიბრტყიდან წიბოს სახით გამოიყოფა (ნახ. 1. კლიუნის კაპელა, ბურგუნდია, საფრანგეთის რესუბლიკა).

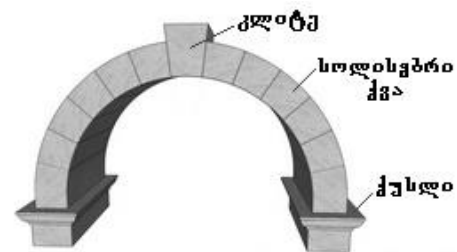
თალი სამკუთხა – სამკუთხედის ფორმის ისრული თაღის ტიპი, რომლის ელემენტებია: ხის (ლითონის, რკ.ბ.-ის) ზედა შეკუმშული ორი დახრილი ძელი, შეერთებული კეხში სახსროვნად და ქვედა საყრდენების შემაერთებელი ჰორიზონტალური გაჭიმული შემკოჭი, რომელიც, როგორც წესი, მზადდება ლითონისაგან და ღებულობს განმბჯენ ძალას.

თალი სამფრთიანი – თალი, რომელიც შედგება სამი პატარა თალისაგან.

თალი სამცენტრიანი – 1. ნახევრად ოვალური ფორმის თალი, რომელიც შედგება სამი წრიული რკალისაგან, რომელთაგან უდიდესის ცენტრი მდებარეობს ძალის ცენტრზე გამავალ ღერძზე; 2. იხ. თალი კოლოფა.

თალი სეგმენტური – თაღის ფორმა, რომელიც შეადგენს წრის ნაწილს.

თალი სოლისებრი – 1. სოლისებრი ფორმის ქვებით ამოყვანილი ნაწიბურებიანი თალი (ნახ. 1); 2. მართკუთხა ფორმის ქვებით ამოყვანილი ნაწიბურებიანი თალი, რომელსაც სოლისებრი ნაკერები აქვს.

ნახ. 1

ნახ. 1

თალი ტიუდორის – ოდნავ შეისრული სამცენტრიანი დამრეცი თალი (ნახ. 1).

თალი ტოლგვერდა – ისრული თალის ტიპი, რომლის სიმრუდის რადიუსი თალის მალის ტოლია.

ნახ. 1

თალი ფლორენციული – წრიული თალის ტიპი (ნახ. 1).

თალი შეკიდებული – თალი, შედგენილი ორი რკალისაგან, რომელთა გადაკვეთა ხდება თალის უმაღლესი წერტილის (კეხის) ქვევით.

თალი შეკუმშული – კუმშვილი თალი; თალი, რომლის წარმმართველი რკალის ცენტრი მის ქუსლებს ქვევით მდებარეობს.

ნახ. 1

თალი შემადლებული – თალი, რომლის წარმმართველი რკალის ცენტრის ქვევით (ქუსლებამდე) სწორხაზოვანი მონაკვეთებით გრძელდება (ნახ. 1).

ჰორიზონტალურ განმბრჯენს და ამოყვანილია ქვების თანდათანობით წანამატით (ნახ. 1).

თალი ცრუ – თალი, რომელიც არ წარმოშობს

ნახ. 1

თალის აწევის ისარი – თალის სიმაღლე.

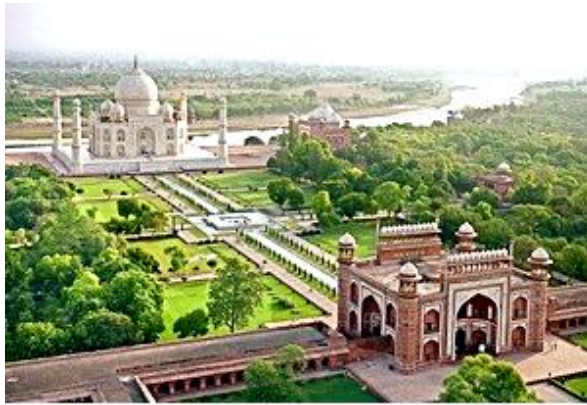
თაღნარი (არკატურა) (ფრანგ. arcature თაღების რიგი) – დეკორატიულ-პლასტიკური დამუშავების მიზნით შენობის ფასადზე ან სათავსის კედლებზე გამოყვანილი გამჭოლი ან ყრუ თაღების რიგი (ნახ. 1), რომელიც ზოგჯერ ოთხივე მხარეს გასდევს შენობას. X-XII საუკუნეებში ქართულ ხუროთმოძღვრებაში გავრცელებული იყო ფასადების ხუთთაღიანი კომპოზიცია (ოშკის, ბაგრატის, ალავერდის, სვეტიცხოველისა და სხვ. ტაძრები).

ნახ. 1

თახჩა – კედელში დატანებული სათავსი, ჩვეულებრივ უკარო, ჭურჭლისა და სურსათისათვის.

თაჯ-მაჰალი – თანამედროვე მსოფლიოს შვიდი საოცრებიდან ერთ-ერთი, სპილოსძვლისფერ-თეთრი მარმარილოს მავზოლეუმი-მეჩეთი ჩრდილოეთ ინდოეთში, ქალაქ აგრაში, მდ. იამუნას დაბლობში (ნახ. 1). აშენდა 1632-1653 წლებში მოგოლთა იმპერატორის, შაჰ-ჯაჰანის

ნახ. 1

მეორ თავისი მეუღლის, მუმთაზ მაჰალის ხსოვნისადმი პატივის მისაგებად. თაჯ-მაჰალი მიჩნეულია მოგოლთა არქიტექტურის საუკეთესო ნიმუშად (ნახ. 2). იგი ფართოდ არის აღიარებული, როგორც მუსლიმური ხელოვნების "მარგალიტი" ინდოეთში და ერთ-ერთი საყოველთაოდ აღმაფრთოვანებელი შედეგრი მსოფლიო საგანძურისა. ამ სტილში გაერთიანებულია სპარსული, ოტომანურ-თურქული და ინდური არქიტექტურის ელემენტები. თაჯ-მაჰალი 20 წელი შენდებოდა, მასზე მუშაობდა 20 000-ზე მეტი მუშა. ძვირფასი ქვები და ძვირადღირებული საშენი

მასალა ჩამოჰქონდათ მსოფლიოს მრავალი ქვეყნიდან: ჩინეთიდან, არაბეთიდან, ბალდადიდან, ავღანეთიდან, შრი-ლანკადან, სპარსეთიდან, რუსეთიდან, ტიბეტიდან. პროექტი თავად შაჰს ეკუთვნოდა. ხუროთმოძღვრები მოწვეულნი იყვნენ სპარსეთიდან, თურქეთიდან, სამარყანდიდან, ვენეციიდან, ინდოეთიდან. თაჯ-მაჰალის ყველაზე ნაცნობი ელემენტია თეთრგუმბათიანი მარმარილოს მავზოლეუმი, თუმცა ეს ინტეგრირებულ სტრუქტურათა კომპლესის მხოლოდ ერთი ნაწილია. ამ არაჩვეულებრივი ქმნილების სიმაღლე 74 მეტრს აღწევს, სიგანე კი – 56 მეტრია. დიდი გუმბათის დიამეტრია 17 მ. კუთხეებში 4 მინარეთია აღმართული. კედლები თეთრი მარმარილოთაა მოპირკეთებული. სრულყოფილი ფორმების თაჯ-მაჰალი მნახველს აკვირვებს თავისი დეტალებით - ხის, მარმარილოსა (ნახ. 3) და წითელი ქვიშაქვის

ნახ. 2

კოხტა ჩუქურთმებით, ინკრუსტაციებით, აჟურული ჩარჩოებითა და ფერადი ქვებით (ნახ. 4). თაჯ-მაჰალი ულამაზესი ინტერიერთაც გამოირჩევა (ნახ. 5), რითაც ასევე ათასობით მნახველს აოცებს. მშენებლობისათვის გამოყოფილ ფართობზე (1,2 ჰა), ინფილტრაციის

ნახ. 3

შესამცირებლად, მთლიანად იქნა მოხსნილი გრუნტი და მოედნის დონე აწეულ იქნა მდინარის ნაპირებიდან 50 მ სიმაღლემდე. ნაგებობის საძირკვლისათვის ამოთხრილი იქნა ჭები, რომელიც შემდეგ შეივსო ყორე ქვით. ხარაჩოებად გამოყენებული იყო აგური, ხე და ლერწამი. მარმარილოსა და სხვა საშენი მასალების მისაზიდად სამშენებლო მოედანზე, მოწყობილი იქნა 15 კილომეტრის სიგრძის მიწის პანდუსი. გამწვევ ძალად გამოიყენებოდა საზიდარებში შებმული ხარები და

სპილოები. სამარხების მშენებლობას დასჭირდა 12 წელი, ხოლო მეჩეთისა და მინარეთებისას – კიდევ 10 წელი. თაჯ-მაჰალის გარშემო დიდებული დეკორატიული ბაღია გაშენებული ტბებით, შადრევნებითა და ხელოვნური არხებით, რომელსაც მთლიანობაში 18 ჰექტარი უკავია. თაჯ-მაჰალის მარჯვენა და მარცხენა მხარეს განლაგებულია წითელი აგურით ნაგები მეჩეთი და ტერიტორიაზე შესასვლელი გრანდიოზული ჭიშკარი. შთამომავლობამ, თაჯ-მაჰალის ზღაპრული კომპლექსი ქვაში გაცოცხლებული მარადიული სიყვარულის სიმბოლოდ მონათლა. 2007 წლის 1 აგვისტოს, პორტუგალიის დედაქალაქ ლისაბონში გამოავლინეს მსოფლიოს ახალი შვიდი საოცრება, სადაც თაჯ-მაჰალმა მე-5 ადგილი დაიკავა.

ნახ. 4

ნახ. 5

თბილი – რასაც სითბო აქვს; რაც სითბოს ინახავს.

თბილი პერიოდი – წელიწადის პერიოდი, რომელსაც ახასიათებს გარე ჰაერის საშუალო დღე-ღამური ტემპერატურა +8°C-ზე მეტი.

თბილისის აეროპორტი (თბილისის შოთა რუსთაველის სახელობის საერთაშორისო აეროპორტი) – საერთაშორისო მნიშვნელობის აეროპორტი საქართველოს დედაქალაქ

ნახ. 1

თბილისში (ნახ. 1), რომელიც მისგან სამხრეთ-აღმოსავლეთით 17 კილომეტრით არის დაშორებული. მას საათში 2 000 მგზავრის მომსახურება შეუძლია და კავკასიის რეგიონის მთავარ კომერციულ და სტრატეგიულ ცენტრს წარმოადგენს. აეროპორტი აღჭურვილია თანამედროვე აეროპორტისათვის საჭირო ინფრასტრუქტურის ყველაწარმოადგენს. აეროპორტი აღჭურვილია თანამედროვე აეროპორტისათვის საჭირო ინფრასტრუქტურის ყველაწარმოადგენს. აეროპორტი აღჭურვილია თანამედროვე აეროპორტისათვის საჭირო ინფრასტრუქტურის ყველაწარმოადგენს.

თბილისის ბოტანიკური ბაღი (საქართველოს ეროვნული ბოტანიკური ბაღი) (ინგლ. National Botanical Garden of Georgia) – ყოფილი სამეფო ბაღი, ისტორიული ბაღი თბილისში (ნახ. 1), სოლოლაკის ქედის სამხრეთით, მდინარე წავკისისწყლის (ლელვთახევის) ხეობაში. 1845 წელს მას რუსეთის მეფისნაცვლის, გრაფ ვორონცოვის ბრძანებით ბოტანიკური ბაღი ეწოდა. ის 128 ჰექტარ ტერიტორიაზეა გაშენებული. თბილისის ბოტანიკური ბაღი ერთ-ერთ უძველესია მსოფლიოში. მისი ისტორია 1636 წლიდან იწყება. ბაღის წინამორბედი იყო სოლოლაკის

სამხრეთით, მდინარე წავკისისწყლის ხეობის ქვემო ნაწილში (ლელვთახევში) გაშენებული დეკორატიული და სამკურნალო მცენარეების “სამეფო ბაღი”. მას “ციხის ბაღს”, იგივე

ნახ. 1

“სეიდაბადის” ბაღს, ან “ცოდნის წყაროსაც” უწოდებდნენ. ადრე ეს მცირე ფართობი წარმოადგენდა დასასვენებელ პარკს. შემდეგ კი გაშენდა 3 პატარა ბაღი: სამკურნალო მცენარეებით, ბოსტნეულითა და ხეხილით. ბაღს წავკისის წყალი ორ ნაწილად ყოფს. მდინარეზე რამდენიმე ხიდია გადებული. მათ შორის ყველაზე მეტად ჩანჩქერზე გადებული თაღებიანი ხიდი (ნახ. 2) გამოირჩევა, რომელიც 1914 წელს გაკეთდა. XX საუკუნის 30-იან წლებში თბილისის ბოტანიკურმა ბაღმა ფართო მასშტაბით გაშალა კვლევითი სამუშაოები ბოტანიკის, მცენარეთა ფიზიოლოგიის მცენარეთა

სელექციის მცენარეთა დაცვის სახით. ყოველივე ამან დასაბამი მისცა ბოტანიკური ბაღის ბაზაზე სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის ფორმირებას. 1934 წლიდან ბაღს გამოეყო ბოტანიკის ინსტიტუტი, რომელსაც გადაეცა ჰერბარიუმი, ბიბლიოთეკა, მცენარეთა

ფიზიოლოგიის ლაბორატორია და მცენარეთა სელექციის განყოფილება. დამოუკიდებელ კვლევით ერთეულებად ჩამოყალიბდა მცენარეთა დაცვის, ზოოლოგიის, მემინდვრეობის ინსტიტუტები, აგრეთვე საქართველოს სასელექციო სადგური. ბოტანიკურ ბაღში წარმოდგენილია საქართველოსა და მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონის (ხმელთაშუა ზღვისპირეთი, ჩრდილო ამერიკა, ჩინეთი, იაპონია, ჰიმალაის მთები, ციმბირი) ფლორის 3500-მდე ნაირსახეობა. მათ შორისაა საქართველოს ენდემური, იშვიათი სახეობები, რაც თბილისის ბოტანიკურ ბაღს

ნახ. 2

უნიკალურს ხდის: მოღვინისფრო პიონი ”მაიკო”, იბერიული ირისი, ჩინური ხიმონანტუსი, ჯუჯა ფიჭვები, ცხრატყავა, უთხოვარი და სხვ. მცენარეების ასეთი მრავალფეროვნება განპირობებულია ბაღის სხვადასხვა რელიეფური და მიკროკლიმატური პირობებით. აქვე გვხვდება ცხოველთა სამყაროს წარმომადგენლებიც: მელიები, ტურები, ზღარბები, ციყვები, ქვეწარმავლები და ა.შ. ბოტანიკური ბაღი არის სპეციალურად გაშენებული ბაღი, სადაც გამოჰყავთ სხვადასხვა ჯიშის მცენარეები და ატარებენ მათზე დაკვირვებებს.

თბილისის იუსტიციის სახლი – ლითონისა და რკინაბეტონის კონსტრუქციებისაგან აგებული ასიმეტრიული ფორმის შენობა (არქიტექტორი მასიმილიანო ფუკსასი, იტალიის რესპუბლიკა) მდ. მტკვრის მარჯვენა სანაპიროზე, რომლის საერთო ფართობი 32 ათას კვადრატულ მეტრს შეადგენს. მარტო მომსახურების დარბაზი 7 000 კვ. მ.-ია და 400 ოპერატორზეა გათვლილი. გაიხსნა 2011 წელს. შენობაში განთავსებულია სახელმწიფო მომსახურების დიდი უმრავლესობა – იმ დოკუმენტების გაცემა და მომსახურებების განხორციელება, რომელზეც მხოლოდ სახელმწიფოს აქვს ექსკლუზიური უფლება. მომსახურების დარბაზი სამ ძირითად სფეროდ არის დაყოფილი – თვითმომსახურების, სწრაფი მომსახურებისა და ხანგრძლივი მომსახურების სივრცე. ნაგებობა გამოირჩევა მოდერნისტული სტილითა და რთული

არქიტექტურული ფორმებით, რომელიც ორგანულადაა შერწყმული თბილისის ცენტრალური ნაწილის ლანდშაფტთან (ნახ. 1. საერთო ხედი; ნახ. 2. პანორამული ხედი). აღსანიშნავია, რომ თ. ი. ს. მსოფლიოს ერთ-ერთი ყველაზე პრესტიჟული ჯილდოს მფლობელია – სახელმწიფო სერვისების გაუმჯობესებისათვის დაწესებულ ნომინაციაში ის გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გამარჯვებულია.

ნახ. 1

ნახ. 2

თბილისის ოპერის თეატრი (ინგლ. Georgian National Opera and Ballet Theater of Tbilisi) – თბილისის ზაქარია ფალიაშვილის სახელობის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო აკადემიური თეატრი (ნახ. 1. საერთო ხედი; ნახ. 2. დასავლეთის ფასადი). მდებარეობს ქ. თბილისის ცენტრში, რუსთაველის გამზირზე.

ნახ. 1

თეატრი ქალაქის ერთ-ერთი ღირსშესანიშნაობა და კულტურული ცხოვრების განმსაზღვრელი ცენტრია. ოპერის თეატრის მშენებლობას საფუძველი ჩაეყარა 1847 წელს კავკასიის მთავარმართებლის მიხეილ ვორონცოვის თაოსნობით (არქიტექტორი იტალიელი ჯოვანი სკუდიერი) დღევანდელი თავისუფლების მოედანზე და საზეიმოდ გაიხსნა 1851 წელს, თუმცა იტალიური რენესანსის სტილში

აგებული თეატრის შენობა 1874 წელს მთლიანად ხანძარს ემსხვერპლა.

ახალი შენობა გაიხსნა 1896 წელს ახლანდელი რუსთაველის გამზირზე (არქიტექტორი შრეტერი). თეატრი გათვლილი იყო 1200 მაყურებელზე. თეატრის გეგმის პროტოტიპად რიჰარდ ვაგნერის ბაიროითის თეატრი იყო აღებული. შენობის სახეს ისლამური არქიტექტურისთვის დამახასიათებელი ელემენტების ერთობლიობა განსაზღვრავდა (კედლის სიბრტყის დამანაწევრებელი მუქი და ღია ფერის ჰორიზონტალური ზოლები, მართკუთხა ნიშაში ჩასმული შეისრული და ნალისებრი ღიობები, სტალაქტიკური ფრიზები,

სტუკოს ტექნიკით შესრულებული კედლის მონაკვეთები, მუშარაბიანი სარკმლები და სხვ.). ფასადის მთავარ აქცენტს წარმოადგენდა უხვად შემკული ორსართულიანი პორტიკი (ნახ. 1). ინტერიერს ნაძერწ შემკულობასთან ერთად ფსევდომავრიტანული მოხატულობა და ელეგანტური წვრილი სვეტებისა და აჟურული კონსოლებისგან შემდგარი ლითონის კონსტრუქციები ამკობდა.

ნახ. 2

1973 წელს თეატრის შენობას ხანძარი გაუჩნდა, რომელმაც ძლიერ დააზიანა ინტერიერი. 2010-2015 წლებში მოხდა თეატრის საფუძვლიანი რეკონსტრუქცია (დამფინანსებელი ბიზნესმენი ბიძინა ივანიშვილი). შენარჩუნდა შენობის აღმოსავლური, ფსევდომავრიტანული სტილი და მთავარი ფასადი. ცვლილებები განიცადა გვერდითმა ფასადებმა, მაყურებელთა დარბაზმა (ამჟამად იტევს 1065 მაყურებელს) (ნახ. 3. მაყურებელთა დარბაზი). ახალი სცენის პორტალის ზომებია 16,0x10,0 მ. მას 4 მოძრავი ბაქანი ემსახურება.

ნახ. 3

თეატრში 6 სარეპეტიციო დარბაზია. ფოიეში მდებარეობს წითელი (ნახ. 4. წითელი დარბაზი), ლურჯი (ნახ. 5. ლურჯი დარბაზი) და სარკებიანი დარბაზები, სადაც შეიძლება შეხვედრებისა და კამერული კონცერტების გამართვა (ნახ. 6. ინტერიერი).

ოპერის თეატრის მშენებელმა 600 ნათურიანი თითბრისგან დამზადებული ცენტრალური ჭალი (ესკიზის ავტორი ნოდარ ერგემლიძე), რომლის დიამეტრია 4,5 მ, სიგრძე – 7,0 მ, წონა – 2,5 ტ (ნახ. 7. ცენტრალური ჭალი). ბროლი შექმნილი იყო ავსტრიული კომპანია „სვაროვსკისაგან“.

გამოყენებულია ორი სახის ბროლი „bohemian glass“ და „strassencristal“ (ბოჰემური მინა“ და „ქუჩის ბროლი“).

დიდი ფრანგი მწერალი ალექსანდრე დიუმას (უფროსი) 1859 წელს თბილისში მოგზაურობის შემდეგ თავის წიგნში „მოგზაურობა კავკასიაში“ აღნიშნავდა: „ჩემი ცხოვრების მანძილზე მე თითქმის ყველა თეატრი მოვინახულე, მაგრამ ვერც ერთი მათგანი ვერ შეედრება სილამაზით თბილისის თეატრს“. ოპერის ბაღში დაკრძალული არიან ქართული საკომპოზიტორო სკოლის ფუძემდებელი და კლასიკოსი ზაქარია ფალიაშვილი; მსოფლიო ტენორები ვანო სარაჯიშვილი და ზურაბ ანჯაფარიძე.

ნახ. 4

ნახ. 5

ნახ. 6

ნახ. 7

თბილისის რუსული ეკლესია (წმინდა ალექსანდრე ნეველის სახელობის რუსული ეკლესია) (რუს. Церковь Святого Александра Невского; ინგლ. Alexander Nevsky Russian Orthodox Church) – არაქართული მართლმადიდებლური ეკლესია, მდებარეობს თბილისში ჯავახიშვილის ქუჩაზე (ნახ. 1. საერთო ხედი). ტაძარი აშენდა 1864 წელს მორწმუნეთა პირადი შენაწირებით, აგრეთვე, რუსეთის წმინდა სინოდის მიერ გამოყოფილი თანხის მეშვეობით. მშენებლობისათვის გამოყენებული იყო ჩვეულებრივი ქართული აგური. 1886 წელს ჩრდილოეთის, დასავლეთისა და აღმოსავლეთის მხრით მინაშენებმა ტაძარი მოცულობაში ორჯერ გაზარდა; აღიმართა ერთიარუსიანი სამრეკლო კარიბჭით და ქვის კიბით, ხოლო 1913 წელს აშენდა თეოდორესეული ღვთისმშობლის ხატის სამლოცველო (ნახ. 2. სამლოცველო), რომელიც მიეძღვნა რომანოვების დინასტიის 300 წლისთავს. ეკლესიაში ორი ტრაპეზია: წმინდა ალექსანდრე ნეველის სახელობისა და წმინდა ნიკოლოზ საკვირველთმოქმედის სახელობისა. ეს მეორე ტრაპეზი 1900 წელს დაარსდა საკურთხევის მარჯვნივ მდებარე ეკვდერში – რუსეთის იმპერატორ ნიკოლოზ II მირონცხების პატივსაცემად.

ტაძარში დაბრძანებულია სმოლენსკის ღვთისმშობლის, წმ. ალექსანდრე ნეველის, თეოდორესეული ღვთისმშობლის, წმ. დიდმოწამე პანტელეიმონის, ღვთისმშობლის საფარველის და სხვათა ხატები. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ტაძარში განთავსებული ორი ლუსკუმა (მიცვალებულის ჩასასვენებელი ქვის ყუთი), რომლებშიც ინახება წმ. მარიამ მაგდალინელის, წმ. ნინოს, წმ. ნიკოლოზის, წმ. შიო მღვიმელის და სხვა დიდ წმინდანთა

ნაწილები. წმინდა ალექსანდრე ნეველის სახელობის ეკლესიაში ეკურთხა ბერად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II.

ნახ. 1

ნახ. 2

თბილისის სატელევიზიო კოშკი (თბილისის ტელეანმა) (ინგლ. Tbilisi TV Broadcasting Tower) – მდებარეობს მთაწმინდის პარკის ტერიტორიაზე ზღვის დონიდან 719,2 მეტრის სიმაღლეზე (ნახ. 1. საერთო ხედი; ნახ. 2. კოშკი ღამით). დამზადებულია ფოლადის მილოვანი კონსტრუქციებისაგან და მისი სიმაღლე 274,5 მ-ია, წონა 440 ტ. დაიდგა 1972 წელს. იგი ქვეყნის კავშირგაბმულობის უდიდესი საკომუნიკაციო ცენტრია.

ნახ. 1

ნახ. 2

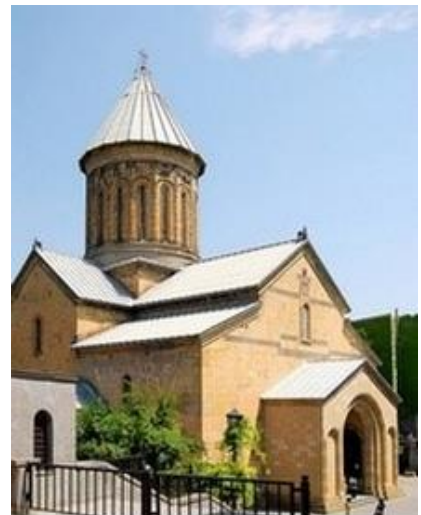
თბილისის სიონი (ინგლ. Sioni Cathedral of the Dormition) – ყოვლადწმიდა ღვთისმშობლის მიძინების სახელობის (სიონის) საკათედრო ტაძარი, ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლი, მდებარეობს თბილისში მტკვრის მარჯვენა დაბალ ნაპირზე, ზემო კალაში, სიონის ქუჩაზე (ნახ. 1. საერთო ხედი; ნახ. 2. ჩრდილო-აღმოსავლეთი ხედი). კომპლექსში შემავალი ნაგებობებია: საკათედრო ტაძარი, გალავანი, ორი სამრეკლო.

გადმოცემით სიონი ერთ-ერთი იმ ტაძართაგანი იყო, რომელიც მეფე ვახტანგ გორგასალმა ააგო თბილისში V ს-ის II ნახევარში. ტაძარს საფუძვლად დაედო ღვთისმშობლის მიძინების ადგილზე გეთსამანიის ბაღში აღმართული ტაძრის გეგმა. სიონი არაერთხელ დაინგრა და აღდგა. სავარაუდოდ, ტაძარი საფუძვლიანად განაახლეს მას შემდეგ, რაც 1122 წელს მეფე დავით IV აღმაშენებელმა თბილისი აიღო და საქართველოს სამეფო ტახტი აქ გადმოიტანა. 1226 წელს ხვარაზმელთა შაჰმა ჯალალ ად-დინმა ჩამოანგრია ეკლესიის გუმბათი, რომელიც მალევე აღადგინეს. თემურ ლენგის 1386 წლის შემოსევის დროს დაზიანებული შენობა შეაკეთა მეფე ალექსანდრე I-მა. 1556 წელს ტაძარი კვლავ გაანადგურა შაჰ-თამაზმა, ხოლო 1616 წელს კი – შაჰ-აბაზმა. ირანელთა მიერ თბილისის რამდენიმეჯგუფის აოხრების შედეგად დაანგრეული ტაძარი 1667 წელს აღადგინა მთავარეპისკოპოსმა ელისე საგინაშვილმა. 1668 წლის მიწისძვრამ შენობა ისევ დააზიანა. 1710 წელს მეფე ვახტანგ VI განაახლა ტაძრის გუმბათი, საპირე წყობა და სახურავი. უკანასკნელი დიდი დაზიანება შენობამ განიცადა 1795 წლის ირანის გამგებლის ალა მაჰმად ხანის მიერ თბილისის აოხრების დროს. 1803 წელს ტაძარი საფუძვლიანად აღადგინეს და 1861 წლის 17 დეკემბერს მოხდა სიონის ტაძრის ხელახალი კურთხევა.

ნახ. 1

სიონის ტაძარი "ჩახაზული ჯვრის" ტიპის შენობაა. ნაგებია ალგეთის თლილი ქვით. გუმბათი ეყრდნობა ორ ბურჯსა და აფსიდის კედლებს. საკურთხევლის აქეთ-იქით ასევე აფსიდიანი დამატებითი სათავსებია. აღმოსავლეთ ფასადზე აფსიდები ხუთწახნაგად არის შვერილი. ტაძრის გეგმა XII საუკუნის შემდეგ არსებითად აღარ შეცვლილა. 1657 წლის აღდგენის დროინდელია მკლავების კამარები, აფრები და შეისრული გუმბათქვეშა თალები, აგრეთვე კედლების მნიშვნელოვანი ნაწილი. მოყვითალო-ქვიშისფერი ტუფის ფილების საფასადო პერანგი მეტწილად XIX საუკუნისაა, თუმცა შემორჩა უფრო ძველი მოპირკეთების ნაშთებიც, კერძოდ, ჩრდილოეთი ფასადის ზედა ნაწილში, სადაც არის 1710 წლის წარწერა. წარწერის ირგვლივ რელიეფებია: ზემოთ – სოლარული სიმბოლო, გარდიგარდმო – ფასკუნჯების გამოსახულებები. სხვა ფასადები გლუვია, მხოლოდ სარკმლებს აქვს სადა საპირეები. შედარებით მდიდრულადაა გაფორმებული ტაძრის მთავარი შესასვლელი დასავლეთიდან, რომელსაც მოჩუქურთმებული თაღოვანი ჩარჩო აქვს (ნახ. 3. მთავარი შესასვლელი). სამხრეთ დასავლეთ ფასადებზე სარკმლებს ზემოთ ორნამენტული ჯვრებია

ნახ. 2

ნახ. 3

შეისრული გუმბათქვეშა თალები, აგრეთვე კედლების მნიშვნელოვანი ნაწილი. მოყვითალო-ქვიშისფერი ტუფის ფილების საფასადო პერანგი მეტწილად XIX საუკუნისაა, თუმცა შემორჩა უფრო ძველი მოპირკეთების ნაშთებიც, კერძოდ, ჩრდილოეთი ფასადის ზედა ნაწილში, სადაც არის 1710 წლის წარწერა. წარწერის ირგვლივ რელიეფებია: ზემოთ – სოლარული სიმბოლო, გარდიგარდმო – ფასკუნჯების გამოსახულებები. სხვა ფასადები გლუვია, მხოლოდ სარკმლებს აქვს სადა საპირეები. შედარებით მდიდრულადაა გაფორმებული ტაძრის მთავარი შესასვლელი დასავლეთიდან, რომელსაც მოჩუქურთმებული თაღოვანი ჩარჩო აქვს (ნახ. 3. მთავარი შესასვლელი). სამხრეთ დასავლეთ ფასადებზე სარკმლებს ზემოთ ორნამენტული ჯვრებია

გაკეთებული. გუმბათი თავისი ყელით მთლიანად 1710 წელს არის ამოყვანილი (ნახ. 4. გუმბათის ყელი). ის გარედან თექვსმეტწახნაგაა. ყოველ წახნაგში თითო ვიწრო, მოჩუქურთმებული საპირიანი სარკმელია. დასავლეთ მხარეს ორ წახნაგზე გამოსახულია ჯვარი და მიჯაჭვული ლომი, ჩრდილოეთ მხარეს – წმ. მთავარანგელოზი და მაკურთხეველი წმინდანი წიგნით ხელში.

ნახ. 4

1850 წელს კავკასიის მეფისნაცვლის მიხეილ ვორონცოვის ბრძანებით გადაწყდა ტაძრის მოხატვა, რომელიც 1851-1855 წლებში შესრულდა გრიგოლ გაგარინის მიერ (ნახ. 5; ნახ. 6: ინტერიერის მოხატულობა). მხატვრობა შესრულებულია ცვილის საღებავებით. ტაძრის დასავლეთი ნაწილი 1978-1979 წლებში ხელახლა მოხატა ლევან ცუცქერიძემ. საკურთხეველის წინ მდგომი კანკელი გაკეთდა 1980-იან წლებში ძველი ქართული ნიმუშების მიხედვით.

სიონის ტაძარში მრავალი ხატი თუ წმინდა ნაწილია, მაგრამ ყველაზე მთავარი, რომელიც ეხმაურება თავად ტაძარს, ესაა სიონის ღვთისმშობლის ხატი (დამზადებული 1762 წელს რუსეთში მეფე ვახტანგ VI-ის შვილის გიორგი ბაგრატიონისა და მისი მეუღლის მარიამ დოღგორუკოვას დაკვეთით), საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის უდიდესი სიწმინდე – წმ. ნინოს ჯვარი, რომელიც დაბრძანებულია ტაძრის კანკელის ჩრდილოეთ მხარეს მისთვის გამოყოფილ სპეციალურ ნიშაში 1802 წლიდან, მაცხოვრის ხელთუქმნელი, ბარბარეს, წმინდა ნინოს, წმინდა გიორგის, წმინდა ნიკოლოზის, წმინდა სერაფიმეს ხატები და სხვ.

ნახ. 5

ტაძრის ჩრდილოეთით დგას აგურის სამიარუსიანი ძველი სამრეკლო (ნახ. 7. ძველი სამრეკლო) აშენებული 1425 წელს, რომლის ზედა იარუსი დანგრეული იქნა 1795 წელს ალა მაჰმად ხანის შემოსევის დროს. იგი შეაკეთეს 1939 წელს და თავიდან ააგეს ფანჩატური. მეორე სამრეკლო – წვეტიან დაგვირგვინებული მაღალი სამსართულიანი შენობა ტაძრის ჩრდილო-დასავლეთით, აშენა 1812 წელს და თბილისის ხუროთმოძღვრებაში კლასიციზმის ერთ-ერთი უადრესი ნიმუშია (ნახ. 8. ნეოკლასიკური სტილის სამრეკლო).

ნახ. 6

ტაძარს გააჩნია საძვალე, სადაც დაკრძალული არიან ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიის ცნობილი სასულიერო პირები, საზოგადოებრივი მოღვაწეები, სამეფო ოჯახის წევრები და თავადიშვილები. მათ შორის: წმ. იოანე მანგლელი ეპისკოპოსი (1666-1751 წწ.);

საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქები: კირიონ მეორე, ლეონიდე, ამბროსი, ქრისტეფორე, კალისტრატე, მელქისედეკ III, ეფრემ II, დავით V; სიონის ტაძრის განმაახლებელი მთავარეპისკოპოსი ელისე საგინაშვილი, პოეტი ვახტანგ ორბელიანი, ანა ბატონიშვილი (მეფე ვახტანგ VI-ის ქალიშვილი), სოლომონი (მეფე ერეკლე II-ის შვილი), პავლე ციციანოვი (საქართველოს მთავარმართებელი) და სხვ.

ნახ. 7

ნახ. 8

თბილისის სპორტის სასახლე (გივი კარტოზიას სახელობის თბილისის სპორტის სასახლე) (ინგლ. Tbilisi Sports Palace) – გაიხსნა 1961 წელს (არქიტექტორები: ვლადიმერ ალექსი-მესხიშვილი, იური კასრაძე, თემო ჯაფარიძე; კონსტრუქტორი დავით ქაჯაია). შენობა გეგმით კვადრატის ფორმისაა, გვერდის ზომით 88 მ. მთავარი არენა – 44,0x27,4 მ. ტრიბუნები იტევს 9305 მაყურებელს. გადახურვა შესრულებულია 76 მ მაღის მქონე სფერული გუმბათით (ნახ. 1. პანორამული ხედი; ნახ. 2, ნახ. 3: საერთო ხედი), რომელიც განხორციელებულია ტრაპეციული მოხაზულობის ასაწყობი რკ.ბ.-ის ფილებისაგან (შეტანილია ინდივიდუალურ კონსტრუქციათა საერთაშორისო კატალოგში), რომელთა კონსტრუქციულმა გადაწყვეტამ საშუალება მისცა მშენებლებს გუმბათის მონტაჟი ხარაჩოების გარეშე ეწარმოებინათ.

ნახ. 1

ნახ. 2

ნახ. 3

თბილისის ფუნქულიორი – საბაგირო რკინიგზა ქ. თბილისში მთაწმინდის პლატოზე (ნახ. 1. პანორამული ხედი). გაიხსნა 1905 წლის 27 მარტს (იდეის ავტორი ბელგიელი ინჟინერი ალფონს რობი, პროექტის ავტორი ფრანგი ინჟინერი ა. ბლანი, არქიტექტორი თბილისელი ხუროთმოძღვარი ა. შიმკევიჩი). გზის სიგრძე – 501 მ, ლიანდაგის დახრის კუთხე – 28-33°, რელსებს შორის მანძილი – 0,98 მ (ნახ. 2. ფუნქულიორის რკინიგზა). ფუნქულიორის ზედა სადგურის სიმაღლე ზღვის დონიდან 727 მ, ქვედა სადგურისა 460 მ (ნახ. 3. ქვედა სადგური), სადგურებს შორის დონეთა სხვაობა – 267 მ. მგზავრთა გადაყვანას ემსახურება ორი ვაგონი (ნახ. 4. სამგზავრო ვაგონები). თბილისის ფუნქულიორი ითვლება მსოფლიოში ერთ-ერთ უდიდეს და ასეთი ტიპის ულამაზეს ნაგებობად. ის ქალაქის ცენტრალურ ნაწილს აკავშირებს მთაწმინდის კულტურისა და დასვენების დიდებულ პარკთან, რომელიც თბილისელების უსაყვარლესი გასართობი ადგილია. ფუნქულიორის ზედა სადგური განთავსებულია რესტორან "მთაწმინდის" მიმდებარედ, რომლის ღია ვერანდებიდან იშლება ქალაქის კოლორიტული ხედი, ხოლო ქვედა სადგურის ახალი შენობა თანამედროვე მოდერნიზმის ნიმუშია.

ნახ. 1

ნახ. 2

ნახ. 3

ნახ. 4

თბილისის ღვთისმშობლის ამაღლების კათოლიკური ეკლესია (ინგლ. Cathedral of the Assumption of the Virgin) – საქართველოში კათოლიკური ეკლესიის ცენტრალური საკათედრო ტაძარი, თბილისის მარიამ ღვთისმშობლის ზეცად აღყვანების კათოლიკური კათედრალური (სამეუფეო) ტაძარი (ნახ. 1. საერთო ხედი). მდებარეობს ქ. თბილისში აბესაძის ქუჩაზე. აგებულია 1804 წელს. 1937 წელს ეკლესია გაუქმდა. ამოქმედდა 1999 წლის 15 აგვისტოს, რომის პაპის იოანე II--ის საქართველოში ვიზიტის დროს. ტაძრის ინტერიერში ბევრი ნიშაა გაწყობილი მოზაიკებითა (ნახ. 2, ნახ. 3: მოზაიკა) და წმინდანთა ქანდაკებებით (ნახ. 4. მარიამ ღვთისმშობლის ქანდაკება), მათ შორის წმ. იოსების, წმ. ტერეზა ლიზიელისა და წმ. ნინოს. ამჟამად ტაძარში წირვა მხოლოდ ქართულ ენაზე აღევლინება რომაული კონდაკით.

ნახ. 1

ნახ. 2

ნახ. 3

ნახ. 4

თბილისის ცირკი – თბილისის გმირთა მოედნის სამხრეთ-აღმოსავლეთით ბორცვზე მდებარე სახელმწიფო ცირკის შენობა, რომელიც აგებული იქნა 1940 წელს (არქიტექტორები: ნ. ნეპრინცევი, ვ. ურუშაძე, ს. საგუნეცი). გმირთა მოედანთან მას აკავშირებს ფართო ბაზალტის კიბე შუალედი დასასვენებელი ბაქნებით, ხოლო უკანა მხრიდან საავტომობილო გზაც მიდის. შენობა გეგმით წრიული ფორმისაა (ნახ. 1. საერთო ხედი; ნახ. 2. პანორამული ხედი) და შედგება სამი იარუსისგან. პირველი, ქვედა იარუსი 64 მ დიამეტრით, წარმოადგენს მაღალ, მძლავრ, მთავარ შესასვლელთან რვასვეტიანი იონიური ორდერის პორტიკით დამშვენებულ ნაგებობას (ნახ. 3. მთავარი შესასვლელი). საშუალო იარუსიც წრიულია უფრო მცირე მოცულობით, ვიდრე პირველი, ხოლო ზედა – 13 მეტრიანი დიამეტრის კონუსისებრი გუმბათია. ასეთი საფეხურებრივი კომპოზიცია შენობას შესანიშნავ არქიტექტურულ გამომსახველობას და სიმსუბუქეს ანიჭებს. მაყურებელთა დარბაზი გათვლილია 2000 ადგილზე. იმ დროისათვის თბილისის ცირკი ადგილმდებარეობით, აღჭურვილობითა და ტექნიკით, მსოფლიოში ერთ-ერთ საუკეთესო ცირკად ითვლებოდა.

ნახ. 1

ნახ. 2

ნახ. 3

თბილისის წმინდა პეტრესა და პავლეს კათოლიკური ეკლესია – კათოლიკური ეკლესია ქ. თბილისის ცენტრში, მეტროსადგურ მარჯანიშვილთან ახლოს, ივ. ჯავახიშვილის ქუჩაზე (ნახ. 1. საერთო ხედი). ტაძრის პროექტი შედგა 1861 წელს, ხოლო მისი მშენებლობა 1870-77 წწ. მიმდინარებდა (ქართველი მეცენატის, კათოლიკე კონსტანტინე ზუბალაშვილის თანადგომით). ტაძრის არქიტექტურია თბილისში მოღვაწე გერმანელი ალბერტ ზალცმანი. ეკლესიის არქიტექტურას რომაული ბაროკული ტაძრის, კერძოდ კი, ჯაკომო ვინიოლას "ილ ჯეზუს" XVI საუკუნის ტაძრის ფორმა უდევს საფუძვლად. შესასვლელი დასავლეთიდან აქვს, აღმოსავლეთით კი ნახევარწრიული ორსარკმლიანი აფსიდით მთავრდება. ინტერიერი მრავაფეროვანია (ნახ. 2. ინტერიერი). კედლები კორინთული ორდერის შეწყვილებული პილასტრებითაა დანაწევრებული და ნიშებითაა დატვირთული, რომლებშიც წმინდანთა გამოსახულებებია განთავსებული. ტაძრის საკმაოდ დიდი ზომის სარკმლები რთული პროფილის საპირეებითაა შემკული, რომელთა თავზე ყვავილთა და ანგელოზთა ჰორელიეფური გამოსახულებებია. დასავლეთ მკლავში მოწყობილია პატრონიკე, სადაც მოხვედრა ინტერიერშივე არსებული ხვეული კიბის მეშვეობითაა შესაძლებელი. ივ. ჯავახიშვილის ქუჩის მხარეს მიმართული პილასტრებით შემკული დასავლეთ ფასადი ორი

მაღალი კოშკითა და დიდი ნახევარსფერული გუმბათით სრულდება (ნახ. 3. გუმბათის ხედი შიგნიდან), რომელიც აფრების მეშვეობით ორ მძლავრ სვეტსა და ორ ნახევარსვეტს ეყრდნობა. მასში 12 სარკმელია გაჭრილი. აფრებზე გამოსახულია მახარებელთა ფერწერული გამოსახულებები. ტაძრის ინტერიერი თითქმის მთლიანად მოხატულია. შესასვლელი კარის

ლიობი შემკულია თაღოვანი მორთულობით, რომლის ცენტრალურ ნაწილში ანგელოზთა ჰორელიეფური თავია მოთავსებული. დასავლეთი, ჩრდილოეთი და სამხრეთი ფასადების ცენტრალურ ნაწილს ვოლუტისებრი დაბოლოების პარაპეტი ასრულებს. ეკლესიის დასავლეთ ნაწილში გუმბათიანი სამრეკლოა. ტაძარში მრავლადაა კათოლიკური ეკლესიისათვის დამახასიათებელი წმინდანთა სტატუეტები (ნახ. 4. მაცხოვრის სტატუა; ნახ. 5. წმ. პეტრეს სტატუა; ნახ. 6. წმ. პავლეს სტატუა).

ტაძარში ორდანული მუსიკის თანხლებით წირვა-ლოცვა ყოველკვირეულად მიმდინარეობს. 1999 წელს ტაძარი რომის პაპმა იოანე პავლე II-მ მოინახულა და ლოცვა აღავლინა.

ნახ. 1

ნახ. 2

ნახ. 3

ნახ. 4

ნახ. 5

ნახ. 6

თბო – პირველი ნაწილი რთული სიტყვებისა, ნიშნავს სითბურს, სითბოსთან, სითბურ ენერგიასთან დაკავშირებულს.

თბოათვისება – მასალის თვისება აითვისოს სითბო სხვა მასალებთან კონტაქტით.

თბოგადამტანი – თხევადი ან აეროვანი სამუშაო გარემო, რომელიც გადაადგილდება გათბობის სისტემაში.

თბოგადამცემი აპარატი – მოწყობილობა, რომელშიც ხდება თბოგადაცემა ორ ან რამდენიმე თბოგადამტანს ან თბოგადამტანსა და მყარი სხეულის ზედაპირს შორის. მოქმედების პრინციპის მიხედვით ორგვარია: ზედაპირული და შემრევი. თავის მხრივ ზედაპირულიც ორგვარია: რეკუპერაციული და რეგენერაციული. თ. ა. გამოიყენება ნავთობგადამამუშავებელ, ნავთობქიმიურ, ატომურ, სამაცივრო, აირებისა და მრეწველობის სხვ. დარგების ტექნოლოგიურ პროცესებში, ენერგეტიკაში და კომუნალურ მეურნეობაში. ამჟამად, მრეწველობაში გავრცელებული რეკუპერაციული თბოგადამცემის სახეებია: გარსაცმ-მილოვანი, სექციური, ორმილიანი "მილი-მილში" (ნახ. 1. უმარტივესი თბოგადამცემი "მილი-მილში"), ხვეული, ჩაძირული, სარწყავი, წიბოვანი, სპირალური, ფირფიტოვანი, ფირფიტოვან-წიბოვანი, მინი არხიანი, გრაფიტიანი და სხვ.

ნახ. 1

თბოგადაცემა – სითბოს გადაცემის პროცესი ერთი გარემოდან მეორეში მათი გამყოფი კედლის მეშვეობით; ფართო მნიშვნელობით – სითბოს გადატანის პროცესი. თბოგადაცემის პროცესების, კერძოდ ორთქლის ნაკადის კონდენსაციის კვლევაში, კლასიკურ შედეგად ითვლება ცნობილი ქართველი მეცნიერის, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორის ი. შეყრილაძის მიერ 1964 წელს გამოქვეყნებული თეორია.

თბოგადაცემის წინაღობა – სიდიდე, უკუპროპორციული თბოგადაცემის კოეფიციენტისა.

თბოგამოსხივება – ელექტრომაგნიტური გამოსხივება, რომელიც წარმოიშობა ტანის (სხეულის) შიგა ენერგიის ხარჯზე. აქვს უწყვეტი სპექტრი, რომლის მაქსიმუმი დამოკიდებულია ტანის ტემპერატურაზე. გაცივებისას ტანის ტემპერატურა გადაინაცვლებს სპექტრის გრძელტალღიან ნაწილში, ანუ რაც მეტია ტემპერატურა, მით ნაკლებია სპექტრში მისი შესაბამისი ელექტრომაგნიტური გამოსხივების ტალღის სიგრძე. თბოგამოსხივების შესანიშნავი მაგალითებია: გაცხელებული ლითონი, ამოფრქვეული ვულკანის მაგმა, დედამიწის ატმოსფერო და სხვ. აღსანიშნავია, რომ ნებისმიერი ცოცხალი ორგანიზმიც გამოასხივებს სითბოს (ნახ. 1), რასაც კარგად იყენებენ სამაშველო სამსახურები, კრიმინალისტები, ბუნების მკვლევარები და სხვ.

ნახ. 1

თბოგამტარი – სითბოს გამტარი.

თბოგამტარობა – ფიზიკური სიდიდე, რომელიც ახასიათებს ნივთიერების ტემპერატურის ცვლილების (გათანასწორების) სიჩქარეს არათანაბარ სითბურ მოვლენებში. მყარი სხეულის,

სითხისა თუ აირის თბოგამტარობა განისაზღვრება სიჩქარით, რომლითაც მატერიის გახურება ხდება. თბოგამტარობა ასევე ეწოდება მატერიის თერმული ენერჯის ტრანსპორტირების უნარს სითბოს გატარების მეშვეობით. მატერიის თბოგამტარობა (λ), გვიჩვენებს, Q სითბოს რა რაოდენობა გაედინება მოცემულ A ფართობზე, t დროის მოცემულ მონაკვეთში, გარკვეული ΔT ტემპერატურული განსხვავებისას. სპეციფიკური λ თბოგამტარობა გაანგარიშდება გაზომილი G თბოგამტარობის და საპირისპირო გვერდებს შორის l მანძილის ნამრავლის გვერდის A ფართობთან შეფარდებით: $\lambda = Gl/A$. Q სითბოს ნაკადი ვატებში (Q – სითბოს რაოდენობა) შემდეგნაირად გამოითვლება: $dQ/dt = \lambda \cdot A \cdot \Delta T/l$.

თბოგაცემა – სითბოს გადატანა კონსტრუქციის ზედაპირიდან გარემოში კონვექტური ან სხივური თბოცვლით.

თბოდაცვა – ღონისძიებათა კომპლექსი ნორმალური ტემპერატურული რეჟიმის უზრუნველყოფისათვის შენობაში, სათავსში, დანადგარში, აპარატში და ა.შ. მას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საცხოვრებელი სახლების დაპროექტებისა და მშენებლობის დროს. სწორი თ. ზოგავს ოჯახის ბიუჯეტს, ენერჯიას, ქმნის შესანიშნავ საცხოვრებელ მიკროკლიმატს, რომლის პარამეტრები, სამშენებლო ნორმების თანახმად, შემდეგია: ტემპერატურა ბინაში – 20–22°C; ტემპერატურა კედლის შიგა ზედაპირზე (მინიმალური) – 16–18°C; იატაკის ოპტიმალური ტემპერატურა – 22–24°C; ჰაერის ფარდობითი ტენიანობა – 55%; გამჭოლი ჰაერის მოძრაობა – 0,2 მ/წმ; კედლებს უნდა ჰქონდეს მაღალი თბური ინერჯია (სითბოს დაგროვების მიზნით, რათა არ მოხდეს ბინის სწრაფი გაცივება ან გათბობა).

თბოელექტროგენერატორი – ტექნიკური მოწყობილობა (ელექტროგენერატორი), რომელიც თბურ ენერჯიას უშუალოდ გარდაქმნის ელექტრულ ენერჯიად თერმოელემენტების (თერმოელექტრული მასალების) კონსტრუქციის გამოყენებით. გამოიყენება ელექტროკვების წყაროდ კოსმოსურ აპარატებში, შენობა-ნაგებობებში, საავტომობილო ტექნიკაში თბური ენერჯიის რეკუპერაციისათვის (მაგ., ნამუშევარი აირების გამოსაბოლქვი სისტემის ელემენტების სითბოს უტილიზაციისათვის და სხვ.).

თბოელექტროსადგური – ელექტროსადგური, რომელშიც თბური ენერჯია გარდაქმნება ელექტროენერჯიად (ნახ. 1). პროცესი შემდეგია: საწვავის მეშვეობით წყალი ცხელდება ქვაბში, იქცევა ორთქლად, მიეწოდება ორთქლის ტურბინას, რომელსაც მოქმედებაში მოჰყავს ელექტროგენერატორი. ტურბინაში გავლის შემდეგ წყალი განიცდის კონდენსაციას კონდენსატორში და რეციკულაციის გზით, საქვავის გავლით, ისევ ცხელდება და ა.შ. ამ პროცესს ეწოდება რენკინის ციკლი. საწვავად ძირითადად გამოიყენება წიაღისეული საწვავი: აირი, ქვანახშირი, ტორფი, მაზუთი, წვადი ფიქლები და სხვ., აგრეთვე ბირთვული საწვავი და მზის ენერჯია.

თბოენერგეტიკა – თბოტექნიკის დარგი, რომელიც სწავლობს სითბოს ენერჯიის გარდაქმნას სხვა სახის ენერჯიად (ძირითადად მექანიკურად და შემდეგ – ელექტრულად).

თბოიზოლაციური – თბოსაიზოლაციო მასალა თბოგამტარობის ძალიან დაბალი კოეფიციენტით.

თბოიზოლაცია – კონსტრუქციის ელემენტი, რომელიც ამცირებს ერთი გარემოდან მეორეში თბოგადაცემის პროცესს და ასრულებს კონსტრუქციაში თერმული წინააღმდეგობის როლს. ის იცავს სათავსს გარემოს თბური კონტაქტისაგან, რის შედეგად მცირდება თბოდანაკარგი და სითბოს

ხარჯი, შემომზღუდავი კონსტრუქციების სისქე, საშენი მასალის ხარჯი, ნაგებობის წონა და ღირებულება. თბოიზოლაციისათვის ძირითადად გამოიყენება ორგანული (ქაფპოლისტირენი, აქაფებული პოლიეთილენი და კაუჩუკი, ქაფპოლიურეთანი, ეკობამბა, ბზეფილა; მერქანბოჭკოვანი, მერქანბურბუმელოვანი, ტორფის, ლელქაშის ფილები და სხვ.) და არაორგანული (მინერალური ბამბა, მონოლითური ქაფბეტონი, უჯრედოვანი ბეტონი, ქაფმინა, მინის ბოჭკო, პერლიტი, ვერმიკულიტი, ფიჭაპლასტი და სხვ.) წარმომზობის მასალები. თბოფიზიკის თვალსაზრისით, ყველაზე ეფექტურია თ. გამოყენება კედლების გარე მხრიდან, რადგან ამ შემთხვევაში მზიდი კედელი ყოველთვის რჩება დადებითი ტემპერატურისა და ოპტიმალური ტენიანობის პირობებში.

თბოკვანძი – მოწყობილობების კომპლექსი თბომომხმარებლის სისტემის მისაერთებლად თბოქსელთან.

თბომავისტრალი – მილგაყვანილობის სისტემა ქალაქის, დაბის, დასახლებული პუნქტის ცხელი წყლით მომარაგებისათვის. ეწყობა მიწის ზევიით დაბალ საყრდენებზე (ნახ. 1).

ნახ. 1

თბომდგრადობა – მასალის თვისება შეინარჩუნოს თავისი ძირითადი თვისებები დადებითი (ტემპერატურამდეგობა, ტემპერატურამდგრადობა, თბომედეგობა) ან უარყოფითი (სიმყიფე, ყინვამედეგობა) ტემპერატურის მოქმედებისას.

თბომედეგი – ტანის თვისება შეინარჩუნოს თავისი თვისებები მაღალი ტემპერატურის ან ტემპერატურათა მნიშვნელოვანი სხვაობის პირობებში.

თბომედეგობა – იხ. თერმომედეგობა.

თბომიმოცვლა – სითბოს გადატანის შეუქცევი პროცესი, რომელსაც ტემპერატურული გრადიენტი განაპირობებს.

თბომომარაგება – სამრეწველო და სამოქალაქო დანიშნულების შენობების და ტექნოლოგიური მომხმარებლების გათბობისა და ცხელი წყლის მიწოდების სისტემის ცენტრალიზებული მომარაგება ცხელი წყლით ან ორთქლით.

თბომომარაგების დახურული წყლის სისტემა – თბომომარაგების წყლის სისტემა წყლის ცირკულაციით, რომელიც არის თბომატარებელი და ამ სისტემიდან მისი გადინება სხვა დანიშნულებით არ ხდება.

თბოპუნქტი – თბური კვანძი თბოგადამტანის გასანაწილებლად სითბოს მოთხოვნის სახეების მიხედვით.

თბოსადგური – 1. სადგურ-ობიექტი, საიდანაც თბური ენერგია მილსადენების მეშვეობით მიეწოდება მოსახლეობასა და წარმოებებს (ნახ. 1).

ნახ. 1

თბოსადენი – მილსადენი თბოგადამტანის (ცხელი წყლის, აირისა და ორთქლის) ტრანსპორტირებისათვის თბომომარაგების სისტემაში.

თბოსაიზოლაციო მასალები – საშენი მასალები, რომელთაც აქვთ თბოგამტარობა არაუმეტეს 0,175 ვატი 25°C ტემპერატურაზე. მსგავსი მასალები გამოიყენება ნაგებობების, ტექნოლოგიური მოწყობილობების, მილსადენების სითბური იზოლაციისათვის.

თბოტევადობა – მასალის თვისება შთანთქოს სითბო გაცხელებისას. დიდი თბოტევადობის მასალა გაცივებისას გამოყოფს მეტ სითბოს. ამიტომ ასეთი მასალების გამოყენებისას შენობაში შეიძლება მუდმივი ტემპერატურა შენარჩუნებულ იქნეს დიდი ხნის განმავლობაში. თ. ხასიათდება კოეფიციენტით, ანუ სითბოს იმ რაოდენობით, რომელიც საჭიროა 1 კგ მასალის 1°C -ით გასათბობად. ტენიანობის გაზრდით თბოტევადობა იზრდება, მაგრამ მასთან ერთად იმატებს თბოგამტარობა. თბოტევადობის სახეები: ატომური, იდეალური გაზის, იზობარული, იზოქორული, კუთრი, მოლეკულური, მოლური, მოცულობითი, ნამდვილი და სხვ.

თბოტევადობა კუთრი – სითბოს რაოდენობა, რომელიც საჭიროა ერთეული მოცულობის მასალის (ნივთიერების) ტემპერატურის ასაწევად ერთი გრადუსით. მისი ერთეულია – კჯ/კგ·°C.

თბოტექნიკა – ზოგადტექნიკური სამეცნიერო დისციპლინა, რომელიც სწავლობს სითბოს მიღების, გარდაქმნის, გადაცემისა და გამოყენების მეთოდებს, აგრეთვე სითბური მანქანების, აგრეგატებისა და მოწყობილობების თბური- და ორთქლგენერატორების მუშაობის პრინციპებსა და კონსტრუქციულ თავისებურებებს. მისი ძირითადი თეორიული განყოფილებებია ტექნიკური თერმოდინამიკა და თბოგადაცემის თეორია.

თბოუნარიანობა – სითბოს რაოდენობა, რომელიც გამოიყოფა მყარი, თხევადი ან აირადი სათბობის მასის ან მოცულობის ერთეულის დაწვის დროს. განზომილების ერთეულია კკალ/კგ ან კკალ/მ³.

თბოქსელი – თბოგამტარების სისტემა, რომელთა საშუალებით თბოცენტრალიდან თბური ენერჯია მიეწოდება მომხმარებელს.

თბოშემცველობა – იხ. ენთალპია.

თბოცენტრალი – სადგური ან დანადგარი, რომელიც გამოიმუშავებს თბურ ენერჯიას რაიონული თბოსაქვების ან თბოელექტროცენტრალის თბომომარაგებისათვის.

თბოცვლითი აპარატები – აპარატები, რომლებიც განკუთვნილია თბური პროცესების ჩასატარებლად. მოქმედების პრინციპის მიხედვით არსებობს რეკუპერატორები, რეგენერატორები და შემრევები. რეკუპერატორში თბომატარებლები ერთმანეთისგან გამოყოფილია კედლით და სითბო ერთი თბომატარებლიდან მეორეს ამ გამყოფი კედლიდან გადაეცემა. რეგენერატორში მყარი სხეულის ზედაპირს ერთმანეთის მონაცვლეობით შემოედინება სხვადასხვა თბომატარებელი. შემრევები სითბოს გადაცემა ხდება თბომატარებლების უშუალოდ შეხებისას და შერევისას.

თბური დარტყმა – ხანგრძლივი საერთო გადახურების ზემოქმედება ადამიანის ორგანიზმზე, ძალების მზარდი დაქვეითების ფონზე, რაც იწვევს ფიზიკური და გონებრივი მუშაობის გაძნელებას, ყურადღების ფუნქციის შეფერხებას, სიტუაციის შეფასებისა და

გადაწყვეტილების მიღების შენელებას, მოძრაობის კოორდინაციის დარღვევას. თ. სიმპტომები "მზის დარტყმის" სიმპტომების ანალოგიურია.

თბური ენერგეტიკა – ენერგეტიკის ქვესისტემა, რომელიც ენერგიას აწარმოებს თბურ ელექტროსადგურებში, რისთვისაც გამოიყენება ორგანული საწვავი (ნავთობი, ქვანახშირი, აირი და სხვ.).

თბური იმპულსები – ღია ცეცხლი, ნაპერწკალი, გახურებული ზედაპირი, ბოლომდე დაუწვავი მასალის ზედაპირი და ა.შ.

თბური ნაკადი – სითბოს რაოდენობა, გამავალი კონსტრუქციაში ან გარემოში დროის ერთეულში.

თბური საკეტი – ჩამკეტი თერმომგრძობიარე ელემენტი, რომელიც იღება განსაზღვრულ ტემპერატურაზე.

თეატრი (სახილველი) (ბერძ. theatron ადგილი სანახაობისათვის, სანახაობა) – 1. სამაყურებლო შენობა, სადაც თეატრალური წარმოდგენები იმართება (ნახ. 1. ქ. ქუთაისის ლადო მესხიშვილის სახელობის დრამატული თეატრი, საქართველო); 2. ხელოვნების სამაყურებლო

ნახ. 1

სახეობა, რომელიც წარმოადგენს სხვადასხვა ხელოვნების სინთეზს, როგორცაა: ოპერა, ბალეტი, მუსიკა, ლიტერატურა, ქორეოგრაფია, ესტრადა, მინიატურები, მარიონეტები, დრამატურგია და სხვ. უძველესი დროიდან თეატრს დიდი წვლილი შეჰქონდა ამა თუ იმ ქვეყნის საზოგადოებისა და კულტურის განვითარებაში, რაზეც მეტყველებს ბრწყინვარე არქიტექტურული ფორმისა და დიზაინის თეატრალური შენობები ისეთ ქალაქებში, როგორებიცაა: ათენი,

რომი, მილანი, პარიზი, ლონდონი, ვენა, პრაღა, მოსკოვი, ნიუ იორკი, თბილისი, ოდესა, ვარშავა, ბუდაპეშტი და სხვ. თ. არის კოლექტიური ხელოვნება, რომელშიც მსახიობებისა და რეჟისორს გარდა მონაწილეობენ სხვა ადამიანებიც, როგორებიცაა: სცენოგრაფი, კომპოზიტორი, ქორეოგრაფი, მხატვარი, თერძი, გრიმის გამკეთებლები, სცენის მუშები, გამანათლებლები და ა.შ.

თეატრონი (ბერძ. theatron ადგილი სანახაობისათვის, სანახაობა) – 1. მაყურებელთა ადგილები ძველ ბერძნულ თეატრში, რომლებიც, ჩვეულებრივ, ნახევარწრიულ რიგებად იყო განლაგებული მთის კალთებზე (ნახ. 1); 2. ძველ ქართულში თეატრის ცნების აღმნიშვნელი სიტყვა. ტერმინი შემოსულია საბერძნეთიდან და

ნახ. 1

გამოიყენებოდა ქართული სიტყვის, "სახილველის" პარალელურად; 3. იგივეა, რაც თეატრი.

თეგვა – დეკორატიულ-გამოყენებითი ხელოვნების ერთ-ერთი სახე. წარწერის, ნახატის, გამოსახულების დამზადების ტექნოლოგიური პროცესი, რომელიც ხორციელდება ფირფიტაზე განსაზღვრული რელიეფის გამოკვეთით. რელიეფს ლითონის ზედაპირზე აკეთებენ ლითონის ან მერქნისაგან დამზადებული სპეციალური ინსტრუმენტებით – თეგითა და ჩაქურჩით. თეგვისათვის გამოიყენება თითბერი, სპილენძი, ალუმინი, ოქრო, ვერცხლი, პლატინა, თხელი ფოლადის ფურცლები და სხვ. ლითონები. თეგვის მეთოდს წარმატებით იყენებენ საიუველირო სამკაულების, ძვირფასი ქურჭლის, მონეტების, დეკორატიული პანოების და სხვ. დასამზადებლად.

თეგი (საკვერი) – 1. ვარაყის (დამლის) დასაკვერი ხელსაწყო-ტვიფრი (მაგ., მორის ტორსზე მისი ხარისხის, დიამეტრის და სხვა მონაცემების ამოტვიფრა); 2. რკინის საჭრისი, ტარდაგებული ხელსაწყო-იარაღი, რომელსაც დაფოლადებული ან ნაწრთობი პირი ჰქონდა; 3. ხის ან რეზინის პატარა ნაჭერი, რომლის ერთ გვერდზე შებრუნებულად არის ამოკვეთილი რაიმე ტექსტი ან გამოსახულება, რაც საღებავით ან მელნით დაფარვის შემდეგ იძლევა ანაბეჭდს (ნახ. 1).

ნახ. 1

თეზაურუსი – 1. წიგნი, რომელშიც მოცემულია სიტყვები თავისი სინონიმებით და მასთან დაკავშირებული ახსნა-განმარტებებით; 2. ცოდნის ერთი ან რამდენიმე დარგის ლექსიკონი-ცნობარი. წარმოადგენს ცნებების ნუსხას, სადაც თითოეულ ცნებასთან მიწერილია სათანადო სიტყვები და შესიტყვებები ერთ ან რამდენიმე ენაზე. საშუალებას იძლევა მნიშვნელობის მიხედვით მოვებნოთ ამა თუ იმ ენის სიტყვები; 3. ლექსიკონი, ცნობარი, რომელიც სრულად მოიცავს სპეციალური ცოდნის ან მოღვაწეობის სფეროს შესაბამის ტერმინებს, განსაზღვრებებსა და ცნებებს, რაც უზრუნველყოფს სწორ ლექსიკურ, კორპორატიულ კომუნიკაციას; თანამედროვე ლინგვისტიკაში – ლექსიკონის განსაკუთრებული სახეობა, რომელშიც მოცემულია სემანტიკური ურთიერთობები (სინონიმი, ანტონიმი, პარონიმი, ჰიპონიმი, ჰიპერონიმი და სხვ.) ლექსიკურ ერთეულთა შორის. პირველი სანკრისტული თეზაურუსი ("ამარა-კომა") შედგენილი იქნა III-IV საუკუნეებში ინდოელი ბრძენის ამარა სინხის მიერ, რომელიც მოიცავდა 10 ათას ტერმინს, ხოლო პირველი თანამედროვე თეზაურუსი (ინგლისური სიტყვებისა და ფრაზების თეზაურუსი) 1805 წელს შექმნა და 1852 წელს გამოსცა ინგლისელმა პიტერ მარკ როჟემ, რომელიც დღესაც მოხმარებაშია. მასში თავმოყრილია 15 ათასი სინსეტი (სინონიმური რიგი, რომელიც აერთიანებს მსგავსი მნიშვნელობების რიგებს).

თეზაფი (ქემაფი) (რუს. царская водка სამეფო არაყი) – ყვითელი ფერის სითხე, ქლორისა და აზოტის ოქსიდების სუნით. ძლიერი დამჟანგველი. ხსნის ოქროს, პლატინას, ლითონებსა და შენადნობებს, რომლებიც, ჩვეულებრივ, მინერალურ მჟავებში არ იხსნება. გამოიყენება სამრეწველო ნარჩენებიდან ისეთი კეთილშობილი ლითონების გამოსაყოფად, როგორებიცაა ოქრო და პლატინა, აგრეთვე ნანომასალების მისაღებად.

თეთრა (უმარილი) (რუს. белила) – წყალში უხსნადი მინერალური პიგმენტები: ლითოპონი; ბარიტის, თუთიის, ტიტანის, ტყვიის თეთრა. გამოიყენება საღებავებისა და საგოზავების დასამზადებლად.

თეთრი და ფერადი პორტლანდცემენტი – ცემენტი, რომელიც მიიღება კლინკერისგან, რომელიც მზადდება სუფთა კირქვის და თეთრი კაოლონისგან. ფერადი პორტლანდცემენტი მიიღება თეთრ ცემენტში საღებავი პიგმენტების (ოხრა, მუმია, სურინჯი და სხვ.) 10%-მდე დამატებით. იგი გამოიყენება დეკორატიული მიზნებისათვის. მარკებია: 400; 500.

თეთრი კაკალი (დიმორფანტი) – იშვიათი ჯიშის, 30 მ-მდე სიმაღლის ხე (ნახ. 1). დიამეტრი 0,9 მ-ს აღწევს. მერქანი ადვილად მუშავდება და აქვს თეთრი, სუსტად მოყვითალო ფერი. ახასიათებს ოქროსფერი ბზინვარება. კარგად პრიალდება. ხარობს რუსეთის ფედერაციის შორეულ აღმოსავლეთში, კორეასა და იაპონიაში. ძირითადად გამოიყენება ანათალი შპონისა და ავეჯის წარმოებაში.

ნახ. 1

თელა (ლათ. Ulmus) – მერქნიან მცენარეთა გვარი თელისებრთა ოჯახიდან (ნახ. 1). ფოთოლმცვივანი, ზოგჯერ მარადმწვანე (ტროპიკებსა და სუბტროპიკებში) ხე, იშვითად ბუჩქი. სიმაღლე 30-40 მ აღწევს. ცოცხლობს 200-400 წელს. გვარი მოიცავს 50-მდე სახეობას, რომელიც გავრცელებულია ჩრდილოეთ ნახევარსფეროს ზომიერი ჰავის ზონაში. კავკასიაში იზრდება 9 სახეობა, აქედან ერთი – ქართული თელა

ნახ. 1

(*Ulmus georgica*) საქართველოს ენდემია. იზრდება შირაქის ხევეებში, მეტად მშრალ და მეჩხერ ტყეში. თ. წმინდა კორომები ძალზე იშვიათია. საქართველოს ფოთლოვან ტყეებში შერეულია თელადუმა (თელამუში), რომელიც გავრცელებულია მთის ტყეების შუა სარტყლამდე. თ. ყინვაგამძლე და ჩრდილის ამტანი მცენარეა. ეტანება ნოყიერ და ტენიან ნიადაგს, ბევრი სახეობა გვალვასა და სუსტად დამლაშებულ ნიადაგსაც ეგუება. განვითარებული გვერდითი ფესვების გამო ქარი ვერ აქცევს. იყენებენ ბალ-პარკებისა და მინდორსაცავი

ზოლების გასაშენებლად, ქუჩებისა და გზების გასამწვანებლად. ამ მხრივ განსაკუთრებით გამოირჩევა გვალვაგამძლე შუაზიის ენდემი – "ლალბანდი". თ. მერქანი გამძლე და მაგარია, მკირფასი საავეჯე მასალაა. გამოიყენება მშენებლობაშიც შიგა მოსაპირკეთებელი სამუშაოებისათვის, კარ-ფანჯრების, დახვეული კიბის კონსტრუქციების, კიბის საფეხურების, მოაჯირების, თაროების და სხვ. დასამზადებლად.

თელამუში (ლათ. *Ulmus scabra*; *Ulmus elliptica*) – თელას ნაირსახეობა, 35 მ-მდე სიმაღლის და 1,5 მ-მდე დიამეტრის მქონე ხე დიდი გაშლილი ვარჯით. მერქანი მუქი აქვს მოყავისფრო გულით, მეტად ლამაზი ტექსტურით. გამოიყენება მშენებლობასა და ავეჯის წარმოებაში. საქართველოში ხარობს მთის ტყეების შუა სარტყლამდე.

თელვა – ადგილობრივი პლასტიკური დეფორმაციის სახეობა, რომელსაც ადგილი აქვს ორი, კუმშვაზე მომუშავე, ელემენტის საკონტაქტო ზედაპირებზე. მასალის თელვა იწყება მაშინ, როცა ძაბვის ინტენსივობა მიაღწევს დენადობის ზღვარს. დატვირთვის სტატიკური მოქმედებისას ეს პროცესი იწყება ერთდროულად კონტაქტის მთელ ფართობზე, ხოლო დინამიკური დატვირთვისას თ. მოიცავს კონტაქტის ფართობს თანდათანობით. მოთელილი ფენის სისქე დამოკიდებულია დატვირთვის სიდიდეზე, ხასიათზე, ზემოქმედების დროსა და მასალის ტემპერატურაზე. თელვას ადგილი აქვს არა მარტო პლასტიკურ მასალებში (ბერქანი, პლასტმასა და სხვ.), არამედ მყიფე მასალებშიც (ფოლადი, თუჯი და სხვ.). თ. ხდება ჭანჭიკებით, მოქლონებით, სოგმანებითა და სხვა მაკავშირებლებით განხორციელებულ შეერთებებში (ძირითადად კონსტრუქციების საყრდენ ელემენტებში). ზოგადად თელვაზე გაანგარიშება ხდება ფორმულით: $\sigma = N_{\text{თ}}/A_{\text{თ}} \leq R_{\text{თ},\alpha}$, სადაც σ – თელვის ძაბვა; $N_{\text{თ}}$ – თელვის საანგარიშო ძალა; $A_{\text{თ}}$ – თელვის ფართობი; $R_{\text{თ},\alpha}$ – მასალის საანგარიშო წინაღობა თელვაზე ძალის მოქმედების α კუთხის გათვალისწინებით. თელვის სახეებია: ადგილობრივი, ბოჭკოების განივად, ბოჭკოების გრძივად, ბოჭკოების მიმართულებისადმი კუთხით, მთელ ფართობზე, ფართობის ნაწილზე, ფენისა და სხვ.

თეოდოლიტი (ინგლ. theodolite<ბერძ. theaomai ყურება და dolichos გრძელი) – ჰორიზონტალური და ვერტიკალური კუთხესაზომი გეოდეზიური ხელსაწყო (ნახ. 1. ოპტიკური თეოდოლიტი). იყენებენ მშენებლობაში, ტოპოგრაფიულ, გეოდეზიურ და სამარკშიდერო გადაღებებში, ასტრონომიაში, არტილერიაში, ავიაციასა და სხვ. თ. შეიძლება გაიზომოს მანძილი და მაგნიტური აზიმუტი. თეოდოლიტის კონსტრუქციის ალტერნატიულ სახესხვაობას წარმოადგენს გიროთეოდოლიტი, კინოთეოდოლიტი და ტაქეომეტრი.

ნახ. 1

თეოდოლიტი ასტრონომიური – თეოდოლიტი, რომლის მიზანია ასტრონომიული დაკვირვებების ჩატარება განედის, გრძედისა და აზიმუტის განსაზღვრისათვის.

თეოდოლიტი განმეორებითი – თეოდოლიტი, რომლის კონსტრუქცია ალიდადას ბრუნვის საშუალებას იძლევა ლიმბისაგან დამოუკიდებლად ან მასთან ერთად.

თეორემა (ფრანგ. théorème მტკიცებულება, სახე, შეხედულება) – მათემატიკური დებულება, რომლის მართებულებას ადგენენ მტკიცების გზით ანუ ეს არის მათემატიკური წინადადება (მტკიცება), რომლის ჭეშმარიტება შეიძლება დამტკიცდეს მოცემულ აქსიომებზე დაყრდნობით. აქსიომები მიიღება დაუმტკიცებლად და მოცემული დარგის ლოგიკურ საფუძველს წარმოადგენს.

თეორია (ბერძ. theōria განხილვა, გამოკვლევა) – 1. გამოცდილების, საზოგადოებრივი პრაქტიკის ლოგიკური განზოგადება; ასახავს ბუნებისა და საზოგადოების განვითარების კანონზომიერებას; 2. იმ განზოგადებულ დებულებათა ერთობლიობა, რომლებიც ქმნის რაიმე მეცნიერებას ან მის ერთ-ერთ დარგს; მეცნიერების დარგის ზოგადი, განყენებული საფუძვლები; 3. აბსტრაქტული აზროვნების რაციონალური ფორმა; 4. ადამიანის გონებრივი მოღვაწეობის ფორმა, რომლის მიზანია ცდებისა და გამოცდილების საფუძველზე

სინამდვილის ამა თუ იმ სფეროს შესახებ ცოდნის მოპოვება და მისი ერთიანი სახით წარმოდგენა. ტექნიკურ მეცნიერებაში არსებობს მრავალი თეორია: ავტომატური მართვის, ალბათობის, ატომური, ატომურ-მოლეკულური, გარსების, დრეკადობის, ელექტრონული, ზღვრული მდგომარეობის, ინფორმაციის, კვანტური, კინეტიკური, მემბრანების, მომენტური, მსგავსების, პლასტიკურობის, საიმედოობის, სიმტკიცის, ტალღური, უმომენტო, ფარდობითობის, ფილების, ფირფიტების, წვის, ხსნართა და სხვ.

თეორიული მექანიკა – მეცნიერების დარგი, რომელიც სწავლობს ნივთიერი სხეულების მექანიკურ მოძრაობას და ადგენს ამ მოძრაობის ზოგად კანონებს. თ. მ. თავისი საფუძვლებიდანვე მჭიდროდ არის დაკავშირებული ტექნიკასთან. იგი იქმნებოდა და ვითარდებოდა ტექნიკის განვითარებასთან ერთად. თავის მხრივ, მექანიკაც დიდ ზეგავლენას ახდენდა და ხელს უწყობდა ტექნიკურ პროგრესს. თ. მ. არის ერთ-ერთი ის ფუნდამენტური საგანი, რომელზეც დაფუძნებულია თანამედროვე ტექნიკის ყველა დარგი. მას კვლევის საფუძვლად უდევს დაკვირვება, ცდა, პრაქტიკა. თ. მ. ფართოდ გამოიყენება მათემატიკური მეთოდები, აბსტრაქტული (განყენებული) ცნებები, მოვლენათა მოდელები, ლოგიკის კანონები. თ. მ. შემოღებული თითქმის ყველა საწყისი ცნება არსებითად არის გარკვეულ აბსტრაქცია ან მოდელი. მათი შემოღებისას გათვალისწინებულია ის ძირითადი, განმსაზღვრელი, რაც არსებითია განსახილველ მექანიკურ მოძრაობაში. მაგ., რეალური ნივთიერი სხეულის მაგივრად მექანიკაში განიხილავენ მის ისეთ აბსტრაქტულ მოდელს, როგორცაა ნივთიერი წერტილი, აბსოლუტურად მყარი სხეული და სხვ. მხოლოდ ასეთ მოდელებზე აგებული მექანიკისათვის შეიძლება შემუშავდეს ის მეთოდები, რომლებიც საშუალებას იძლევა შევისწავლოთ რეალური ობიექტების მოძრაობა. შემდეგ მიღებული თეორიული შედეგები მოწმდება ცდით, პრაქტიკით. თ. მ. კურსი იყოფა სამ ნაწილად: სტატიკად, კინემატიკად და დინამიკად.

თერმა – მიწისქვეშა თბილი ან ცხელი მინერალური წყალი.

თერმები (ბერძ. thermys თბილი, ცხელი) – საზოგადოებრივი აბანოები ძველ რომში.

თერმისტი – ლითონის თერმული დამუშავების სპეციალისტი.

თერმიტები [ლათ. termes (termitis) მერქანჭამია ხოჭო] – გარეგნულად თეთრი ჭიანჭველების მსგავსი მწერები. ცხოვრობენ დიდ კოლონიებად. აზიანებენ გრუნტში და გრუნტთან შეხებაში მყოფ მერქანს. გავრცელებულია ამიერკავკასიასა და შუა აზიაში.

თერმიტული ნარევი – ალუმინის ფხვნილისებრი ნარევი (იშვიათად მაგნიუმის) სხვადასხვა მეტალის ჟანგულებთან (ძირითადად რკინასთან). აალებისას ინტენსიურად იწვის და გამოყოფს დიდი რაოდენობით სითბოს (ნახ. 1. აალებული თერმიტული ნარევი). წვის ტემპერატურაა 2300-2700°C, ხოლო ძლიერი მჟანგავების (ქრომი, ვოლფრამი) გამოყენებისას – გაცილებით მეტი. ყველაზე გავრცელებულია რკინაალუმინის თერმიტი ($Fe_2O_3 = 75\%$, $Al = 25\%$), რომელიც გამოიყენება რკინიგზის რელსების შესადუღებლად და მსხვილი დეტალების ჩამოსასხმელად. არსებობს თერმიტები სატელეფონო, სატელეგრაფო და ელექტროდენის გადამცემი

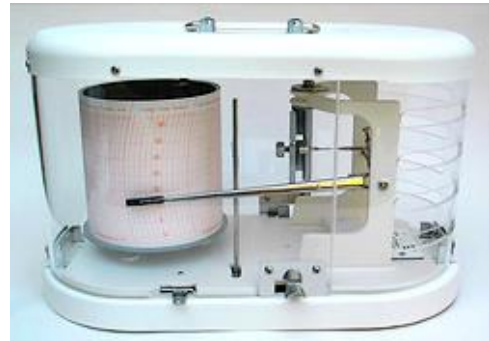
ნახ. 1

სადენების შესადულებლად. სამხედრო საქმეში თერმიტები გამოიყენება ამნთები ნარევის დასამზადებლად. ფეროშენადნობების წარმოებაში თერმიტისა და ფლუსის ნარევის კაზმი ეწოდება. თერმიტულ ნარევი ალუმინის გარდა შეიძლება გამოყენებული იქნეს სხვა მეტალებიც: Mg (31 %) + Fe₂O₃ (69 %); Ca (43 %) + Fe₂O₃ (57 %); Ti (31 %) + Fe₂O₃ (69 %) და Si (21 %) + Fe₂O₃ (79 %).

თერმო (ბერძ. thermē სითბო, სიცხე) – რთული სიტყვის შემადგენელი ნაწილი, თავსართი, რომელიც აღნიშნავს სითბოსთან, ტემპერატურასთან კავშირს, მაგ., თერმოდამუშავება, თერმოიზოლაცია, თერმოდინამიკა და სხვ.

თერმოგენური – ის რაც შექმნილია თერმოქიმიური პროცესების შედეგად.

თერმოგრაფი (ბერძ. thermē სითბო, სიცხე და graphēin წერა, ხატვა, კაწვრა) – ტემპერატურის ცვლილების ავტომატურად ჩასაწერი ხელსაწყო (ნახ. 1.). მისი მგრძნობიარე ელემენტია ბიმეტალური ფირფიტა, სითხიანი ან წინაღობიანი თერმომეტრი. მუშაობის პროცესში დოღზე დახვეულ მგრძნობიარე უჯრედებიან ლენტზე ისრის მეშვეობით ხდება ტემპერატურის ცვლილების შესაბამისი მრუდის დატანა. ამჟამად ძირითადად გამოიყენება ციფრული თერმოგრაფები.

ნახ. 1

თერმოგრაფიული კამერა (თბოვიზორი) – ოპტიკურ-ელექტრონული მოწყობილობა, რომელიც ობიექტის უხილავ სითბურ (ინფრაწითელ) გამოსხივებას გარდაქმნის ხილულ გამოსახულებად. გამოიყენება ღამის ხედვის ხელსაწყოდ, შენობა-ნაგებობების ინსპექტირებისათვის, დეფექტების დიაგნოსტიკაში, წარმოების ხარისხის კონტროლისათვის, ჩამდინარი წყლების დაბინძურების ხარისხის დასადგენად, მედიცინაში, ასტრონომიაში, აერო არქეოლოგიასა და სხვა ტექნიკურ მეცნიერებებში.

ნახ. 1

თერმოდარტემა – ტემპერატურის მკვეთრი ცვლილება.

თერმოდინამიკა (ბერძ. thermē სითბო, სიცხე და dynamis ძალა) – მეცნიერების დარგი, რომელიც შეისწავლის სითბური მოძრაობის კანონზომიერებას და სითბური მოძრაობის გავლენას სხეულთა ფიზიკურ თვისებებზე. თ. ეფუძნება კანონთა მცირე რიცხვს, ანუ თერმოდინამიკის საწყისებს, რომლებიც დადგენილია დიდი რაოდენობის ექსპერიმენტული მასალის განზოგადების შედეგად. თ. ერთ-ერთი ძირითადი ცნებაა თერმოდინამიკური სისტემა, რომელიც განისაზღვრება, როგორც იმ ფიზიკურ სხეულთა ერთობლიობა, რომლებსაც შეუძლიათ ერთმანეთსა და სხვა სხეულებს შორის ენერჯისა და ნივთიერების გაცვლა (ასეთია, მაგ., სისტემა, რომელიც შედგება მოლეკულების, ატომების, ელექტრონებისა და სხვა ნაწილაკების ძალიან დიდი რიცხვისაგან).

თერმოდინამიკური ციკლი – წრიული პროცესები თერმოდინამიკაში, ანუ ისეთი პროცესები, რომელშიც სამუშაო ტანის მდგომარეობის განმსაზღვრელი საწყისი და საბოლოო პარამეტრები (წნევა, მოცულობა, ტემპერატურა და ენტროპია) ერთმანეთს ემთხვევა. თ. ც. წარმოადგენს პროცესის მოდელს, რომელიც მიმდინარეობს რეალურ თბურ მანქანებში სითბოს გარდასაქმნელად მექანიკურ მოძრაობაში. ასეთი მანქანების ძირითადი კომპონენტებია: სამუშაო ტანი, გამაცხელებელი და მაცივარი.

თერმოდინამიკური ეფექტი (სოპეს ეფექტი), რომელიც ხასიათდება ნარევის წარმოქმნით კომპონენტების კონცენტრაციის გრადიენტის ტემპერატურების სხვაობის შედეგად.

თერმოზიტი – ფოროვანი მასა, მიღებული მჟავე ბრძმედის წიდებისაგან, მათი წყლით სწრაფი გაცივების გზით. ამ დროს წარმოქმნილი ორთქლი ანიჭებს მყარებად მასას უჯრედოვან სტრუქტურას. გამოიყენება ბეტონების წარმოებაში მსუბუქ შემვსებად.

თერმოლიტი – მასალა, მიღებული ღორღის ან კაჟადის ოპალური ქანების წინასწარ მომზადებული გრანულების (დიატომიტი, ტრეპელი, ოპოკა) გამოწვით.

თერმომედეგობა (თბომედეგობა) – ცეცხლმედეგი და მყიფე მასალების უნარი დაუშლელად გაუძლოს ძაბვებს, რომელსაც იწვევს ტემპერატურული ცვლილებები. ჩვეულებრივ ფასდება თბოცვლების რიცხვით (გახურებისა და გაცივების ციკლები) ნაწილობრივ ან სრულ რღვევამდე და ტემპერატურული გრადიენტით (ბზარების გაჩენით). თერმომედეგობაზე გაანგარიშებისას ითვალისწინებენ მასალის თერმული გაფართოების კოეფიციენტს, თბოგამტარობას, დრეკად თვისებებს და ნაკეთობის ფორმასა და ზომებს.

თერმომეტრი (ლათ. thermē სითბო, სიცხე და ბერძ. métron გაზომვა) – ტემპერატურის საზომი ხელსაწყო, რომლის მოქმედება ემყარება მასში გამოყენებული ნივთიერების რომელიმე ფიზიკური თვისების ტემპერატურაზე დამოკიდებულებას, როგორცაა სითბური გაფართოება (სითხიანი და მანომეტრული თ.), ლითონებისა და ნახევრად გამტარების ელექტრული წინაღობა (თერმისტორი და წინაღობის თ.) და სხვ. მრეწველობაში -60°C -დან $+550^{\circ}\text{C}$ -მდე ტემპერატურის გასაზომად სარგებლობენ მანომეტრული თერმომეტრით. არსებობს თერმომეტრის სახეები: აბაზანის, აკვარიუმის, აკრილური, ბიმეტალური (ნახ. 1. თერმომეტრი ბიმეტალური), გაფართოების, დასველებული, დიფერენციალური, ელექტრული, ვერცხლისწყლის, ზეთის, თერმოელექტრული, თვითმწერი, ინფრაწითელი (ნახ. 2. თერმომეტრი ინფრაწითელი უკონტაქტო Basti BST-1), კაპილარული, კონტაქტური, მანომეტრული, მარეგისტრირებელი, მაქსიმალური, მეზადის, მინის, მოლაპარაკე, მშრალი, ნავთიანი, ოთახის (ნახ. 3. თერმომეტრი ოთახის), საბოილერო, სადისტანციო, სამედიცინო, სასუვენრო, სითხიანი, სპირტის, ტექნიკური, უკონტაქტო, უნივერსალური, ფანჯრის, ციფრული (ნახ. 4. თერმომეტრი ციფრული TA 338), წინაღობის, წყალბადიანი, ჰიგრომეტრიანი და სხვ.

ნახ. 1

ნახ. 2

ნახ. 3

ნახ. 4

თერმომოდიფიკაცია – მაღალი ტემპერატურის გავლენით მერქნის ფიზიკური თვისებების გაუმჯობესების ერთ-ერთ მოწინავე მიმართულება, რომელიც საშუალებას იძლევა საკმაოდ ცნობილი ხის ჯიშები (არყის ხე, წიფელი, მუხა, ნაძვი, ცაცხვი, ლარიქსი, თხმელა, ფიჭვი, კოპიტი და სხვ.) თერმულად იქნეს დამუშავებული სპეციალური ტექნოლოგიით, რაც ამაღლებს მერქნის მდგრადობას გარეგანი ფაქტორების ზემოქმედებისადმი, სიმტკიცეს, სტაბილიზაციას უკეთეს გეომეტრიულ ზომებს.

თერმოპლასტი – პოლიმერული მასალა, რომელსაც თვისება აქვს გაცხელებისას გადავიდეს მაღალელასტიკურ ან ბლანტ-დენად მდგომარეობაში და გაცივებისას შეინარჩუნოს მიღებული ფორმა.

თერმოპროფილი – მოთუთიებული ფურცლის ცივნაგლინი ელემენტი პროფილის სპეციალური ფორმითა და პერფორაციით (ნახ. 1). შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს შენობის მასიური კარკასის ასაწყობად, ასევე სარეკონსტრუქციო ან ახლადმშენებარე ობიექტების ცალკეული ელემენტების მონტაჟისათვის: გარე და შიგა კედლებისათვის, ტიხრებისათვის, კიბეებს შორის გადაფარვებისათვის, მანსარდის ნივნივური კონსტრუქციებისათვის, სახურავებისათვის და სხვ.

ნახ. 1

თერმორეგულატორი – ხელსაწყო, რომელიც ავტომატურად იცავს განსაზღვრულ ტემპერატურას.

თერმოსიფონი (ბერძ. θερμη სითბო, სიცხე და σiphon კასრიდან ღვინის გადასაღები მილი) – შიგაწვის ძრავის წყლით გაცივების სისტემა, რომელშიც გამთბარი წყალი ადის ზევით, ხოლო ცივი - ჩადის ქვევით. ძირითადად გამოიყენება ორთქლმავლებში.

თერმოსტატი (ბერძ. *thérmē* სითბო, სიცხე და *statikós* იძულებით დადგომა, დაყენება) – ტემპერატურის მუდმივობის შესანარჩუნებელი ხელსაწყო. გამოიყენება ლაბორატორიული გამოცდების ჩასატარებლად.

თერმოფილა – თბოსაიზოლაციო მასალისაგან დამზადებული სხვადასხვა ზომის ფილა (ნახ. 1. თერმოფილა კნაუფის სისტემის). გამოიყენება გადახურვებისა და კედლების თბოსაიზოლაციოდ.

ნახ. 1

თერმოფირი – თანამედროვე ნანოტექნოლოგიების საფუძველზე დამზადებული ფირი, რომელიც გამოიყენება გასათბობად. ეწყობა ლამინატის, რბილი იატაკის, ლინოლეუმის ქვეშ "მშრალი მონტაჟის" პრინციპით. იატაკის მიერ გამოსხივებული სხივების 90%-ზე მეტი არის ინფრაწითელი გრძელი სხივების (5-20 მკმ.) დიაპაზონში, რაც სასიკეთო ზეგავლენას ახდენს ადამიანის ჯანმრთელობაზე. თერმოფირის მიერ გამოსხივებული თბური ენერგია სწრაფად ათბობს ბინას. სხივები, გაივლიან რა საგნებსა და ადამიანის ორგანიზმში, ათბობენ მათ და არა ჰაერს. შენობის თანაბარი გათბობა მიიღწევა უკვე გამთბარი საგნებისაგან მეორადი კონვექციის შედეგად. ექსპლოატაციის პროცესში მიღებული რაიმე მექანიკური დაზიანების შემთხვევაში, მწყობრიდან გამოდის ცალკეული სეგმენტი, მთლიანად სისტემა კი განაგრძობს გამართულად მუშაობას. ფირი არ განიცდის კოროზიას. მუშაობს უხმაუროდ და ვიბრაციის გარეშე, არ წარმოქმნის სუნს, მტვერს და არ მოიხმარს ჟანგბადს. აქვს მავნე ელექტრომაგნიტური გამოსხივების ყველაზე დაბალი მაჩვენებელი სხვა გამათბობლებთან შედარებით.

თერმოფორმა – ფორმა, რომლის ელემენტებში განთავსებულია სითბოს წყაროები ან თბოგადამტანები.

თერმოქიმია – ქიმიის ნაწილი, რომელიც სწავლობს ქიმიური რეაქციებით გამოწვეულ სითბურ პროცესებს.

თერმოწყვილი (თერმოელექტრული გარდაქმნელი) – თბოელექტრული ხელსაწყოების ძირითადი შემადგენელი ნაწილი, რომლის შედგება ორი სხვადასხვა, ერთმანეთთან მიერთებული მეტალის გამტარის ან ნახევარგამტარისაგან (ნახ. 1). თ. დანიშნულებაა გაზომოს ტემპერატურა ძნელად მისადგომ ადგილებში. გამოირჩევა ტემპერატურის გაზომვის დიდი სიზუსტითა ($\pm 0,01^{\circ}\text{C}$) და დიაპაზონით (-250°C -დან $+2500^{\circ}\text{C}$ -მდე), სიმარტივით, სიიაფით, საიმედოობით. არსებობს თერმოწყვილის შემდეგი სახეები: ვოლფრამ-რენიუმის, პლატინაროდიუმ-პლატინის, რკინა-კონსტანტანური, სპილენძ-კონსტანტანური, ნიქროსილალ-ნისილური, ქრომელ-ალუმინის, ქრომელ-კონსტანტანური, ქრომელ-კოპალური, სპილენძ-კოპალური და სხვ.

ნახ. 1

თერმული ბურღვა – ქანების სწრაფად გახურება მაღალი ტემპერატურის, დიდი სიჩქარის აირის ჭავლით (2000-2500°C), რომელიც იწვევს ქანის ახლევას ფირფიტების სახით ანუ მის მყიფედ რღვევას. თერმულ მეთოდს იყენებენ ჭაბურღილებისა და შპურების გასაყვანად, ბუნებრივი საშენი ქვის მოსაპოვებლად და მისი ზედაპირის დასამუშავებლად.

თერმული დამუშავება – ლითონებისა და შენადნობების გარკვეულ ტემპერატურამდე გახურების, დაყოვნების და გაცივების ოპერაციათა ერთობლიობა, რომლის შედეგად იცვლება მათი სტრუქტურა და თვისებები. მოიცავს მოწვას, წრთობას, ნორმალიზაციას, მოშვებასა და დაძველებას. თ. დ. შედეგად არაწონასწორულ მდგომარეობაში მყოფი ლითონი ან შენადნობი უფრო მდგრად მდგომარეობაში გადადის. თერმულ დამუშავებას ექვემდებარება მაღალნახშირბადიანი ფოლადები.

თერმული ზემოქმედების ზონა – სივრცის ნაწილი, რომელიც ემიჯნება წვის ზონას, ცვლის მასალებისა და კონსტრუქციების ნორმალურ მდგომარეობას და შეუძლებელს ხდის იქ ადამიანების ყოფნას, თბური ზემოქმედებისგან დაცვის სპეციალური საშუალების გამოყენების გარეშე (თბოდაცავი კოსტუმები, ამრეკლი ეკრანები, წყლის ფარდები და სხვ.).

თერმული იზოლაცია – კონდიციონებული სივრცეების გამმიჯნავი მიშენებულ მზიან ოთახსა და საცხოვრებელ ერთეულს შორის, რომელიც შედგება არსებული ან ახალი კედლ(ებ)ისგან, კარებისა და/ან ფანჯრ(ებ)ისგან.

თეფშა მკვებავი – ფხვიერი მასალების (ქვიშა, ცემენტი, ცარცი, მარმარილოს ნამსხვრევეები და სხვ.) ყველაზე გავრცელებული სადოზირებელი მოწყობილობა (ნახ. 1). წარმოადგენს ვერტიკალურ ღერძზე მბრუნავ ბრტყელ თეფშს, რომლის თავზეც მდებარეობს ასაწევი ცილინდრული მილყელი, რომელიც გადაადგილდება ბუნკერის ყელის გასწვრივ. თეფშზე დაყრილ მასალას აქვს წაკვეთილი კონუსის ფორმა. ბრუნვისას ხვეტიას მეშვეობით მასალის ნაწილი იხსნება თეფშიდან და იყრება მიმდებ მოწყობილობაში.

ნახ. 1

თექა (ფეტრი) – საუკეთესო ხარისხის ქეჩა. გამოიყენება თბოსაიზოლაციო მასალად.

თეჯირი (შირმა, ტიხარი) – იხ. შირმა.

თვალაკები – პლატინის, ოქრო-პლატინის ჯამი (ხუფი) წვრილი დაკალიბრებული ნახვრეტებით, განლაგებული კონცენტრულ წრეებად, რომლებშიც გამოიწელება გამდნარი მინის ძაფები მინის ბოჭკოს მიღების დროს.

თვალაკი – 1. სათვალთვლო ჭუჭრუტანა სხვადასხვა აპარატში; 2. ძაბრი ან ფირფიტა ნახვრეტით მავთულის ასადიდვად; 3. ნაკეთობა, რომლითაც შესაძლებელია გარე სივრცის დათვალთვლება სათავსის შიგნიდან კარის გაღების გარეშე (ნახ. 1); 4. ადიდვის დგანის სამუშაო ინსტრუმენტი, რომლის არხს ძაბრისებრი ფორმა და გამოსავალზე

ნახ. 1

მაკალიბრებელი სარტყელი აქვს. მისი ფორმითა და ზომით ნაკეთობის განივკვეთია განპირობებული.

თვალზომითი აგეგმვა – გამარტივებული ტოპოგრაფიული აგეგმვა ადგილმდებარეობის მცირე უბნებისა, შესრულებული პლანშეტზე კომპასის, სამიზნეხელი სახაზავისა და ფარგლის დახმარებით. მსხვილმასშტაბიანი რუკების უქონლობისას თ. ა. მონაცემების მიხედვით ადგენენ გეოდეზიური, გრავიმეტრული და ასტრონომიული პუნქტების განლაგების ესკიზებს.

თვალი – 1. მრავალი სამუშაო და სატრანსპორტო მანქანის მოძრაობის მთავარი ელემენტი (სარელსო თვალი, პნევმატურსაბურავიანი თვალი). აქვს დისკოს გარსაკრის ფორმა. წარმოადგენს ბრუნვითი მოძრაობის გადაცემის ან გარდაქმნის ძირითად საშუალებას. მანქანებში თ. გამოიყენება ბრუნვის სიხშირის შესაცვლელად (ღვედური, კბილანური, ჭია გადაცემები) ან მოძრაობის მიმართულების შესაცვლელად (კონუსური კბილანური გადაცემა); 2. ძვირფასი ქვა; 3. მხედველობის ორგანო.

თვითაალება – ანთების პროცესი, რომლის დროსაც ხდება წვადი ნივთიერების გახურება, გარეგანი სითბოს ზეგავლენით, განსაზღვრულ ტემპერატურამდე, რის შედეგადაც ის თვითონ აალებს და განაგრძობს წვას. მინიმალურ ტემპერატურას, რომლის დროსაც იწყება თვითაალება, თვითაალების ტემპერატურა ეწოდება.

თვითაალებადი (პიროფორული) – ქიმიური ნივთიერება, რომლის ჰაერში თვითაალების ტემპერატურა ნაკლებია ან ტოლია 54,4°C-ისა.

თვითამწე – ამწე, დამაგრებული მშენებარე ნაგებობის კონსტრუქციაზე. მისი გადაადგილება ხდება საკუთარი მექანიზმებით შენობის სიმაღლეში მატების შესაბამისად (ნახ. 1).

ნახ. 1

თვითგახურება – მასალის ჟანგვის სედეგად ტემპერატურის ბუნებრივი მატების პროცესი.

თვითდაფინანსება – წარმოების გაფართოების დაფინანსება მოგების ან ახალი აქციების გამოშვების ხარჯზე.

თვითდამაბული კონსტრუქცია – რკ.ბ.-ის კონსტრუქცია დამზადებული დამმაბავ ცემენტზე, რომელიც ბეტონის გამყარების პროცესში გაფართოების ხარჯზე ქმნის დამაბულ მდგომარეობას. გამოიყენება რეზერვუარების მშენებლობისას, სადაწნეო მილების დამზადებისას, გზის საფარის მოწყობისას და სხვ.

თვითკეტებადი – მექანიზმი, რომელიც უზრუნველყოფს ცეცხლმედეგი კარის ან ღიობის სხვა დამცავის თავისით მიხურვას გალების შემდეგ.

თვითმავალი სატრანსპორტო საშუალებები – ნებისმიერი სახის თვითმავალი ტრანსპორტი, რომელიც დაპროექტებული და კონსტრუირებულია კონკრეტულად იმ სახის სამუშაოს სისრულეში მოსაყვანად, რაც, მისი კონსტრუირების მახასიათებლებიდან გამომდინარე, არ არის მიზანშეწონილი მგზავრების გადასაყვანად ან ტვირთის გადასატანად. ძრავიანი სატრანსპორტო საშუალების შასიზე დამონტაჟებული მექანიზმები არ ითვლება თვითმავალ სატრანსპორტო საშუალებებად.

თვითმაველი – მიწისქვეშა ავარიის (აფეთქება, ხანძარი, აირის უეცარი გამოტყორცნა, ჩამოქცევა) შემთხვევაში ადამიანის სუნთქვისათვის უვარგის გარემოში ინდივიდუალური დაცვისათვის ერთჯერადი გამოყენების აპარატი (ნახ. 1).

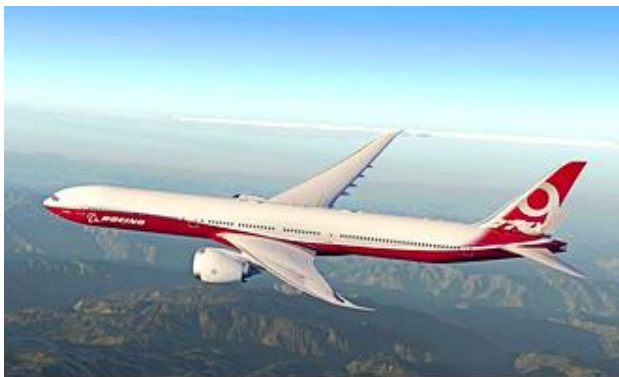

ნახ. 1

თვითმზიდი კედელი – კედელი, რომელიც ასრულებს შემომზღუდავ ფუნქციებს და არ ზიდავს ვერტიკალურ დატვირთვებს, გარდა საკუთარი წონისა.

თვითმომსახურების საწყობი – უძრავი ქონება, რომელიც დაგეგმარებულია და გამოიყენება, როგორც კლიენტებისთვის ქირით ან იჯარით გაცემული ინდივიდუალური სასაწყობო სივრცე პირადი ქონების შესანახად, თვითმომსახურების საფუძველზე.

თვითმფრინავი – ატმოსფეროში საფრენად განკუთვნილი ჰაერზე მძიმე აპარატი, რომელიც ძალოვანი დანადგარისა და უძრავი ფრთის დახმარებით ქმნის აეროდინამიკურ ამწევ ძალას.

ნახ. 1

განასხვავებენ სამხედრო (საბრძოლო თვითმფრინავები და სპეციალური ავიაციის თვითმფრინავები) და სამოქალაქო თვითმფრინავებს [ნახ. 1. რეაქტიული თვითმფრინავი Boeing 777X (2013 წ.); ხრახნიანს და რეაქტიულს; ბგერამდელს, ზებგერითსა და ჰიპერბგერითს; სახმელეთო და სახომალდო ბაზირების, ჰიდროთვითმფრინავებს და თვითმფრინავ-ამფიბიებს. თვითმფრინავის ძირითადი ელემენტებია: ფრთა, ფიუზელაჟი, ფრთასხმულობა, შასი, ძალოვანი დანადგარი

და საბორტო სისტემის მოწყობილობები. კლასიფიკაცია ხდება დანიშნულების (სამხედრო, სამოქალაქო), ასაფრენი მასის (ზემძიმე, მძიმე, საშუალო, მსუბუქი, ზემსუბუქი), ძრავების ტიპისა და რაოდენობის (ერთძრავიანიდან თორმეტძრავიანამდე), გაერთმთლიანობის სქემის, სიჩქარის (ბგერამდელი, ტრანსბგერითი, ზებგერითი, ჰიპერბგერითი), დასაჯდომი ორგანოების, აფრენისა და დაჯდომის ტიპის (ჰორიზონტალური, შვეული, მოკლე გარბენით), მოდელის დამუშავებისა და ათვისების სტადიის (სერიული, საცდელი, ექსპერიმენტული) და მართვის სახეობის (პილოტიანი, უპილოტო) მახასიათებლების მიხედვით.

თვითნაბადი – 1. ბუნებრივად ხალასი; სხვა რამესთან შეურეველი (მაგ., თვითნაბადი ოქრო); 2. მადნეულ და ქვიშრობულ საბადოებში თვითნაბადი ლითონის შედარებით მსხვილი ბუნებრივი განცალკევებულობა.

თვითნაკეთი – თავისი, შინაური, არაპროფესიული საშუალებებით დამზადებული.

თვითნებური განაშენიანება – შენობის ან სხვა ნაგებობის მშენებლობა მიწის ნაკვეთზე, რომელიც გამოყოფილი არ არის დადგენილი წესით, კანონის შესაბამისად. პირს, რომელიც ახორციელებს ასეთ განაშენიანებას, ვერ მიიღებს უფლებას აშენებული ობიექტების საკუთრებაზე (ვერ დაიკანონებს).

თვითღირებულება – ერთეული წარმოების დანახარჯი, რომელიც გამოითვლება მთლიანი დანახარჯის გაყოფით წარმოებული ერთეულების რაოდენობაზე.

თვითწებვადი ლენტური ჰერმეტიკები – სახურავის ბურულის ელემენტებისა და კონსტრუქციების პირაპირების, ბზარებისა და ნაკერების ჰერმეტიზაციისათვის გამოყენებული მასალები წყალუჟონადობის მისაღწევად. ასეთი ჰერმეტიკებია: ჰერლენი, ლიპლენტი, ჰიკრომი, ჰერვოლენტი, ჰერსალენი, ლიკლაენი, ჰერმელი და სხვ.

თვითწვა – მყარი ნივთიერების წვა, რომელიც გამოწვეულია ნივთიერების შიგნით მიმდინარე ქიმიური, მიკრობიოლოგიური ან მექანიკური პროცესით გამოყოფილი სითბოს დაგროვებით. ასეთი ნივთიერებებია: ტორფი, ნახერხი, ბამბა და სხვ. ფოროვანი მასალები, რომლებსაც ჰაერთან შეხების დიდი ფართი აქვთ. ამ ნივთიერებების არასწორმა შენახვამ შეიძლება გამოიწვიოს თვითწვა. ნივთიერება თვითწვადია, თუ მისი თვითაალების ტემპერატურა 50°C-ზე ნაკლებია. თვითწვადი მასალები ქმნის ხანძრის წარმოშობის დიდ საფრთხეს.

თვისება – 1. ფილოსოფიური კატეგორია, რომელიც გამოხატავს საგნის (ნივთიერების) იმ მხარეს, რაც განაპირობებს მის განსხვავებას (ან პირიქით, საერთოს) სხვა საგნებისაგან (ნივთიერებებისაგან) და თავს იჩენს მათი ურთიერთშედარებისას; 2. ვისიმე ან რაიმეს დამახასიათებელი ნიშანი, ბუნება, თავისებურება. თვისება შეიძლება იყოს: აბრაზიული, ადიტიური, აკუსტიკური, ამფოტროპიული, დეტონაციის, დინამიკური, დრეკადობის, ელექტრული, ინვარიანტული, ლითონური, მაგნიტური, მასალათა, მექანიკური, მჟავური, პლასტიკურობის, სამუშაო, სამსხმელო, სასარგებლო, ტექნოლოგიური, ფიზიკური, ფილტრაციის, ქიმიური, ჭედვისა და სხვ.

თვისება აკუსტიკური – თვისება, რომელიც ახასიათებს მასალისა და ბგერის ურთიერთქმედებას. სამშენებლო საქმეში მნიშვნელოვანია მასალისა და ბგერის ურთიერთქმედების ორი მხარე: ბგერათგამტარობა და ბგერათშთანთქმა, რომლებიც დამოკიდებულია მასალის მასაზე და მის აგებულებაზე – ფორიან და სქელ კედლებს უკეთესი აკუსტიკური თვისებები აქვს, ვიდრე თხელს და გლუვზედაპირიანს, ამიტომ შენობის შიგა სივრცის დაპროექტების პროცესში აუცილებელია გათვალისწინებული იქნეს საკედლე მასალების აკუსტიკური თვისებები.

თვისებრიობა – ისეთი არსებითი ნიშან-თვისება, თავისებურება, რაც ერთ საგანს ან მოვლენას მეორისაგან განასხვავებს.

თვლის ორობითი სისტემა – თვლის სისტემა, რომელიც აგებულია პოზიციურ პრინციპზე 2-ის ფუძით. ამ სისტემაში იყენებენ მხოლოდ ორ ციფრს 0 და 1. აქაც, ისევე როგორც ყოველ

პოზიციურ სისტემაში, ციფრის მნიშვნელობა დამატებით დამოკიდებულია მის მიერ დაკავებულ ადგილზე. რიცხვი 2 ითვლება მეორე თანრიგის ერთეულად და ასე ჩაიწერება: 10 (იკითხება: "ერთი ნული"). შემდეგი თანრიგის ყოველი ერთეული ორჯერ მეტია წინაზე, ე.ი. ეს ერთეულები ადგენენ რიცხვთა მიმდევრობას: 2, 4, 8, 16, . . . , 2n; მაგ., რიცხვი 900 ორობით სისტემაში ასე ჩაიწერება: 1110000100.

თვლის სისტემა (კომპ.) (ინგლ. numeral system) – რიცხვების სიმბოლოებით გამოსახვის მეთოდები და მათზე მოქმედებების წესები. განასხვავებენ პოზიციურ, არასტანდარტულ პოზიციურ და არაპოზიციურ თვლის სისტემებს. განსაკუთრებულად გავრცელებულია თვლის ათობითი, ორობითი, რვაობითი და თექვსმეტობითი სისტემები, რომლებიც განეკუთვნებიან თვლის პოზიციურ სისტემებს.

თითბერი – 1. სპილენძისა (Cu) და თუთიის (Zn) შენადნობი, ზოგჯერ სხვა ელემენტების დამატებით (Al, Sn, Mn, Ni, Si, P და სხვ.). კარგად ექვემდებარება წნევით დამუშავებას, აქვს თვისებების დიდი დიაპაზონი, ლამაზი ყვითელი ფერი და იაფია; 2. "ყვითელი სპილენძი ბუნებით" (საბა).

თირი – სავაჭრო შენობა შუა აზიის ქვეყნებში.

თირატრონი (ბერძ. thyra კარგი, შესასვლელი და élektron ქარვა; ოქროს და ვერცხლის შენადნობი) – იონური ხელსაწყო, რომელიც თავისი მოქმედებით რელეს ანალოგიურია. მართავს ელექტროდენის ძაბვის მიხედვით, რომელიც მიეწოდება მის ელექტროდებს. არის აირით შევსებული ჰერმეტიკულად დახურული ბალონი, რომელშიც მოთავსებულია მინიმუმ სამი ელექტროდი.

ნახ. 1

თირი – 1. ნაცრისფერი რბილი ქვა; მჭადაქვა; ადვილად ითლება, ცეცხლზე არ სკდება; მისგან აკეთებენ კერას; 2. მიწა ერთგვარი, რომელსაც იყენებენ ქოთნების, ქვევრებისა და მისთ. დასამზადებლად.

თირის მონასტერი (ინგლ. Thiri Monastery) – XIII საუკუნის მეორე ნახევრის ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლი (ნახ. 1. საერთო ხედი). მდებარეობს ისტორიულ შიდა ქართლში, ქ. ცხინვალის ჩრდილო-დასავლეთით 8 კმ-ზე. კომპლექსში შემავალი ნაგებობებია: ეკლესია (ტაძარი), სამრეკლო, სატრაპეზო, კოშკი, გალავანი, სამვალე, კლდეში ნაკვეთი მღვიმეები და ბერთა საცხოვრებელი სენაკები.

ნახ. 1

მონასტრის ძირითად ნაგებობას წარმოადგენს გეგმით მართკუთხა (6,25x14,0 მ) ღვთისმშობლის ეკლესია საკურთხევლის აფსიდით, რომელსაც ნავისაგან ეკლესიის თანადროული კანკელი გამოყოფდა (ჩვენამდე თავდაპირველი სახით ევრ მოაღწია). საკურთხეველში შემორჩენილია XIV–XV საუკუნეების მოხატულობის ნაშთი. „გარეგნული ასახულობით, ეკლესია

დარბაზული ტიპისაა, თითქოსდა ცალნავიანი, მაგრამ იგი ორი დარბაზისაგან შედგება: დასავლეთისა, შედარებით ვიწრო და სამხრეთიდან ჩრიდილოეთისაკენ მიმართული, ხოლო ცენტრალური, რომელიც აღმოსავლეთიდან ბემითა და საკურთხევის აბსიდით ისაზღვრება, კვადრატული. გამოდის, რომ სამი სივრცობრივი ერთეული ერთიან სისტემაში მხოლოდ სახურავის კონსტრუქციას მოჰყავს“ (გ. ყიფიანი). XV საუკუნის 20-იან წლებში ეკლესიისათვის მიუშენებიათ კარიბჭე (ახლა დანგრეულია) და ეგვტერი. ტაძრის ფასადები საკმაოდ მდიდრულად ყოფილა გაფორმებული ქართული ჩუქურთმებითა (ნახ. 2. ღვთისმშობლის ეკლესიის სამხრეთი კარის შემკულობა), რელიეფებითა (ნახ. 3. რელიეფი) და წარწერებით (ნახ. 4. წარწერა). ეკლესიისა და სამრეკლოს (ნახ. 5. სამრეკლო) გარდა, დანარჩენი ნაგებობები ნანგრევების სახითაა მოღწეული. შენობები ძირითადად ნაგებია ბაზალტის თლილი ქვით, გამოყენებულია აგური და რიყის ქვაც.

ნახ. 2

ნახ. 3

ნახ. 4

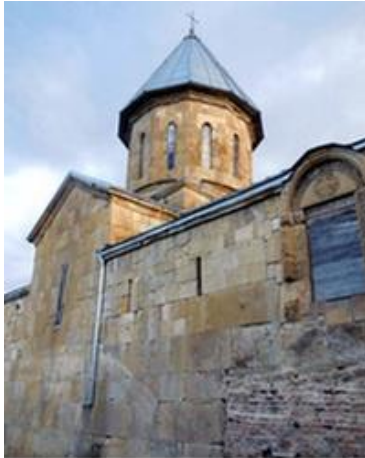

ნახ. 5

თიროსი (თირეოსი) – ძველ საბერძნეთში შვეული ქვის ფილა სამარხი ნაგებობის კარის ღიობის დასახშობად.

თიქსოტროპია (ბერძ. thixis შეხება და tropē შემობრუნება, ცვლილება) – ზოგი ნაცრისა და გელის ერთმანეთში გადასვლის თვისება მექანიკური ზემოქმედების – არევის, შენჯღრევის დროს.

თიღვის მონასტერი (ინგლ. Tighvi Monastery) – XII საუკუნის ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლი, სამონასტრო კომპლექსი (ნახ. 1. საერთო ხედი). მდებარეობს შიდა ქართლის მხარეში, ქარელის მუნიციპალიტეტში (ზნაურის რაიონი), სოფელ თიღვის ტერიტორიაზე. კომპლექსში შემავალი ნაგებობებია: ღვთისმშობლის მიძინების ტაძარი, გალავანი, სამრეკლო, მარანი, ზეთის სახდელი, სამონასტრო ნაგებობები. მათგან მხოლოდ ტაძარი და გალავნის ნაშთია შემორჩენილი.

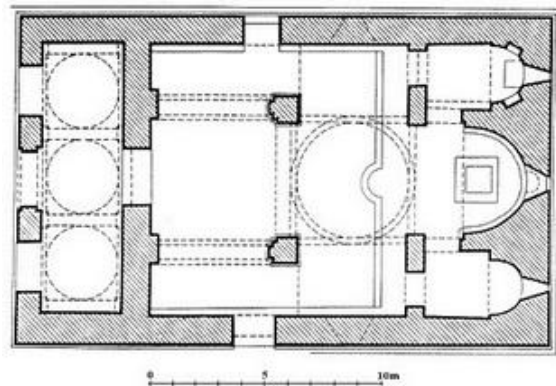

ნახ. 1

არსებული ქტიტორული წარწერის თანახმად, ტაძარი მეფე დავით აღმაშენებლის ასულს, თამარს, თავისი ქმრის, შირვანის მეფის, გარდაცვალების შემდეგ, აუგია 1150-1152 წლებში და იქვე მონაზვნად აღკვეცილა (გადმოცემის თანახმად იქვე უნდა იყოს დაკრძალული).

ტაძარი ჯვარ-გუმბათოვანი ნაგებობაა გეგმაში ზომებით (16,0x12 მ). აღმოსავლეთი მკლავი ნახევარწრიული აფსიდით ბოლოვდება, ხოლო დანარჩენი სამი მკლავი მართკუთხა ფორმისაა (ნახ. 2. გეგმა). გუმბათის თორმეტწახნაგა ყელი

აღმოსავლეთით აფსიდის კედლების შვერილებს ეყრდნობა, ხოლო დასავლეთით – თავისუფლად მდგომ ორ სვეტს. საყრდენებიდან გუმბათის წრიულ ყელზე გადასვლა ხორციელდება აფრების მეშვეობით. აფსიდის სივრცეში განთავსებული საკურთხეველი დარბაზიდან ქვის კანკელით ყოფილა გამოყოფილი, რომელიც შემდეგ ხის მოხატულმა კანკელმა შეცვალა. საკურთხეველი მორთული ყოფილა მოზაიკით, თუმცა მას დღემდე არ მოუღწევია (ისევე, როგორც ტაძრის ინტერიერის ფრესკებს). საკურთხეველის ორივე მხარეს ცილინდრული კამარით გადახურული სადიაკვნე და სამკვეთლოა, რომელთაც აფსიდური მომრგვალება აქვთ კონქური გადახურვით. პატრონიკე მოთავსებულია მეორე სართულზე (ამჟამად დაზიანებულია) და ტაძრის ძირითად სივრცეს ღიობებით უერთდება.

ნახ. 2

დასავლეთით სამ ნაწილად გაყოფილი ნართექსია, რომელიც მთავარ სივრცეს ერთი ფართო კარით უკავშირდება (გარეთ გასასვლელი სამი კარი ამოქოლილია). აღმოსავლეთის ფასადი სადაა. ნაგებია ყვითელი, სუფთათ გათლილი ქვის კვადრებით. ფასადის ერთადერთი მორთულობა სარკმლის არშიებია, რომლებზედაც გვხვდება ორნამენტული მოტივი „ბაგირი“ (გრეხილი) (ნახ. 3. ორნამენტული მოტივი „ბაგირი“).

დასავლეთის ფასადის სიუჟეტი აღმოსავლეთის ფასადის მოხაზულობას იმეორებს, მაგრამ ამასთან თავისებურ გადაწყვეტას იძლევა, წინ არის გამოწეული პატრონიკესა და სტოის მიერ

ნახ. 3

შექმნილი, კარნიზით დამთავრებული მთლიანი სიბრტყე, რისთვისაც გამოყენებულია შედარებით დიდი, კარგად დამუშავებული ქვის ფილები. მათი უმეტესი ნაწილი დაზიანებულია და გვიან არის შეკეთებული.

სამხრეთის ფასადის წყობა შედარებით კარგად არის შენახული. ამ ფასადის დეკორაციული მორთულობა თავისებურია. პატრონიკეს სამი ვიწრო სარკმელი სადა და უბრალოა. მარჯვენა მხარის მრგვალი სარკმელი იმეორებს აღმოსავლეთის სარკმლის ჩარჩოს ცალფა ლილვაკს. მდიდრულად გაფორმებულია მხოლოდ შუაში გამოჭრილი ფართო და მაღალი სარკმელი (ნახ. 4. სამხრეთი ფასადის სარკმლის მორთულობა).

ჩრდილოეთით ტაძარს აქვს კარიბჭე: კარიბჭეზე მიდგმულია ეგვტერი და შენობის ნარჩენი, რომელიც თავის დროზე იყო დაკავშირებული პატრონიკეს ასასვლელთან. კარიბჭე ოთხკუთხაა, აქვს კარი, დგას ორსაფეხურიან საძირკველზე. მორთულია ჩუქურთმებით.

მონასტერს შემოვლებული ჰქონდა ნახევარწრიული ფორმის ბურჯებიანი გალავანი, რომლის სამხრეთში დიდი ალაყაფის კარი იყო ჩადგმული ზემოდან დაშენებული სამრეკლოთი. ეზოს ჩრდილოეთ მხარეს, გალავანსა და ტაძარს შორის სამონასტრო შენობათა ნანგრევებია, ხოლო მარანი და ზეთსახდელი გალავნის გარეთ, აღმოსავლეთით ყოფილა აშენებული. ბურჯებში, გარეთა მხრიდან თახჩებია მოწყობილი.

სამწუხაროდ, ტერიტორია სადაც განთავსებულია თიღვის მონასტერი, 2008 წლის შემდეგ ოკუპირებულია რუსეთის მიერ.

ნახ. 4

თიხა – წვრილმარცვლოვანი დანალექი და ჰიდროთერმულად შეცვლილი მთის ქანი (ნახ. 1), რომელიც ძირითადად შედგება კაოლინიტის, მონტმორილონიტის ჯგუფის მინერალებისაგან ან სხვა ფენოვანი ალუმინსილიკატებისაგან. თ. გრანულომეტრიული (მარცვლოვანი) შედგენილობა ასეთია: 5-0,16 მმ ქვიშოვანი ფრაქცია, 0,16-0,005 მმ მტვროვანი ფრაქცია, 0,005 მმ-ზე ნაკლები – თიხოვანი ფრაქცია. რაც მეტია თიხოვანი ფრაქცია, მით უფრო პლასტიკურია თ. თიხებში რელიქტური და ტერიგენული მინერალების (კვარცი, მინდვრის შპატი, ქარსი) ჯამური რაოდენობა არ აღემატება 30-40%. თიხის მინერალთა დიდი კონცენტრაცია განაპირობებს მის მაღალ ხარისხს. თ. მინერალოგიური და ფიზიკურ-ქიმიური თვისებები (იონთა გაცვლის უნარი, კოლოიდურობა, წყლიანი სუსპენზიების ტიქსოტროპიულობა,

პლასტიკურობა, ცეცხლგამძლეობა და სხვ.) განსაზღვრავს მის ეფექტურ გამოყენებას კერამიკულ მრეწველობაში, სამსხმელო, ნავთობის, ცემენტის, დულაბის წარმოებაში, აგრეთვე ქანდაკების ორიგინალის შესაქმნელად და სხვ. მეტამორფიზმის შედეგად თ. გარდაიქმნება არგილიტად, თიხაფიქლად, ფილიტად. თიხაში შეიძლება შედიოდეს ისეთი მინერალები, როგორებიცაა: კაოლინიტი, ანდალუზიტი, დისტენი, სილიმანიტი, გალუაზიტი, ჰიდრალჰილიტი, დიასპორი, კორუნდი, მონოთერმიტი, მონტმორილონიტი, მუსკოვიტი, ნაკრიტი, პიროფილიტი, აგრეთვე დამანაგვიანებელი მინერალები: კვარცი, თაბაშირი, დოლომიტი, კალციტი, გლაუკონიტი, ლიმონიტი, მაგნეტიტი, მარკაზიტი, პირიტი, რუტილი, სერპენტინი, სიდერიტი და სხვ. თ. საბადოები ცნობილია საქართველოში, უკრაინაში, სომხეთში, აზერბაიჯანში, თურქმენეთში, ყაზახეთში, მექსიკაში, იტალიაში, აშშ-ში, რუმინეთსა და სხვ. მისი ძირითადი ქანწარმომქმნელი მინერალია მინდვრის შპატი. თ.

ნახ. 1

ადვილად იჟლინთება წყლით და პლასტიკური ხდება. საქართველოში თ. მდიდარი რეგიონებია: ზემო იმერეთი, გურია, აჭარა, კახეთი. ცნობილია თიხის მრავალი სახეობა: აბისალური წითელი, აფუებადი, ბენტონიტური, ბლანტი, გამომწვარი, განლექილი, ზელილი, თეთრი, თხევადი, ილიტური, კაოლინური, კერამიკული, კირიანი, მაგნეზიური, მათეთრებელი, მიკროშრეული, მონატანი, მონომინერალური, მონტმორილონიტური, მწვარი, მჭლე, ნედლი, ორგანოგენური, პლასტიკური, ოლიმიქტური, პოხიერი, რკინოვანი, სააგურე, საადსორბციო, სამეთუნეო, საყალიბო, სამერწი, სუსტდნობადი, ტერიგენული, ფაიფურის, ქვიშოვანი, ქსენოგენური, შაბიანი, შთანთქმელი, ცეცხლგამძლე, წითელი ოკეანური, ჰალუაზიტური და სხვ. თიხის გამოყენების სფეროებია: მშენებლობა, მეთუნეობა; აგურის, კრამიტის, კერამიკის, ფაიფურის, ჭურჭლის, ცემენტის წარმოება; მედიცინა, კოსმეტოლოგია, მეღვინეობა და სხვ.

თიხა აბისალური – წყლის ქვეშ ღრმად განლაგებული (3000 მ და მეტი) ქანი, რომელსაც უჭირავს მსოფლიო ოკეანის ფსკერის ფართობის 90%-მდე. არსებობს ორგანოგენური და პოლიგენური წარმომავლობის. ორგანოგენურს მიეკუთვნება ფხვიერი ან შემკვრივებული ნალექები, წარმოქმნილი პლანქტონური ორგანიზმების ჩონჩხებისაგან, მაგ., კირიანი (ფორამინიფერული, გლობიგერინული) და კაჟბადიანი (დიატომიტური, რადიოლიერული) ლამი. პოლიგენური კი წარმოდგენილია წითელი თიხის სახით, რომელსაც წითელ შეფერილობას აძლევს რკინა-მანგანუმის კონკრეციები.

თიხა ადვილდნობადი – თიხა, რომელიც უძლებს 1350°C-ზე ნაკლებ ტემპერატურას. გამოიყენება აგურის, კრამიტის და სხვა მისთ. ნაკეთობების წარმოებაში.

თიხა ბენტონიტური – კოლოიდური თიხა, რომელიც შედგება ძირითადად მონტმორილონიტის ჯგუფის მინერალებისაგან.

თიხა ბლანტი – დაბაირიბულა ლტემპერატურული შეცხოების სველი თიხა მინარევებისა და ქვიშის გარეშე. მისი დანაწევრება ხდება ჭრით, წნევით ან ხეხვით გლუვ ვალცებზე ან რბიების მეშვეობით. შემკვრივება მიმდინარეობს ნელა და არათანაბრად, აუცილებელია დამუშავდეს წნეხებში გრძელი ცილინდრებით, რათა თიხის მასას მეტი დრო ჰქონდეს შემკვრივებისათვის.

თიხა გამომწვარი – მიიღება ნატურალური, ეკოლოგიურად სუფთა წითელი თიხის გაშრობით, დანაწევრებითა და გამოწვით მაღალ ტემპერატურაზე საჭირო ტექნოლოგიის დაცვით.

თიხა თეთრი – 1. თეთრი ფერის თიხა, რომელსაც კოსმეტიკური გამოყენება აქვს; 2. იხ. კაოლინი.

თიხა მათეთრებელი – თიხოვანი მთის ქანი, მეტწილად მონტმორილონიტური შედგენილობის, მკვეთრად გამოხატული სორბციული თვისებებით. გამოიყენება სითხეების გასაწმენდად.

თიხა პოლიმერული – პლასტიკური მასალა მცირე ზომის ნაკეთობების (სამშვენისი, სამკაული, თოჯინა, სათამაშოები, სკულპტურა და სხვ.) გამოსაძერწად, რომელიც მყარდება 100-130°C ტემპერატურაზე. აქვს სპეციფიკური სუნი. გარეგნულად ჩამოგავს პლასტილინს. მასალას პლასტიკურობას ანიჭებს პლასტიფიკატორი, რომელიც გამოწვის პროცესში ორთქლდება. მასალის ტემპერატურული დამუშავების პირობებში მიმდინარეობს პოლიმერიზაციის შეუქცევადი პროცესი, რომლის შედეგად წარმოიქმნება პოლივინილქლორიდი. დამზადებული ნაკეთობა იღებება აკრილის ან სხვა საღებავით. თ. პ. ძირითადად გამოიყენება დეკორატიულ-გამოყენებით ხელოვნებაში.

თიხა სააგურე – თიხის სახეობა, რომელიც ძითადად შედგება კაოლინიტის, ჰიდროქარსების, მონტმორილონიტის (კვარცის, კარბონატებისა და რკინის ჟანგის მინარევებით) და სხვა მინერალებისაგან. თ. ს. შეიცავს თიხოვან (ფრაქციით < 0,005 მმ), მტვრისა (ფრაქციით – 0,065-0,05 მმ) და ქვიშის ნაწილაკებს (ფრაქციით 0,05-2 მმ). ამ ფრაქციების პროცენტული თანაფარდობის მიხედვით განასხვავებენ თიხას, თიხნარსა და ქვიშნარს. სააგურე თიხას მიეკუთვნება თიხოვანი ქანები, რომელთა თიხის მოდული (თიხოვანი ნივთიერების, პროცენტებში, ფარდობა ქვიშისა და მტვრის ჯამურ შემცველობაზე) ტოლია 0,11-დან 0,43-მდე. მრეწველობაში გამოყენებისათვის თ. ს. მნიშვნელოვანი თვისებებია: მაღალი ბმულობა (მშრალი ნიმუშების სიმტკიცის ზღვარი კუმშვისას – 3-50 კგ/სმ², სიმტკიცის ზღვარი ჭიმვისას – 0,8-9,5 კგ/სმ²), წებვადობა, გაჯირჯვებადობა წყალში (4-41% საწყისი მოცულობიდან), წყალთან შერევით სუსპენზიის წარმოქმნის უნარი, ცომის თვისება მიიღოს ნებისმიერი ფორმა ნედლ მდგომარეობაში და შეინარჩუნოს ის გაშრობისა და გამოწვის შემდეგ, ადვილდნობადობა, ცეცხლგამძლეობა (1100-1350°C), შეცხოების ტემპერატურა 1000-1180°C. თ. ს. ძირითადად გამოიყენება სამშენებლო კერამიკული ნაკეთობების (აგური, ბლოკი, კრამიტი და მისთ.) დასამზადებლად.

თიხა ფაიფურის – უმაღლესი ხარისხის თეთრი თიხა.

თიხა ცეცხლგამძლე – წვრილად დანაწევრებული, სხვადასხვა ქიმიურ-მინერალური შედგენილობის დანალექი მთის ქანი, რომელიც გვხვდება ბუნებაში ფხვიერ ან შემკვრივებულ მდგომარეობაში. გამოწვისას კარგავს შეკავშირებულ წყალს და შემდეგში ტემპერატურის აწევით იძენს მექანიკურ სიმტკიცეს, რომელიც ახასიათებს ბუნებრივ ქვას. მის შემადგენლობაში ძირითადად შედის ალუმინისა და ტიტანის ჟანგეულები (Al₂O₃; TiO₂).

გამოიყენება შამოტის აგურისა და ნახევრადმჟავე, სხვადასხვა ხარისხისა და ასორტიმენტის ცეცხლგამძლე ნაკეთობების დასამზადებლად. ცეცხლგამძლედ ითვლება თიხოვანი ქანები, რომელთა დნობის ტემპერატურაა არანაკლები 1580°C (ძნელდნობადია – 1350-1580°C; ადვილდნობადი <1350°C).

თიხა ცეცხლმედეგი – თიხა, რომელიც უძლებს 1580°C და მეტ ტემპერატურას. გამოიყენება ცეცხლმედეგი მასალების წარმოებაში.

თიხა ძნელდნობადი – თიხა, რომელიც უძლებს 1350-1580°C ტემპერატურას. გამოიყენება მოსაპირკეთებელი აგურის, ფილების, საკანალიზაციო მილების და სხვ. წარმოებაში.

თიხაბზე – ჰაერზე გამომშრალი აგური, დამზადებული თიხის, ქვიშისა და ჩალისაგან (ბზესაგან).

თიხათაბაშირი – იხ. განჩუ.

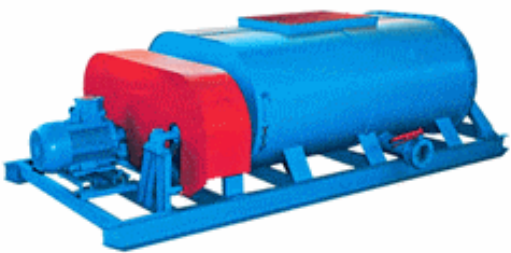
თიხამიწა – ალუმინის ოქსიდი, თეთრი ფხვნილი. მიიღება ისეთი მინერალებისაგან, როგორცაა ბოქსიტი, ნეფელინი, კაოლინი. გამოიყენება მეტალური ალუმინისა და კორუნდის მისაღებად.

თიხასაზელი – აგრეგატი, რომელიც გამოიყენება თიხის მასის მეორეული დაქუცმაცებისა და დამუშავებისათვის (ნახ. 1). თიხასაზელის ძირითადი ელემენტებია: ნასვრეტის ვალცები, რბიები და თიხასაზელები.

ნახ. 1

თიხასათქვეფი – 1. აპარატი, რომელიც გამოიყენება ცემენტის კლინკერის წარმოებაში ნედლეულის კომპონენტების (თიხა, კირქვა, მერგელი და სხვ.) წყალში შესარევად და დასაქუცმაცებლად,

ნახ. 1

აგრეთვე დისპერჰირებისა და მათი ნაწილაკების შეწონილ მდგომარეობაში მოსაყვანად. ის არის მექანიკური ტიპის სტაციონარული შემრევი ერთი ცენტრალური ამძრავით პლანეტარული რედუქტორის ბაზაზე. შლამი, რომელიც მოთავსებულია ავზში, შეირევა ტრავერსზე ჯაჭვით დაკიდებული ფარცხებით. ტრავერსა ბრუნვით მოძრაობაში მოდის ძრავით, პლანეტარული რედუქტორის საშუალებით, რომელიც დაყენებულია მბრუნავ ტრავერსზე. ელექტროენერგია ძრავთან მიდის დენის ამრთმევიტ. ავზი ზემოდან დახურულია სექციებიანი გადახურვით. მზა შლამი გამოედინება ავზის ქვედა ნაწილში მოთავსებული გამომშვები სარკმლიდან; 2. აპარატი პლასტიკური ნედლი მასალის დაქუცმაცებისა და დალექვისათვის, რომელიც დისპერჰირდება წყლით (გარცი, თიხა და სხვ.).

თიხასარევი – მოწყობილობა თიხის ასაზელად და თიხოვანი ხსნარის მოსამზადებლად (ნახ. 1).

თიხასაჭრელი – ერთ- ან მრავალსიმიანი ავტომატი, რომელიც წრის ლენტური წნეხის სატუჩედან გამოსული თიხის ძელს აგურის საჭირო ზომით.

თიხაფიქალი – ნაცრისფერი, მოყვითალო ან მოშავო-მონაცრისფრო სუსტად მეტამორფიზებული ქანი. ახასიათებს წვრილმარცვლოვნება, ფიქლებრივი სტრუქტურა და მკვრივი აგებულება.

თიხნარი (რუს. суглинок) – ფხვიერი თიხა-ქვიშის ჯდენადი მთის ქანი, რომლის შემადგენლობაში 10-30% (მასის მიხედვით) თიხის ნაწილაკებია (ზომით ნაკლები 0,005 მმ-ზე), ხოლო დანარჩენი – ქანებისა და მინერალების სხვადასხვა ზომის ნატეხები. თ. არსებობს უხეშქვიშიანი, წვრილქვიშიანი და მტვროვანი (ნახ. 1). ძირითადად გამოიყენება აგურ-კრამიტის წარმოებასა და სამშენებლო საქმეში.

ნახ. 1

თიხურა – 600-700°C-ზე გამომწვარი და შემდეგ დაფქული თიხა. გამოიყენება კირის, ცემენტის აქტიურ ჰიდრავლიკურ დანამატად.

თლილი – გათლილი, ნატიფი, დახვეწილი.

თმისებრი ბზარი – ჭიქურის წვრილი თმისებრი ბზარი, რომელიც ჩნდება თიხის ნაკეთობის მოჭიქულ ზედაპირზე თიხასა და ჭიქურის თერმული გაფართოების კოეფიციენტებს შორის სხვაობის გამო.

თმოგვის ციხე (ინგლ. Tmogvi Castle) – ქართული ხუროთმოძღვრების შესანიშნავი ძეგლი, ისტორიული ციხე-ქალაქი ისტორიულ (ნახ. 1. საერთო ხედი; ნახ. 2. პანორამული ხედი), ჯავახეთში, ასპინძის მუნიციპალიტეტში, სოფელ თმოგვში, მტკვრის მარცხენა ნაპირზე.

წერილობით ცნობებში პირველად იხსენიება X საუკუნეში. კონტროლს უწევდა აზიიდან მტკვრის ხეობით საქართველოში შემომავალ გზას. X საუკუნეში არაბმა დამპყრობელმა (აბულ-კასიმის მეთაურობით) დიდი ძალებით სცადეს ციხის დაუფლება, მაგრამ ქართველთა მეგდარ წინააღმდეგობა წააწყდნენ და განზრახვაზე ხელი აიღეს (ციხის მფლობელები ამოტკურაპალატის შთამომავლები იყვნენ). XI საუკუნის დასაწყისიდან იგი სამეფო ხელისუფლებას ემორჩილებოდა. XI ბოლოდან XVI საუკუნის დასასრულამდე თმოგვის ციხეს მონაცვლეობით ფლობდნენ: ნიანია ქუაბულისძე და მისი მემკვიდრეები,

ნახ. 1

მსხვილი ფეოდალური საგვარეულოები – თორელები, მხარგრძელები, შალიკაშვილები და ჯაყელები. 1283 წელს ციხე ძლიერმა მიწისძვრამ დაანგრია. XVI საუკუნის დასაწყისში ციხე ივანე ათაბაგს ეკუთვნის, შემდეგ მცირე ხნით – რჩეულიშვილებსა და ამატაკიშვილებს. 1578

წელს ციხეს ოსმალები დაეუფლნენ. რუსეთ-ოსმალეთის ომის (1828-1829 წწ.) შემდეგ, ანდრიანოპოლის საზავო ხელშეკრულების (1829 წ.) თანახმად, ოსმალეთმა საქართველოს სხვა ტერიტორიებთან ერთად თმოგვის ციხეც დაუბრუნა.

ჩვენს წინაპრებს თმოგვის ციხის ასაგებად მაღალი კლდოვანი მთა შეურჩევიათ, რომელიც ზღუდეებითაა შემოფარგლული და პრაქტიკულად მას აუღებელ ციხე-სიმაგრედ აქცევდა.

კარგადაა შემონახული სამ საფეხურიანი კედელ-ბურჯებით დაცული დასავლეთი ნაწილი. ციხის ცენტრში ციტადელია, საიდანც გაყვანილი გვირაბის მეშვეობით შესაძლებელი იყო მდ. მტკვარზე ჩასვლა. ციტადელი მჭიდროდ იყო დატვირთული სხვადასხვა ნაგებობებით. ზღუდეების მშენებლობისათვის გამოყენებულია ადგილობრივი ნატეხი ქვა და ტუფი. ციხის ტერიტორიის გარეთ, კლდის

ნახ. 2

მასივში ნაკვეთია წმ. ეფრემის ეკლესია კლდეშივე გამოკვეთილი კანკელით. აქვეა გუმბათოვანი ეკლესიის ნანგრევებიც XIII საუკუნის კედლის მონატულობის ფრაგმენტებით.

ციხე აგებულია მაღალ კლდოვან მთაზე. რელიეფის თავისებურების გამო მისი ზღუდეები სხვადასხვა სიმაღლეზეა ამოყვანილი. შედარებით უკეთ არის შემონახული ციხის დასავლეთი ნაწილი. აქ იგი კლდის დამრეც ფერდობზე სამ საფეხურად არის ამოშენებული კედელ-ბურჯებით. სამხრეთ-აღმოსავლეთით კედელი ებჯინებოდა ქვას, რომელიც კლდეში გაყვანილი საიდუმლო გვირაბით უკავშირდებოდა ზემოთ ციტადელს და ქვემოთ მდ. მტკვარს. ციხის შუაგულში მცირე ფართობი მთლიანად ნაგებობებს ეჭირა. ციხის კედლების საშენ მასალად გამოყენებულია ტუფი და ნატეხი ქვა. ციხის კედლებს გარეთ, დასავლეთით ხევში, კლდის მასივში გამოკვეთილია წმ. ეფრემის ეკლესია, კლდეშივე გამოკვეთილი კანკელით, მეორე, გუმბათოვანი ეკლესიის ნანგრევებში შემორჩენილია XIII საუკუნის კედლის მხატვრობის ფრაგმენტები. თმოგვის ციხე-ქალაქი რამდენიმეჯერ დაანგრია ძლიერმა მიწისძვრამ (1089, 1283, 1319 წწ.).

ამჟამად უამრავი მომხდური მტრის მომგერიებელი ციხესიმაგრე, ხერთვისის ციხესთან ერთად, ჯავახეთისა და მთლიანად საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის ღირსშესანიშნავი ძეგლია და თავისი მონუმენტური კედელ-ბურჯებით ყველას შეახსენებს მის ხუროთმოძღვრებაში ჩაკირული ქართული სულის სიდიადეს.

თოვლი – ატმოსფერული ნალექი, წყლის კრისტალები, ყინვისაგან შეკავშირებული თეთრ ფიფქებად; ასეთი ფიფქების მასა.

თოვლის კარნიზი – მთის თხემებსა და მწვერვალზე, ქარის მოქმედების შედეგად დაგროვილი თოვლის მასა.

თოვლასწმენდი – მანქანა, რომელიც გამოიყენება გზების, მოედნების, ტროტუარების, მაგისტრალების თოვლის მასისაგან გასაწმენდად (ნახ. 1). აქვს სხვადასხვა სახის

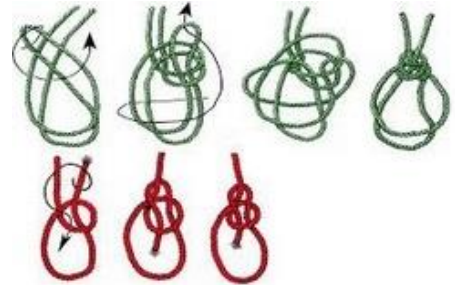

ნახ. 1

სამუშაო ორგანო: ჯაგრისიანი, ფრეზიანი, გუთნიანი, როტორული და კომბინირებული.

თოკი – წვრილი ბაწარი; წვრილი ბაგირი. მსხვილად ნაგრები რამდენიმე წვერი კანაფი, სელი და მისთ.; მოძვ.: იგრინებოდა მატყლისა თუ თხის ბალანისაგან; იხმარებოდა ქალამნის შესაკრავისთვის (ქალამნის თოკი) და ურმის დასაკოჭ (ურმის თოკი). მოძვ. სინონ.: საბელი, აპეური, ჭაპანი, სავალდე, ბაგირი, გვარლი, ავანგი, საკოჭავი, ევანი, წალია, ალიქაში, საბანდი, ტოილო (ცხენის დასაბორკი თოკი), წალი (კარვის დასამაგრებელი თოკი), გორლი (თივის თოკი), ალერდი, სავალდახე, შიშთვილი.

თოკი დამზღვევი – ძირითადი თოკის პარალელურად ჩამოშვებული თოკი, რომელიც ჩართულია სადაზღვევო სისტემაში დამჭერი კვანძების (ან მომჭერების) და თვითდაზღვევის მარყუქების მეშვეობით (ნახ. 1). უზრუნველყოფს ავარიულ დაზღვევას ძირითადი თოკის დაზიანების (გაწყვეტის) შემთხვევაში ან ალპინისტის მიერ წონასწორობის დაკარგვისას.

ნახ. 1

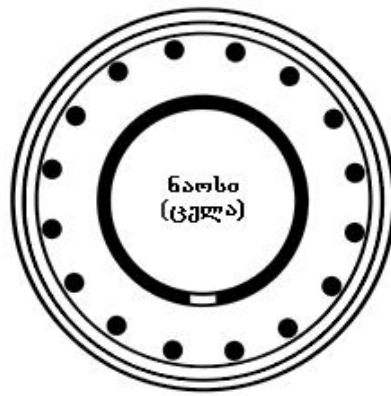
თოკის მრავალკუთხედი – გრაფიკული მეთოდი, რომელიც გამოიყენება ძალთა სისტემის ტოლქმედის ან საყრდენთა რეაქციების განსაზღვრის, მღუნავი მომენტის ეპიურების აგების, თაღოვანი და დაკიდებული სისტემების რაციონალური მოხაზულობის განსაზღვრისა და ბრტყელი სისტემების სტატიკის სხვადასხვა ამოცანის ამოხსნისას. მის აგებას საფუძვლად უდევს ისეთი მრავალკუთხედის წარმოდგენა, რომელიც მიიღება ორივე ბოლოთი ჩამაგრებულ უწონად წრფივ თოკზე (მაფზე) მოქმედი ძალებით დაჭიმვისას.

თოკწირი – წირი, რომელშიც თოკის მრავალკუთხედი გარდაიქმნება უწყვეტად განაწილებული ძალებისათვის.

თოლოსი (ბერძ. thólos თალი) – წრიული მოხაზულობის გეგმის მქონე მონუმენტური, საკულტო ნაგებობა (ტაძარი, აკლდამა და სხვ.), რომელიც განლაგებულია საფეხურებად დანაწევრებულ პოდიუმზე და მთელ პერიმეტრზე გარშემორტყმულია სვეტნარით (ნახ. 1. ათენა პრონაიას ტაძრის თოლოსი ძველ დელფოსში, საბერძნეთის რესპუბლიკა; ნახ. 2. ნაგებობის გეგმა).

ნახ. 1

ნახ. 2

თონე – მიწაში ჩადგმული, გამომწვარი თიხის უძირო ცილინდრული ან სფერული მოხაზულობის ღუმელი, რომელშიც პურს აცხობენ (ნახ. 1. ქართული თონე ბრუკლინში, ქ. ნიუ იორკი, აშშ).

ნახ. 1

თორიტი – იშვიათი მინერალი, რომელსაც ახასიათებს ძლიერი რადიოაქტივობა; თორიტის მადნისაგან მიიღება თორიუმი.

თოფრა – პატარა ტომარა.

თოში – ზედაპირზე ამოტივტივებული ან ნაკადის სიღრმეში ჩატანილი წყალშიგა ყინულის ერთობლიობა.

თოხი – ხის ტარზე წამოცმული ბრტყელპირიანი რკინის იარაღი, რომელიც გამოიყენება დულაბის მოსარევად, მიწის გასაფხვიერებლად, მცირე ზომის ღრმულის ამოსაწმენდად და სხვ.

თრაში (ფაცეტი) – 1. სქელი მინის (სარკის, ძვირფასი ქვის) წახნაგების ირიბად წაჭრილი, გაპრიალებული ზედაპირი, რომელიც ნაკეთობას აძლევს დამთავრებულ, სასიამოვნო გარეგნობას (ნახ. 1). მისი სიგანე აიღება 5-დან 45 მმ-მდე, დახრის კუთხე – 45 გრადუსამდე. თ. მზადდება სპეციალურ საწარმოო მაღალტექნოლოგიურ დაზგა-დანადგარებზე, რომლებიც აღჭურვილია კვანძებითა და მექანიზმებით მინის წახნაგის (ტორსის) ირიბად წაჭრისა და მაღალი ხარისხით დამუშავებისათვის; 2. დაწახნაგებული ნივთის თითოეული სიბრტყე.

თრიმლი (ლათ. Cotinus) – მცენარის გვარი თუთუბოსებრთა ოჯახისა. ბუჩქი ან პატარა ფოთოლმცვივანი ხეა, გვხვდება თითქმის მთელ საქართველოში. იზრდება მშრალ ქვიან და კლდოვან ფერდობებზე. სინათლის მოყვარული და გვალვაგამძლეა. ფოთლებს ხმარობენ ტყავის მოსათრიმლად. მერქანი მოყვითალო-მწვანე ფერისაა. გამოიყენება სახარატო საქმეში, აგრეთვე მატყლისა და ტყავის შესაღებად, ფერდობების გასამწვანებლად და გასამაგრებლად. დეკორატიულია, განსაკუთრებით ლამაზია შემოდგომაზე, როდესაც ფოთლები მთლიანად უწითლდება.

თრუსო (დრუსო) – 1. ქვის კოშკიანი დიდი ზღუდე; ზეკარი, კედელა; 2. უღელტეხილი მცხეთა-მთიანეთის მხარეში, ყაზბეგის მუნიციპალიტეტში (საქართველო).

თუთია (ლათ. Zincum) – მყიფე მოცისფრო-თეთრი ფერის ლითონი. სიმბოლო Zn. სიმკვრივე – 7133 კგ/მ³; დნობის ტემპერატურა – 419,6°C; დუღილის ტემპერატურა – 906,2°C. თ. ბუნებაში, როგორც თვითნაბადი ლითონი, არ გვხვდება. ცნობილია მისი 66 მინერალი, მათ შორის ყველაზე მნიშვნელოვანია: ცინკიტი, სფალერიტი, ვილემიტი, კალამინი, სმიტსონიტი, ფრანკლინიტი. თუთიისა და სპილენძის შენადნობი (თითბერი) ცნობილი იყო ჯერ კიდევ ძველ საბერძნეთში, ძველ ეგვიპტეში, ინდოეთში (VII საუკ.), ჩინეთში (XI საუკ.). თუთია მიიღება ელექტროლიტური (ჰიდრომეტალურგიული) გზით – გახურებულ გამომწვარ კონცენტრატს ამუშავებენ გოგირდმჟავათი; მიღებულ სულფატურ ხსნარს წმენდენ მინარევებისაგან და აბაზანებში ახდენენ მის ელექტროლიზს. თ. იღებება ალუმინის კათოდზე, საიდანაც მას

ყოველდღე აცილებენ და ადნობენ ინდუქციურ ღუმლებში. ჩვეულებრივ ელექტროლიტური თუთიის სიწმინდეა 99,95 %. თუთიის გამოყენების სფეროა: ფოლადის დაცვა კოროზიისაგან (მოთუთიება), კეთილშობილი ლითონების ადდგენა, ვერცხლისა და ოქროს გამოყოფა (და სხვა ლითონების) შავი ტყვიიდან, ბატარეები და აკუმულატორები, სარჩილავი მასალები, მედიცინა (ანტისეპტიკი), მანქანათმშენებლობა, იარაღის წარმოება, ნავარგამტარები, პოლიგრაფია და სხვ.

თუთიის მშრალი მწვანა – არაორგანული სინთეზური პიგმენტი. მიიღება თუთიის კრონის, სამღებრო ლაჟვარდისა და შემვსების მექანიკური შერევით. გამოიყენება ატმოსფერმედეგი საფარვლების (საღებავების) წარმოებაში.

თუთიის მწვანა – თუთიის ჟანგი. გამოიყენება საღებავების წარმოებაში, როგორც პიგმენტი.

თუთიის სულფატი (გოგირდმჟავა თუთია) – უფერული კრისტალი. წყალში კარგად იხსნება. ჩვეულებრივ პირობებში წყალხსნარებიდან გამოიყოფა კრისტალჰიდრატის, ე.წ. თუთიის აჯასპის სახით.

თუთიის სულფიდი (გოგირდოვანი თუთია) – თეთრი ფხვნილი, წყალში არ იხსნება, მჟავაში იხსნება და წარმოქმნის შესაბამის მარილებს. იყენებენ ნახევარგამტარ მასალად.

თუთიის ქლორიდი (ქლოროვანი თუთია) – თეთრი ჰიგროსკოპული წყალში ხსნადი კრისტალები. იყენებენ ლითონთა სარჩილავად.

თუთუბო – 1. ხე ან ბუჩქნარი, რომელიც იზრდება საქართველოს სამხრეთ რაიონებში. გვხვდება ზღვის დონიდან 1000 მ-მდე, მშრალ ქვიან ფერდობებზე და გამეჩხერებულ ბუჩქნარებში. მისი ფოთლები და ნორჩი ყლორტები შეიცავენ მთრიმლავ ნივთიერებებს. ფოთლების, ღეროს ქერქისა და ნაყოფისაგან მიიღება სხვადასხვა ფერის საღებავი. აქვს ძლიერ მკვრივი მერქანი, ხასიათდება ლამაზი ტექსტურით. გამოიყენება სადურგლო და სახარატო საქმეში; 2. ძმრის ხე (ნახ. 1).

ნახ. 1

თუთქი – 1. ცხელი ნაცარი; 2. ბოჭკოვანი ნახევარფაბრიკატების ხარშვისას წარმოქმნილი ხსნარი.

თულო – თივისაგან დაგრეხილი მსხვილი თოკი.

თუნი – ჭურჭლის გამოსაწვავი ქურა, საცეცხლე.

თუნუქი – ცივნაგლინი გამომწვარი ფურცლოვანი ფოლადი (ნახ. 1) დაფარული კალით, ან სპეციალური საფარვლით (ლაქი, თუთია, ქრომი და სხვ.). არსებობს შავი, თეთრი, მქრქალი, მოთუთიებული და ფერადი. სახლების სახურავისათვის უმეტესად გამოიყენება გოფირებული თუნუქი.

ნახ. 1

თურში – 1. გადასატანი სახვრეტი წნეხი. გამოიყენება ლითონის კონსტრუქციების მონტაჟის დროს; 2. სადურგლო ორსახელურიანი ინსტრუმენტი ხის ზედაპირის სარანდავად; 3. მძიმე ტვირთვის (ქვის) საზიდი ტრანსპორტი (ნახ. 1). გავრცელებული იყო მთიულეთსა და მთიან იმერეთში.

ნახ. 1

თუჯი – რკინის შენადნობი ნახშირბადთან (2-4,5%), მანგანუმის მცირე რაოდენობასთან (1,5%-მდე), კაჟთან (4,5%-მდე), გოგირდთან (<0,08%), ფოსფორთან (<1,8%) და სხვა ელემენტებთან (ნახ. 1. თუჯის სხმულები). თ. არის რკინის მადნის პირველადი გადამუშავების პროდუქტი ბრძმედის ღუმლებში. თუჯში შემცველი ნახშირბადის (ცემენტიტისა და გრაფიტის) ფორმისა და რაოდენობის მიხედვით ცნობილია თეთრი (შეკავშირებული რკინის კარბიდი Fe₃C), რუხი (თავისუფალ მდგომარეობაში გრაფიტის სახით), ნაჭედი და მაღალი სიმტკიცის თუჯი. ზოგიერთ შემთხვევაში თუჯში შეიძლება შედიოდეს მალეგირებელი ელემენტებიც ([Cr](#), [Ni](#), [V](#), [Al](#) და სხვ.). თუჯის დნობის ტემპერატურაა 1150-1200°C. გამოიყენება წყალგაყვანილობისა და საკანალიზაციო მილების, ბუხრების, ღუმლების, საკანალიზაციო ჭების სახურავების (ნახ. 2), ლითონის კონსტრუქციების (იხ. ხიდი ლითონის, ნახ. 1), ონკანების, ჩამკეტების, ჰიდრავლიკური არმატურის, ხახუნის კვანძების, უძრავი შეერთებების დასამზადებლად და სხვ.. არსებობს თუჯის მრავალი სახეობა: ანთრაციტული, ანტიფრიქციული, აუსტენიტური, ბესემერის, ბრძმედის, ბუნებრივლეგირებული, გადასამუშავებელი, გათეთრებული, დამარცვლული, ევტექტიკური, ვანადიუმიანი, ზეევტექტიკური, ზემტკიცე, თეთრგულა, თეთრი, თომასის, თხევადი, კოქსის, კრიალა, ლეგირებული, მანგანუმიანი, მარცვლოვანი, მაღალი სიმტკიცის, მოდიფიცირებული, მჟავაგამძლე, ნაწრთობი, ნახშირბადმცირე, პერლიტის, პერლიტურ-ფერიტული, პერლიტურ-ცემენტიტური, რაფინირებული, რუხი, საბოვე, სამსხმელო, სარკისებრი, საშუალო სიმტკიცის, სილიციუმიანი, სპეციალური, ფერიტული, ფოლადისებრი, ფოსფოროვანი, ქრომნიკელიანი, ცივი, ცხელი, ჭედადი, ხიშტა და სხვ.

ნახ. 1

ნახ. 2

თუჯი თეთრი – თუჯი, რომელშიც ნახშირბადი (5,8%-მდე) შედის რკინის კარბიდის ან ცემენტიტის სახით (ნახ. 1. თეთრი თუჯის ბურთულები). დნობის ტემპერატურაა 1180-1220°C. გამოდნობა მიმდინარეობს თხევადად და მისგან ფოლადის მიღება რთულია. თ. თ. კარგად ეწინააღმდეგება ცვეთას, აქვს დიდი სისალე, პრაქტიკულად არ ექვემდებარება მექანიკურ დამუშავებას. თუჯის ამ თვისებას იყენებენ დეტალების ჩამოსასხმელად, რომლებიც არ საჭიროებს შემდეგ მექანიკურ დამუშავებას (საგზაო მანქანების საგორავები, სამსხვრევი აპარატის ფრთები, სილასაქრევი მანქანის თავის ჩამჩა და სხვ.), ზოგჯერ თუჯისაგან მცირე ზომის საჭრელ ინსტრუმენტებსაც ასხამენ. მანგანუმით მდიდარ თეთრ თუჯს ფერომანგანუმი ეწოდება.

ნახ. 1

თუჯი ლეგირებული – თუჯი, რომელიც ჩვეულებრივ კომპონენტებთან ერთად, შეიცავს სპეციალურ დანამატებს (ქრომი, ნიკელი, მოლიბდენი, ვანადიუმი, ტიტანი, ალუმინი, სპილენძი, ცირკონიუმი და სხვ.), რომლებიც აძლევენ თუჯს განსაზღვრულ თვისებებს (ცეცხლ-, ცვეთა-, კოროზიამდედგობა, ანტიფრიქციულობა და სხვ.). თ. ლ. კლასიფიკაცია ხდება ქიმიური შედგენილობის მიხედვით (ქრომიანი, ნიკელიანი, ვანადიუმიანი და ა.შ.). თუ მალეგირებელი ელემენტები შედის მადნის შემადგენლობაში, მაშინ თუჯს უწოდებენ ბუნებრივად ლეგირებულს.

თუჯი მაღალი სიმტკიცის – თუჯი, რომელშიც ნახშირბადი შედის სფეროსებრი გრაფიტის სახით. გამოიყენება მანქანათმშენებლობაში საპასუხისმგებლო ნაკეთობების დასამზადებლად, აგრეთვე მაღალი სიმტკიცის მიღების წარმოებაში (წყალმომარაგება, წყალარინება, აირ- და ნავთობსადენები). ნაკეთობები და მიწები მაღალი სიმტკიცის თუჯისაგან გამოირჩევა სიმტკიცით, ხანგამძლეობითა და მაღალი საექსპლუატაციო თვისებებით.

თუჯი რუხი – თუჯი, რომელშიც ნახშირბადი შედის ფირფიტის ან ბოჭკოვანი გრაფიტის სახით (იხ. თუჯი, ნახ. 1). ახასიათებს მაღალი საჩამომსხმელო თვისებები (კრისტალიზაციის დაბალი ტემპერატურა, დენადობა თხევად მდგომარეობაში, მცირე შეკლება) და არის ძირითადი მასალა საჩამომსხმელო წარმოებებში. გამოიყენება მანქანათმშენებლობაში ჩარხებისა და მექანიზმების სადგარების, დგუმების, ცილინდრებისა და ა.შ. ჩამოსასხმელად.

თუჯი სამსხმელო – ბრძმედის ღუმელში ჩამოსხმული თუჯი.

თუჯი სარკისებრი – ფოლადის წარმოებაში გამოყენებული თუჯი მანგანუმის შემცველობით 10-15%; უხეშმარცვლოვან ტეხილს (თუჯის ნატეხს) აქვს სარკისებრი ბზინვა.

თუჯი ჭედადი – რბილი და ბლანტი თუჯის სახეობა. მიიღება თეთრი თუჯის სხმულების ხანგრძლივი მოწვით და შემდეგი თერმული დამუშავებით (ნახ. 1). ამ დროს ნახშირბადი იღებს ფიფქისებრი გრაფიტის სახეს. გრაფიტიზაციის პროცესის დასაჩქარებლად და თვისებების გასაუმჯობესებლად მიმართავენ ჭედადი თუჯის მოდიფიცირებას მეტალური

ნახ. 1

დანამატებით, როგორებიცაა: ალუმინი, ბორი, სტიბიუმი, ტიტანი, ტანტალი, ნიბიუმი, თუთია, ბისმუტი და სხვ. მეტალურგიული ქარხნები ძირითადად აწარმოებენ ფერიტულ და პერლიტურ ჭედად თუჯს, რომლისაგანაც ამზადებენ მანქანების მუხლა და გამანაწილებელ ლილვებს, დიზელის ძრავების დგუმებს, მოჭიდების დეტალებს, სარქველების მხრეულებს და ა.შ. თ. ჯ. კარგად მუშაობს მაღალი ტემპერატურის პირობებში, კარგად აქრობს ვიბრაციას, აქვს მაღალი დადლილობითი სიმტკიცე და სხვ.

თხევადი აგრესიული გარემო – გარემო, რომლის აგრესიული მოქმედება განისაზღვრება მისი შედგენილობის თხევადი ფაზით.

თხევადი მერქანი – იხ. კომპოზიტი მერქან-პოლიმერული.

თხევადფაზური რეაქცია – ქიმიური რეაქცია ნივთიერებებს შორის, რომლებიც იმყოფება თხევად ფაზაში (მაგ., მარილების ჰიდროლიზი, იონური რეაქციები, ეთეროფიკაცია და სხვ.).

თხელი – რასაც მცირე განივკვეთი აქვს; დალეული, გამხდარი; ნაკლებად მკვრივი (სითხე, ორთქლი), არახშირი, მეჩხერი.

თხელკანიანი – რასაც თხელი კანი აქვს (მაგ., ლიმონი, გოგრა, კაკალი, თხილი და სხვ.).

თხელკედლიანი კონსტრუქციები – სამშენებლო კონსტრუქციები, რომლებსაც ერთი ზომა (სისქე) სხვა ორ ზომასთან შედარებით გაცილებით მცირე აქვთ (გარსები, გუმბათები და სხვ.) (ნახ. 1. თხელკედლიანი გარსი. ჩქაროსნული რკინიგზის სადგური ქ. ლიეჟში, ბელგიის სამეფო).

ნახ. 1

თხელტანიანი – მცირე მოცულობისა (წიგნი, დავთარი).

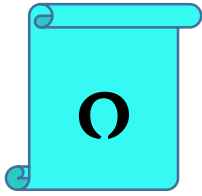
ნახ. 1

თხემი (ქიმი) – 1. ორ- ან ოთხფერდა სახურავის დაქანებული ფერდების ზედა შემაერთებელი ხაზის არქიტექტურულად გაფორმებული დეტალი, რომელიც წიბოს მიჰყვება უწყვეტად; 2. ფიცრის წიბოდან გამოშვებული ნაწილი, რომელიც შედის მეორე ფიცრის ღარში და უზრუნველყოფს ფიცრების ხარისხიან შემჭიდროებას (ნახ. 1).

ნახ. 1

თხრილი – ნათხარი, გაჭრილი, გათხრილი მიწა, გრძლად გაჭრილი ორმო (ნახ. 1). არსებობს თხრილის მრავალი სახეობა: სადრენაჟო, სარწყავი, წყალსადობი, წყალსარინი, წყალმიმღები, წყალსაკრები, წყალსადინარი და სხვ.

იაგუნდი (ლათ. rubeus<ruber წითელი) – მინერალ კორუნდის გამჭვირვალე, სხვადასხვა ფერის სახესხვაობათა კრებსითი სახელი. ძვირფასი ქვა წითელი ან ლურჯი ფერისა.

იარალი – 1. მრეწველობაში, – ფართო გაგებით სამუშაო იარალი. განასხვავებენ ხელის (ჩაქუჩი, სატეხი, გაზი), ჩარხის (საჭრისები, ფრეზები, ბურღები და სხვ.), მექანიზებულ (ელექტრული, ჰიდრავლიკური ან პნევმატიკური ამძრავით – ე.წ. ხელის მანქანები: სატეხი, სახერხი, საბურღი, სახეხი, მოქლონვის და ა.შ.), აგრეთვე საკონტროლო-საზომ (კალიბრები, სახაზავები, შტანგენფარგლები, მიკრომეტრები და ა.შ.) იარაღებს; 2. ბრძოლისა და თავდაცვის საშუალება; 3. რაიმე მიზნის მისაღწევი საშუალება, ღონისძიება, სახსარი.

იარდანგი (ინგლ. yardang<თურქ. yar ციცაბო ნაპირი) – რელიეფის ეოლური ფორმა. წარმოიქმნება ქარის მოქმედების შედეგად, უმეტესწილად არიდული კლიმატის რაიონებში (უდაბნო, ნახევარუდაბნო). არის ვიწრო პარალელური, ქარის მიმართულებით გადაჭიმული რელიეფის დადებითი ფორმა (ნახ. 1). აქვს ასიმეტრიული ციცაბო კალთები, რომელსაც ნაოჭები გასდევს. ძირითადად თიხიან ნიადაგზე ვითარდება. სიგრძე რამდენიმეჯერ სჭარბობს სიგანეს. ი.

ნახ. 1

გამოქარვისა და კოროზიის ნაოჭია, რომლის ჩაჭრის სიღრმე რამდენიმე სმ-დან რამდენიმე მ-მდეა. დამახასიათებელია ცენტრალური აზიის უდაბნოებისათვის. გვხვდება აგრეთვე ტიბეტის პლატოსა (ჩინეთი) და არიზონაში ფენიქსისა და უინდიუ-როკის (აშშ) გასწვრივ. ტერმინი თურქული წარმოშობისაა (Yardang) და იხმარება ცენტრალური აზიის უდაბნოების რელიეფის აღსანიშნავად. კოსმოსური აპარატიდან (Mars Global Surveyor) მიღებული გამოსახულებების შემდეგ, დადასტურდა მათი არსებობა პლანეტა მარსზეც.

იარდი – ინგლისური სიგრძის საზომი ერთეული 1 იარდი = 3 ფუტი = 36 დუიმი = 0,911 მ.

იარუსი – 1. შენობის ან ნაგებობის ნაწილი, რომელიც პირობითად შემოსაზღვრულია სიმაღლეში და არის ერთიანი სივრცე მოცულობით-გეგმარებითი, ტექნიკური და კონსტრუქციული თვალსაზრისით; 2. მაყურებელთათვის განკუთვნილი სართული თეატრში; 3. სართულებად მოწყობილი რიგი, წყება; 4. გეოლ. დანალექი ქანების, პლასტების ერთობლიობა; სართული.

იასპი (ემმა) – მასიური წვრილმარცვლოვანი ქანი, რომელიც ძირითადად ნაგებია კვარცით, ქალცედონითა და სხვა მინერალებით (ნახ. 1). ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული და

ლამაზი სანახელავო ქვაა. გამოირჩევა სიმაგრითა და სიმტკიცით, მრავალფეროვანი შეფერილობით. კარგად კრიალდება, გაუმჭვირვალეა, აქვს კიბოსებრი ტეხილი. პოლიგენური წარმონაქმნია. საკუთრივ იასპი - მეტწილად მეტამორფული კაჟბადიანი რადიოლარიული ან თიხოვან-კაჟბადიანი ნალექია, რომელიც წარმოშობით დაკავშირებულია ეფუზივებთან და ტუფებთან.

ნახ. 1

იატაკი – სათავსის ან სატრანსპორტო საშუალების ქვედა ზედაპირი. შედგება საფუძვლისა და ზედა სუფთა ფენილისაგან, რომელიც უზრუნველყოფს სასიარულოდ კარგ პირობებს. ი. წაყენებათ მკაცრი საექსპლოატაციო ნორმატიული მოთხოვნები (სიმტკიცე, სიმკვრივე, ხამგამძლეობა, ცეცხლმედეგობა, ცვეთამედეგობა და სხვ.), რომლებიც შესაბამისობაში უნდა იყოს მშენებლობის რაიონში მოქმედ სამშენებლო ნორმებთან და წესებთან. არსებობს იატაკის სახეები: აქტიურად თბილი, ბეტონის, ვინილის, თბილი, თუჯის, კაფელის, კერამიკული გრანიტის, ლამინანტის, ლითონის, ლინოლეუმის, მოზაიკური, მცურავი, პარკეტის, პლასტმასის, პოლიმერბეტონის, რეგულირებადი, სუფთა, ფენოვანი, შავი, ჩასასხმელი, ცემენტის, ხისა და სხვ.

იატაკი აქტიურად თბილი – იატაკი, რომლის საფუძველში ჩაწყობილია იატაკის ქვედა მხრიდან გასათბობი ელემენტები, როგორებიცაა მილსადენები ცხელი თბომატარებლებით (ნახ. 1), ელექტროკაბელები და სხვ.

ნახ. 1

ნახ. 1

იატაკი დასასხმელი – იატაკის მონოლითური საფარი, დამზადებული დენადი პოლიმერშემცველი ნივთიერებებისაგან წინასწარ მომზადებულ საფუძველზე ან მოჭიმვაზე.

იატაკი ვინილის – იატაკის მრავალფენიანი კომპოზიტური საფარველი, რომელიც ძირითადად შედგება ზედა, შუა და ქვედა შრისაგან. ზედა შრე – თერმოპლასტიკი ან მაღალი სიმტკიცის ვინილის ფირი; ეს შრე გამჭვირვალეა; მისი დანიშნულებაა დაიცვას იატაკი მექანიკური დაზიანების, დარტყმების, ხახუნის, ქიმიური რეაქტივებისაგან და ა.შ. ზედა შრის სისქეზე და ხარისხზეა დამოკიდებული იატაკის ცვეთამედეგობის კლასი. ზედა შრის ქვეშ ეწყობა ე.წ. "ნახატი", რომელიც არის ნატურალური მასალის იმიტაცია, აბსტრაქცია ან უბრალოდ ერთი

ფერის ზედაპირი. ის დაიტანება ვინილის ფირზე ტრაფარეტული ბეჭდვის ან ჰელიოგრაფიურის მეთოდით და იფარება სპეციალური ლაქით. შუა შრე – დაწნეხილი კვარცის ნაფხვენი, უზრუნველყოფს საფარვლის სიმტკიცეს, სიმაგრეს, სიხისტესა და დრეკადობას. ქვედა შრე – ვინილის საფუძველი, ახდენს საფარვლის სტაბილიზაციას, აქრობს რბევებსა და ხმაურს იატაკზე სიარულისას. ეს სამი შრე შეერთებულია ერთმანეთთან ცხელი დაწნეხის მეთოდით სხვადასხვა პლასტიფიკატორისა და სტაბილიზატორის დამატებით. ასეთი იატაკები მიეკუთვნება არაეკოლოგიურს. მზადდება ფილის ან რულონის სახით. დანიშნულების მიხედვით განასხვავებენ: საყოფაცხოვრებოს, კომერციულსა და სპეციალურს. გამოირჩევა სიმტკიცით, თბო- და ბერაიზოლაციით, ხანგამძლეობით, ფერთა ფართო გამით (ნახ. 1), წყალუქონადობით, დაგების სიმარტივით (ნახ. 2), ექსპლუატაციის სიიფით, ანტისტატიკურობითა და სხვ.

ნახ. 1

ნახ. 2

იატაკი თბილი – იატაკი, რომლის საფუძვლად გამოყენებულია სითბოს ათვისების დაბალი კოეფიციენტის მქონე მასალები.

იატაკი კაფელის – იატაკი, მოწყობილი ბუნებრივი ქვის ან ხელოვნური კაფელის ფილებისაგან (ნახ. 1). კერამიკული ფილები შეიძლება იყოს მოჭიქული ან მოუჭიქავი. კაფელი საფუძველს ეკვრის სპეციალური წებოვანი ხსნარის მეშვეობით, რომლის დასამზადებლად გამოყენებულია ქვიშა, ცემენტი და ლატექსის მისართი. ი. კ. აქვს ერთფეროვანი ან მოზაიკური სახე.

ნახ. 1

იატაკი კერამიკული გრანიტის – იატაკის ძვირფასი სახეობა, რომელიც გამოირჩევა ცვეთამდეგობით, ხანგამძლეობითა და მოვლის სიმარტივით. მზადდება საქარხნო პირობებში თიხის, კაოლინის, პოლიმერების, მინდვრის შპატისა და ლითონების ჟანგეულების შერევით. გამოიყენება იატაკის საფარვლად სველ წერტილებში (ნახ. 1. კერამიკული გრანიტის იატაკი სააბაზანოში), სამზარეულოში, შემოსასვლელში და სხვ. იგება ბეტონზე ან ფანერის საფუძველზე.

ნახ. 1

იატაკი ლამინანტის – თანამედროვე იატაკის სახეობა, სადაც პარკეტის ნაცვლად გამოყენებულია დაწნეხილ საფუძველზე დაგებული ლამინანტი (ნახ. 1). მისი ქვედა წყალმდეფი შრე იცავს იატაკს ტენისაგან. ცვეთამდეფობა დამოკიდებულია დამცავი ფისის ხარისხზე (აკრილური ან მელამინური), რომელიც ზევიდან ფარავს ლამინანტის დეკორატიულ ნახატს. სწორედ დეკორატიული ნახატი აძლევს მას სინატიფესა და პრაქტიკულობას.

ნახ. 1

იატაკი ლინოლეუმის – იატაკი, რომლის საფარვლად გამოყენებულია ლინოლეუმი (ნახ. 1). უმეტეს შემთხვევაში ლინოლეუმი წებოს საშუალებით ეკვრება ხის შავ იატაკს, თუმცა, ზოგჯერ ბიტუმის გამოყენებით იგება უშუალოდ ბეტონის საფუძველზეც (შენობის პროექტის გაიაფების მიზნით).

ნახ. 1

იატაკი მოზაიკური – იატაკი, დაფარული მონოლითური ბეტონისა და მარმარილოს (ან სხვა მასალის) მოზაიკური დეკორით. დამატებით კომპონენტებად გამოიყენება მინა, ლითონის ნაწილაკები, ზღვის ნიჟარები, მერქნის ნარჩენები და სხვ. იატაკის ნაირფეროვნებას განაპირობებს ბეტონში შერეული პიგმენტები. ი. მ. შეიძლება მიეცეს ნებისმიერი ნახატის სახე (ნახ. 1). ზედაპირი გამოირჩევა მაღალი ხან-, წყალ- და ცვეთამდეფობით. არსებობს მოზაიკური იატაკის სახეები: ბუნებრივი ქვის (შემავსებელი – ლაზურითი, მარმარილო, ფიქალი, ფრცხილი და სხვ.); მინის (სარკის) (შემავსებელი – კვარცის ქვიშა); ლითონის (შემავსებელი – ფოლადის, ალუმინის, ბრინჯაოს, სპილენძის პატარა ნაჭრები). შესაძლებელია უფრო მდიდრული (ოქრო, ვერცხლი, პლატინა) დეკორატიული ელემენტების გამოყენებაც; კერამიკული (შემავსებელი – კერამიკული ნაფხვენი) და ხის (შემავსებელი კაკლის, არყის ხის, ალუბალის, კოპიტის ნარჩენები).

ნახ. 1

იატაკი მცურავი – იატაკი, რომელიც შედგება საფარვლის, ხისტი საფუძვლისა და უწყვეტი ბერასაიზოლაციო შრისაგან რბილი დრეკადი ან ფხვიერი მასალისაგან, დაგებული უშუალოდ გადახურვის ფილებზე.

იატაკი პარკეტის – იატაკის მოწყობის ერთ-ერთი ძვირი სახეობა, როდესაც საფარვლად გამოყენებულია პარკეტი (ნახ. 1). პარკეტი წებოს ან წვრილი ლურსმნის საშუალებით მაგრდება ხის შავ იატაკზე ან ბიტუმის გამოყენებით – უშუალოდ ბეტონის საფუძველზე. ზედაპირის გასაკეთილშობებლად მას ფარავენ ბუნებრივი ან სინთეზური ლაქსაღებავებით. პარკეტის იატაკი დაახლოებით XIII საუკუნეში გამოჩნდა ევროპაში. თანამედროვე პარკეტი

საგრძობლად განსხვავდება წინაპრისგან, მაგრამ არ შეცვლილა მისი სტატუსი – ის დღემდე იატაკის ყველაზე ძვირადღირებულ საფარად რჩება. ვინაიდან პარკეტს ინტერიერში დიდი ადგილი უკავია, თანაც “ცოცხალ ხეს” განსაკუთრებული თვისებები აქვს, მასზე მნიშვნელოვანწილად და მოკიდებული სტილი და განწყობა, ამიტომ პარკეტის შერჩევა რემონტის ერთ-ერთი ყველაზე საპასუხისმგებლო ეტაპია, რომლის წარმატებით დასრულების შემთხვევაში სახლში ნამდვილად განსაკუთრებული ატმოსფერო დაისადგურებს.

ნახ. 1

იატაკი რეგულირებადი – შავი იატაკი, რომლის დონეების რეგულირება ხდება ლაგებისა და პლასტმასის ხრახნების მეშვეობით (ნახ. 1). ეს მეთოდი საშუალებას იძლევა იდეალურად გასწორდეს საფუძვლის ზედაპირი და დაჩქარდეს ი. დაგების პროცესი ჭუჭყიანი და სველი პროცესების გარეშე.

ნახ. 1

იატაკი სუფთა – იატაკის ზედა ხილული ზედაპირი.

იატაკი ფენოვანი – იატაკი, რომელიც შედგება მყარი საფარისა და თხელი ბგერასაიზოლაციო ფენებისაგან, დაგებული უშუალოდ გადახურვის ფილებზე ან ცემენტის მოჭიმვაზე.

იატაკი შავი – იატაკის კონსტრუქციული ნაწილი, შედგენილი სხვადასხვა მასალებისგან, რომლებიც ქმნიან მყარ საფუძველს სუფთა იატაკის (პარკეტის, ლამინანტის, ლინოლეუმისა და სხვ.) მოსაწყობად. შავი იატაკის კონსტრუქცია შეიძლება შედგებოდეს ერთი ან ორი ფენისაგან (წოლანებისა და კოჭებისაგან ან მარტო კოჭებისაგან) (ნახ. 1).

ნახ. 1

მაგ., კარკასული ხის სახლის შავი იატაკის მოსაწყობად, სათავსის ორ მოპირდაპირე კედლის ძირში, კედლებიდან 2 სმ-ის დაშორებით, თავისუფლად (ჩამაგრებების გარეშე) ათავსებენ წოლანებს (ლაგებს), რომლებიც ხის ფიცრული სარტყელით მიემაგრება კედლებს; წოლანებზე ეწყობა კოჭები 50-100 სმ-ის დაშორებით, ხოლო მათზე, შავი იატაკის ზედა ფენა – ფიცარფენილი. გრუნტსა და ფიცარფენილს შორის სივრცე ივსება ჰიდრო-, თბო- და ორთქლსაიზოლაციო ფენებით

ისე, რომ ფიცარფენილს ქვევით დარჩეს 4-5 სმ საჰაერო სივრცე ვენტილაციისათვის. ლპობის საწინააღმდეგოდ, აუცილებელია, ხის ყველა ელემენტის დამუშავება ანტიპირენებით. ი. შ. ხის გარდა, შეიძლება იყოს ბეტონის, ბეტონპოლიმერის, პოლიმერის, კომპოზიტური და სხვ.

იატაკი ხის – იატაკის უძველესი სახეობა, რომლის საფარვლად გამოყენებულია ხის ფიცრები (ნახ. 1). ის ლაგდება მოსწორებულ და ჰიდროიზოლირებულ ზედაპირზე ან ხის კოჭებზე. კონსტრუქციული სამუაოების დამთავრების შემდეგ ილაქება ან იღებება. უარყოფითი მხარეა იატაკის მნიშვნელოვანი დეფორმადობა და ჭრიალი.

ნახ. 1

იატაკის მთლიანი (საერთო) ფართობი – შენობის გარე კედლების შიგა პერიმეტრის საზღვრებში მოქცეული იატაკის ფართობი, დერეფნების, კიბე-გზების, საკუჭნაოების, ინტერიერის კედლების სისქის, სვეტების ან სხვა ნაწილების ჩათვლით, მაგრამ სავენტილაციო შახტებისა და შიგა ეზოების გამოკლებით. შენობის ან მისი ნაწილის იატაკის ფართობი, შემოუზღუდავი გარე კედლებით, უნდა იყოს გამოყენებადი ფართობი სახურავის ჰორიზონტალური ნაშვრის ან ზემოთ მდებარე იატაკის ქვეშ. იატაკის მთლიან ფართობში არ შედის ღიობების არმქონე შახტები და ინტერიერის შიგა ეზოები.

იატაკის მოპირკეთების ზედაპირი – იატაკის მზიდი კონსტრუქციის (მათ შორის, სართულშუა გადახურვის) ზედა მოპირკეთებული ზედაპირის ნიშნული.

იატაკის საფარი – იატაკის ზედა შრე (პარკეტი, ფიცარი, ლინოლეუმი, ბეტონი, ასფალტი, ასფალტბეტონი, ლითონცემენტი, ქსილოლითი, პოლიმერცემენტბეტონი, სხვადასხვა სახის ფილები, ხალიჩები და სხვ.), რომელზეც უშუალოდ მოქმედებს საექსპლუატაციო დატვირთვები.

იატაკის საფუძველი (მოჭიმვა) – იატაკის შრე, რომელიც ასწორებს მის ქვევით მდებარე გადახურვის მზიდი კონსტრუქციის ზედაპირს, საჭიროების შემთხვევაში აძლევს დახრას, ფარავს სხვადასხვა სახის საკომუნიკაციო გაყვანილობებს, ღრეჩოებს, ნაპრალებს, ნახეთქებს და ზედაპირს აძლევს დასრულებულ სუფთა სახეს მასზე იატაკის მოსაწყობად (ნახ. 1).

ნახ. 1

იატაკის სუფთა (სასარგებლო) ფართობი – სასარგებლო რეალური ფართობი, რომელშიც არ შედის დამხმარე სარგებლობები: დერეფნები, კიბე-გზები, ტუალეტის ოთახები, მექანიკური აღჭურვილობის ოთახები და საკუჭნაოები.

იატაკის ქვენაფენი – იატაკის ფენა (შრე), რომელიც დატვირთვას ანაწილებს გრუნტზე.

იატაკის შუაშრე – შუალედური ფენა, რომელიც საფარს აკავშირებს იატაკის ქვედა შრესთან (ცემენტ-ქვიშა, დუღაბი, ბიტუმის მასტიკა, სინთეზური წებო და სხვ.).

იატაკის ცეცხლმედეგი კარის/ლიუკის ანაწყობი – ცეცხლმედეგი კარის, ჩარჩოს, კავეულისა და სხვა აქსესუარების კომბინაცია, ჩაყენებული თარაზულ სიბრტყეში, რომელიც უზრუნველყოფს ცეცხლმედეგობის ხარისხიანი იატაკის ღიობის ცეცხლისგან დაცვის გარკვეულ ხარისხს.

იატაკის ძელი – ხის კარკასული კონსტრუქციის დეტალი.

იატაკის ჰიდროსაიზოლაციო შრე – იატაკის შრე (შრეები), რომელიც ეწინააღმდეგება იატაკში ჩამდინარი წყლებისა და სხვა სითხეების გავლას, აგრეთვე გრუნტის წყლების ამოსვლას (გამოჟონვას).

იბერები (ბერძ. Ibēres<ლათ. Hiberi, Hiberes) – 1. ესპანეთის უძველესი მოსახლეობა. თავდაპირველად ცხოვრობდნენ სამხრეთ და აღმოსავლეთ ესპანეთის ტერიტორიაზე. შემდეგ – (ძვ. წ. VII-III სს.) მთელ პირენეის ნახევარკუნძულზე. წარმოშობით ჩრდილოეთ აფრიკულ ტომებად მიიჩნევიან. ძველთაგანვე არსებობდა აზრი კავკასიის იბერიელთა და მათი ნათესაობის შესახებ (აპიანე ალექსანდრიელი, სტრაბონი), რაც ცნობილი იყო ქართველი მოღვაწეებისთვის ჯერ კიდევ შუა საუკუნეებში (გიორგი მთაწმიდელი). ჰიპოთეზის დონეზე არსებობს აზრი იბერებისა და ქართველ ტომთა ნათესაობის შესახებ. ესპანეთის იბერულ ტომთაგან დაწინაურებულნი იყვნენ: ტურდეტანები, ტურდულეები, ბასტეტანები, კარპეტანები, ინდიგეტები, ედეტანები და სხვა. ტომები ერთიანდებოდნენ ქალაქური ტიპის გამაგრებულ სამოსახლოთა გარშემო (ნუმანცია, სეგოვია, ტარაგონია და სხვ.). იბერიის კულტურის მნიშვნელოვან ცენტრს ტურდეტანების მხარე (ახლანდელი ანდალუსია და მურსია) წარმოადგენდა, სადაც ანტიკურ ავტორთა მიხედვით, ტარტესის სახელმწიფო არსებობდა (დაარსდა ძვ. წ. 1100 წელს). იბერების კელტებთან შერწყმის შედეგად ძვ. წ. VI-III საუკუნეებში ჩამოყალიბდა კელტიბერთა ტომი. იბერებმა განიცადეს ფინიკიელებისა და ბერძნების გავლენა. ჰქონდათ საკუთარი დამწერლობა. ძვ. წ. V-III საუკუნეებში იბერია კართაგენელებმა დაიპყრეს, ძვ. წ. III-II საუკუნეებში კი – რომაელებმა; 2. აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოს ქართველი ტომების სახელწოდება ბიზანტიური წყაროების მიხედვით, რომლებმაც დიდი როლი ითამაშეს ერთიანი ქართული სახელმწიფოს, კულტურისა და ხუროთმოძღვრების ჩამოყალიბებაში.

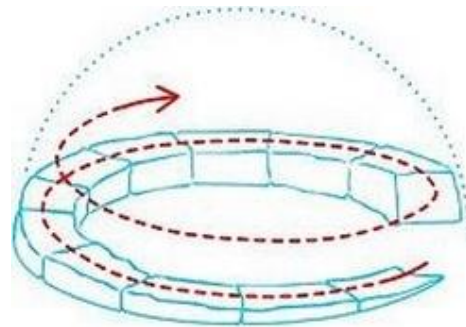
იგივეური გარდაქმნა – ცვლადების შემცველი ერთი გამოსახულების (ალგებრული, ანალიზური გამოსახულების) შეცვლა სხვა, მისი იგივეურად ტოლი გამოსახულებით, რომელიც იღებს იმავე მნიშვნელობებს ამ გამოსახულებაში შემავალი ასოების ყველა დასაშვები მნიშვნელობისათვის (ცვლადების ყველა იმ მნიშვნელობისათვის, რომელთაც აქვთ აზრი). ი. გ. დიდ როლს თამაშობს ალგებრაში განტოლებების, უტოლობებისა და მათი სისტემების ამოხსნისას, თეორემის ან იგივეობის დამტკიცებისას. ი. გ. მაგალითებია: წილადის შეკვეცა, ფრჩხილების გახსნა, თანამამრავლის გამოტანა ფრჩხილებს გარეთ, შეკრების ფორმულები ტრიგონომეტრიაში, კვადრატული მრავალწევრის დაშლა მამრავლებად და სხვ.

იგლუ (ინგლ. igloo<ესკიმ. igdlu სახლი) – კანადელი ესკიმოსების ზამთრის საცხოვრებელი (ნახ. 1). შენდება თოვლის ბლოკებისაგან და წარმოადგენს გუმბათისებრ კონსტრუქციას. როგორც წესი, ი. დიამეტრია 3-4 მეტრი და სიმაღლე 2 მ-მდე. ღრმა თოვლისას შესასვლელი კეთდება თოვლში გათხრილი გვირაბის სახით, ხოლო თუ თოვლის საფარი არაა სქელი, მაშინ გარედან თოვლის ბლოკებისგან კეთდება დერეფანი, რომელიც მას ქარისგან იცავს. თოვლი კარგი თბოიზოლატორია, ამიტომ როდესაც ჰაერის ტემპერატურა -40 - -45 გრადუსია, შიგნით

ტემპერატურა შესაძლოა მერყეობდეს -7 -დან $+26$ გრადუსამდე. ი. სპეციალურად არ ათბობენ. ცივი ჰაერის შემოდინება უზრუნველყოფს თოვლის შიგა ზედაპირის გაყინვას, რაც არ აძლევს საშუალებას რომ ი. დადნეს. მის ასაშენებლად აუცილებელია დიდხანს ნადები, კარგად გამაგრებული თოვლი. ბლოკების დაჭრა ნებისმიერი მჭრელი ინსტრუმენტით შეიძლება. გამოჭრა იმ მხრიდან იწყება, საიდანაც ქარი უბერავს, რადგან აქ თოვლი უფრო მკვრივია. ხანდახან თოვლის ბლოკებთან ერთად ყინულიც გამოიყენება, რათა ი. სინათლემ შეაღწიოს. ჭერში ტოვებენ ღია ხვრელს ვენტილაციისათვის და განათებისთვის. ი. არქიტექტურა უნიკალურია. მისი ბლოკები სპირალურად ლაგდება ისე, რომ კედლები თავისუფლად იტანს სახურავის სიმძიმეს (ნახ. 2. იგლუს მშენებლობის სქემა), ხოლო ვენტილაცია არ აძლევს თოვლს გადნობის საშუალებას. ი. დასაძინებელი ადგილები ამალღებულ პლატფორმაზეა, ვინაიდან თბილი ჰაერი ზემოთ ადის, ხოლო ცივი ქვემოთ ჩადის. ხშირად იგლუსში ცხოველთა ტყავებს აფენენ მეტი სითბოსათვის.

ნახ. 1

ნახ. 2

იდეალურად დრეკადი სხეული – სხეული, რომელიც გარე დატვირთვის მოხსნის შემდეგ მთლიანად აღიდგენს პირვანდელ ფორმასა და ზომებს.

იდეალურად პლასტიკური ტანი – სხეული, კონსტრუქციის ელემენტი, რომელსაც აქვს იდეალურად დრეკად-პლასტიკური თვისებები.

იდეალური – 1. მხოლოდ შემეცნებაში, წარმოდგენაში არსებული; 2. საუკეთესო, სამაგალითო, სრულყოფილი.

იდეალური ბმები – ბმების სახეობა, როდესაც ამ ბმების რეაქციების მიერ შესრულებული ელემენტარულ მუშაობათა ჯამი ყოველ შესაძლო გადაადგილებაზე უდრის ნულს.

იდეალური გაზი – 1. გაზი, რომლის მოლეკულებს შორის ურთიერთქმედება განსახილველ ამოცანებში შეიძლება უგულვებელყოფით, ი. გ. მდგომარეობის შესაფასებლად გამოიყენება კლაპეირონის განტოლება. რეალური გაზები თავისი თვისებებით ახლოს არის იდეალურ გაზებთან, თუ ისინი საკმარისადაა გაუხშობი (მაგ., ჰაერი ნორმალურ წნევაზე და ტემპერატურაზე); 2. სტატისტიკურ ფიზიკაში – დიდი რაოდენობის ნაწილაკების ერთობლიობა (კვაზინაწილაკები), რომელთა შორის ურთიერთქმედება შეიძლება უგულვებელყოფით (მაგ., ელექტრული გაზი ლითონებში, ფონონების გაზი კრისტალებში, ფოტონური გაზი და სხვ.).

იდეალური სიტხე – სიტხე, რომლის სიბლანტე და კუმშვადობა განსახილველ ამოცანებში შეიძლება უგულებელვყოთ. ამ ტერმინით ხშირად სარგებლობენ მცირე სიჩქარეების ჰიდრო- და აეროდინამიკაში.

იდეალური ხსნარი – ხსნარის ზღვრული მდგომარეობა, როდესაც სხვადასხვა სახის მოლეკულებს შორის მოქმედი ძალები ერთი სახის მოლეკულებს შორის მოქმედი ძალების ტოლია.

იდემპოტენტური (ლათ. idem იგივე და potens უნარი, ხარისხი) – 1. ტოლძალოვანი; 2. მათემატიკური ობიექტის ან ოპერაციის თვისება, რომელიც გამოიხატება მასში, რომ ობიექტზე განმეორებითი ოპერაცია იძლევა იგივე შედეგს, რაც ერთჯერადი ოპერაცია. ტერმინი ეკუთვნის ამერიკელ მათემატიკოსს ბ. პირსს.

იდენტიფიკაცია (ლათ. identifico გაიგივება) – 1. იგივეობის დასაბუთება (მიღება, აღიარება) ობიექტების გაიგივებით, გამოცნობა; 2. რაიმე ობიექტის (მოვლენის, პროცესების) ოპტიმალური მოდელის შექმნა, რომელიც ასახავს რეალური ორიგინალური ობიექტის კანონზომიერებას. ი. მოდელირების პირველი ეტაპია, რომლის მიზანია მოცემული ობიექტის ოპტიმალური შეფასება. ვიწრო გაგებით – მოცემული ობიექტის ოპტიმალური პარამეტრების განსაზღვრა, ხოლო ფართო გაგებით – ობიექტისა და მისი პარამეტრების, წრფივობის, სტაციონარულობის, იზომორფულობისა და სხვათა აღწერა და განსაზღვრა.

იდიომორფიზმი (ბერძ. idios საკუთარი და morphē ფორმა) – ქანების შემადგენელი კრისტალური მარცვლების თვისება, მიიღოს ისეთი მოხაზულობა, რომელიც შეესაბამება მათს საკუთარ კრისტალოგრაფიულ ფორმებს.

იდიტოლი – დნობადი და ხსნადი ხელოვნური ფისი, რომელიც ფენოლისა და ფორმალდეჰიდის კონდენსაციით და მარილმჟავას თანხლებით მიიღება. გამოიყენება სპირტიანი ლაქების დასამზადებლად.

იერიშობანა – ზედმეტად აჩქარებული, არარითმული მუშაობა ჩამორჩენის გამოსასწორებლად.

იეროგლიფი (ბერძ. hierós საღვთო და γλύφειν ამოჭრა, ამოკვეთა) – დამწერლობის ერთ-ერთი სისტემა, რომელიც საგნების ან მოვლების აღსაწერად ნახატ სიმბოლოებს იყენებდა. ჩაისახა ძველ ეგვიპტეში (ძვ. წ. მე-4 ათასწლეულში) (ნახ. 1. ქვაზე ნაკვეთი ეგვიპტური იეროგლიფები), შემდეგ გავრცელდა ჩინურ, ხეთურ და სხვ. დამწერლობებში.

ნახ. 1

იერუსალიმის ჯვრის მონასტერი (ინგლ. Monastery of the Cross) – XI საუკუნის ქართული ხუროთმოძღვრების მნიშვნელოვანი ძეგლი, რელიგიური და კულტურულ-საგანმანათლებლო ცენტრი წმინდა მიწაზე, პალესტინაში (ახლანდელი ისრაელის ტერიტორია). მდებარეობს იერუსალიმის პრესტიჟულ რაიონში – მალხაში (ისრაელის პარლამენტის – ქნესეთის მეზობლად) (ნახ. 1. საერთო ხედი; ნახ. 2. პანორამული ხედი). მონასტერი შემოსაზღვრულია მაღალი გალავნით, რომელსაც ტერიტორიაზე შესასვლელად მხოლოდ ერთი კარი აქვს. გალავნის შიგნით განლაგებულია 270-მდე სათავსი

და დამხმარე ნაგებობა. კომპლექსის ძირითადი ნაგებობაა ჯვარ-გუმბათოვანი ტაძარი, დატვირთული მოზაიკით, ფრესკებითა და ქართული წარწერებით (ნახ. 3. წარწერა მონასტრის კედელზე; ნახ. 4. ქართული და ბერძნული წარწერები მონასტრის შესასვლელში).

ნახ. 1

გადმოცემის მიხედვით მონასტრის ტერიტორია IV საუკუნეში, წმინდა ნინოს რჩევით, შეუსყიდა აქ ჩამოსულ საქართველოს პირველ ქრისტიან მეფე მირიანს (დ. 261 - გ. 342 წ.) და იქ სამლოცველო აუშენებია. V საუკუნის მეორე ნახევარში იერუსალიმში ჯარით შევიდა ქართლის მეფე (449-502 წწ.) ვახტანგ გორგასალი (დედისა და დის თანხლებით). მან გაადიდებინა და დაამშვენა სამლოცველო და მის მცველად 600 მეომარი

დატოვა. შემდეგ საუკუნეებში მონასტრის შესახებ ცნობები არ მოგვეპოვება. დღემდე მოღწეული სამონასტრო კომპლექსი, ძველი სამლოცველოს ადგილზე, XI საუკუნეში ააშენა ბერ-მონაზონმა გიორგი-პროხოვრემ მეფე ბაგრატ IV კურაპალატისა და დედამისის – მარიამის ხელშეწყობითა და ექვთიმე მთაწმინდელის კურთხევით. XII საუკუნის ბოლოს იერუსალიმი აიღო ეგვიპტის სულთანამ სალადინმა და 1187 წელს მიიტაცა ამ დროისათვის საკმაოდ მდიდარი ჯვრის მონასტერი. მემატეანის გადმოცემით, 1192 წელს თამარ მეფემ 200 ათას დინარად გამოისყიდა ჯვრის მონასტერი. 1273 წელს, ისლამისტ შეიხ ხიდრის ბრძანებით, მონასტერი მეჩეთად გადაკეთდა. 1299 წელს ვახტანგ III-ის ძალისხმევით (ქართველთა ჯარით თან ახლდა მონღოლებს იერუსალიმის დალაშქრისას) და 1305 წელს მეფე დავით VIII-ის დიპლომატიით (მოლაპარაკება აწარმოა ეგვიპტის სულთანთან) დაკარგული მონასტერი დაბრუნებული იქნა. XV საუკუნეში პალესტინა ოსმალებმა დაიკავეს, მონასტერს ნაწილობრივ შეეკვეცა უფლებები. აღმავლობის ხანა იწყება XVI საუკუნის დასაწყისიდან, როცა იქ მოღვაწეობას იწყებს ბენა ჩოლოყაშვილი. XVII საუკუნეში ქართველთა ყურადღება მონასტრისადმი გაიზარდა. დიდი აღდგენითი სამუშაოები ჩაატარა ნიკოლოზ ჩოლოყაშვილმა (ნიკიფორე ირზახი). სამეგრელოს მთავარმა ლევან II დადიანმა მოახატვინა კედლები (ნახ. 5. ინტერიერი), გუმბათი. ქართლის მეფე გიორგი XI-მ ვალებისაგან გაანთავისუფლა (დაიხსნა) მონასტერი. XVIII საუკუნის დასაწყისიდან მონასტერი ბერძნების ხელში გადავიდა (ქართველებმა ვერ შეძლეს თურქ-ოსმალების მიერ დაწესებული არარეალური გადასახადების გადახდა). არსებობს იერუსალიმის პატრიარქ დოსითეოზის ანდერძი, რომელშიც ის წერს, რომ ჯვრის მონასტერი ქართველებს ეკუთვნით და თუ ოდესმე ფინანსურად შეძლებენ გამოსყიდვას, მონასტერი მათ უნდა დაუბრუნდესო.

ნახ. 2

1960 წელს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ექსპედიციის წევრებმა აკაკი შანიძემ, ირაკლი აბაშიძემ და გიორგი წერეთელმა მთავარი ტაძრის სვეტზე აღმოაჩინეს დიდი ქართველი პოეტის შოთა რუსთაველის ფრესკა შესაბამისი ასომთავრული წარწერით (ნახ. 6. შოთა რუსთაველის ფრესკა).

1960 წელს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ექსპედიციის წევრებმა აკაკი შანიძემ, ირაკლი აბაშიძემ და გიორგი წერეთელმა მთავარი ტაძრის სვეტზე აღმოაჩინეს დიდი ქართველი პოეტის შოთა რუსთაველის ფრესკა შესაბამისი ასომთავრული წარწერით (ნახ. 6. შოთა რუსთაველის ფრესკა).

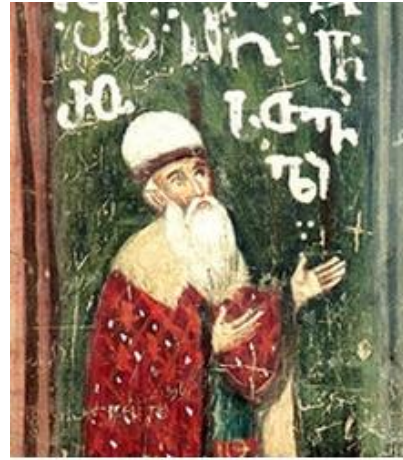
ნახ. 3

ნახ. 4

ნახ. 5

ნახ. 6

იესგუერო – იხ. კუმარუ.

ივერიის ღვთისმშობლის ხატის სახელობის ტაძარი (ინგლ. Icon Cathedral of the Virgin of Iveria) – ქართული ხუროთმოძღვრების უახლესი ძეგლი, კათედრალური ტაძარი (ნახ. 1. საერთო ხედი). მდებარეობს ქ. თბილისში, მახათას მთაზე. კომპლექსში შემავალი ნაგებობებია: მთავარი ტაძარი, კარიბჭე სამრეკლოთი, წყალკურთხევის პავილიონი, მღვდელმსახურთა სახლი, საპატრიარქო რეზიდენცია, მონასტრის ეკლესია, სატრაპეზო, მომლოცველთა სასტუმრო, ბერების სენაკები, სამეურნეო სათავსები, ქვაზე და ხეზე კვეთის, ხატწერისა და საოქრომჭედლო სახელოსნოები, ღვთისმშობლის მუზეუმი და სხვადასხვა დამხმარე შენობა-ნაგებობანი.

მთავარი კათედრალური ტაძარი ნაწილია სამონასტრო კომპლექსისა, რომლის მშენებლობა მახათას მთაზე 2002 წელს დაიწყო და პირველი ნაგებობა – იოანე, ექვთიმე და გიორგი მთაწმინდელების სახელობის სამონასტრო ეკლესია 2006 წელს აიგო. კათედრალის მშენებლობისათვის 2010 წელს შეიქმნა ფონდი „ივერიისა“ (ხელმძღვანელი პაატა ბურჭულაძე, დირექტორი გურამ ახალაია, მენეჯერი ირაკლი ქვარაია), რომლის შემოსავლის წყარო

მოქალაქეთა შემოწირულობები იყო (მშენებლობის დაფინანსებაში მონაწილეობა მიიღო საქართველოს მილიონზე მეტმა მოქალაქემ). ტაძრის საძირკვლის კურთხევა მოხდა 2011 წლის

ნახ. 1

21 სექტემბერს საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II-ის მიერ, ხოლო მშენებლობა დაიწყო 2012 წლის 17 აპრილს და დამთავრდა 2018 წლის ბოლოს (არქიტექტორი ომარ ნაფეტვარიძე).

ქართული საეკლესიო ხუროთმოძღვრების ტრადიციების გათვალისწინებით აგებული გუმბათ-თაღოვანი ტაძარი, სიდიდით მეორეა საქართველოში (წმინდა სამების საკათედრო ტაძრის შემდეგ). მისი სიმაღლეა 51 მ, მაქსიმალური ზომები გეგმაში – 60,0X34,0 მ, შიდა ფართობი – 1250 მ². ტაძრის ბუნებრივი განათებისთვის გამოყენებულია მრავალი

სარკმელი. ჩვეულებრივზე მეტია მათი რაოდენობა გუმბათის ნაწილშიც, რაც ძალიან ნათელს ხდის ტაძარს. კათედრალის მშენებლობისათვის ძირითადად გამოყენებულია თანამედროვე რკინაბეტონის კონსტრუქციები.

12 მ დიამეტრის ოცნახნაგა გუმბათის ყელში განთავსებულია 20 სარკმელი (ნახ. 2. გუმბათის ყელი), რომლის მოჩუქურთმებული საპირეების ზედა თავები შეკრულია სარკმლებს შორის ამოყვანილ პილასტრებზე დაყრდნობილი უწყვეტი თაღედით. თაღებს შორის ჩასმულია დეკორატიული ბურთულები, ხოლო მათ ზევით – ლილვები, რომლებიც ერთიანობაში ქმნიან გუმბათის ყელის უმშვენიერეს შუბლს. ყველა მორთულობას, კონუსურ გუმბათთან და 5,1 მ სიმაღლის დამაგვირგვინებელ ჯვართან ერთად, კათედრალის არქიტექტურაში საოცარი სიმსუბუქე შემოაქვს და მნახველზე ცად ამაღლების მშვენიერების განწყობილებას ქმნის.

ნახ. 2

ტაძარი მთლიანად მოპირკეთებულია ბოლნისის ტუფის ქვით, ხოლო ბაზისი და ცოკოლი – ყაზბეგის მწვანე ფერის დიაბაზის ქვით. ტაძრის ოთხივე ფასადს ამშვენებს ბოლნისის ტუფის ქვისაგან დამზადებული მორთულობები ბარელიეფების, ტიმპანების, ჩუქურთმებისა და სხვა მხატვრულ-დეკორატიული ელემენტების სახით (ნახ. 3 - ნახ. 6: ფასადის მორთულობა).

საქართველოს ეკლესია-მონასტრების შესასვლელი კარი, ტრადიციულ გაფორმებასთან შედარებით, განსხვავებულად განხორციელდა (მოქანდაკე გია ჯაფარიძე), რაც გამოიხატება ლითონის კარის თითბრის ფურცლებით, რელიგიურ თემებზე შესრულებული თითბრის სხმულებითა და თითბრისგან ჩამოსხმული ცალკეული დეტალებით შემოსვაში (ნახ. 7. შესასვლელის ლითონის კარის მორთულობა). ამასთან, განსაკუთრებით აღსანიშნავია კარის სახელურების მოწყობა ღვთისმშობლის მლოცველი ხელის მტევნების სახით, რომლებიც ასევე თითბრისაგან არის ჩამოსხმული და განსაკუთრებით შთამბეჭდავია ტაძრის ჩრდილოეთისა და სამხრეთის კარზე (ნახ. 8. შესასვლელი ლითონის კარის სახელურები).

ტაძრის შიდა მხატვრული გაფორმებისას, კერძოდ კანკელის (ნახ. 9. კანკელი), ტრაპეზის, სამკვეთლოს, მაღალი დასაჯდომების, კიბეების, ამბიონის, იატაკის და სხვა დეტალების მოსაწყობად გამოყენებულია იტალიური (კარარას კარიერი) და სალიეთის მარმარილო. ტაძრის სახურავისათვის გამოყენებულია სპილენძის თხელი ფურცლები.

ნახ. 3

ინტერიერში კანკელის კაკლის ხისგან დამზადებული აღსავლის კარი მოოქროვილი ვერცხლით მოჭედულია ბექა ოპიზრის ცნობილი ორნამენტის მიხედვით. კარს ამშვენებს მიკრომოზაიკა (ავტორი დავით კაკაბაძე). სამონასტრო კომპლექსისათვის საჭირო ყველა ჯვარი და ზარი ჩამოსხმულია საქართველოში (ოლეგ და პაატა გელაშვილები) თითბრისგან.

სამრეკლოს დიდი ზარი (წონა 3 ტ) საქართველოში ჩამოსხმულ ზარებს შორის უდიდესია. ტაძრის გუმბათზე ჯვრის აღმართვისას, ათასობით ადამიანის თვალწინ, საოცარი მოვლენა მოხდა – ცაზე ღრუბლებისგან გამოსახა დიდი ჯვარი (ნახ. 10. ცაზე გამოსახული ჯვარი), რომელიც მხოლოდ ტაძრის თავზე ჯვრის ჩამაგრების შემდეგ გაქრა.

ნახ. 4

ტაძარი ეკურთხა 2019 წლის 12 მაისს. საქართველოს საპატრიარქომ ეს დღე გამოაცხადა ღვთისმშობლის

წილხვდომილობის დღედ, რაც უდიდესი მოვლენაა საქართველოს ისტორიაში. მახათას მთის ივერიის ღვთისმშობლის ხატის სახელობის ტაძარი არის ქართველი ხალხის საჩუქარი ღვთისმშობლისადმი და მისი დიდი ღვაწლის აღიარება.

ნახ. 5

ნახ. 6

ნახ. 7

ნახ. 8

ნახ. 9

ნახ. 10

იზო (ბერძ. *isos* თანაბარი) – წინსართი, რომელიც შედის მრავალ ტერმინში, აღნიშნავს – ტოლს, ერთნაირს, თანაბარს, ფორმით ან დანიშნულებით მსგავსს (მაგ., იზოკლინა – ტოლი დახრილობის წრფე; იზოპერიმეტრული – ტოლი სიგრძის, ტოლპერიმეტრიანი; იზოტროპიული – ერთნაირი მიმართულებების და სხვ.).

იზობარი (ბერძ. *isos* თანაბარი და *baros* წონა) – 1. ხაზი, რომელიც აღნიშნავს მდგომარეობის დიაგრამაზე წონასწორულ პროცესს; 2. ხაზი გეოგრაფიულ რუკაზე, რომელიც აერთებს ერთნაირი ატმოსფერული წნევის ადგილებს დროის განსაზღვრულ პერიოდში; 3. სხვადასხვა ქიმიური ელემენტების ატომები, რომელთაც აქვთ ერთნაირი მასური რიცხვი. მისი ბირთვი შეიცავს პროტონების სხვადასხვა რაოდენობას, მაგრამ ნაწილაკების (პროტონები და ნეიტრონები) საერთო რაოდენობა მათში, ერთნაირია.

იზობატი – ხაზი გეოგრაფიულ რუკაზე, რომელიც აერთებს ერთნაირი სიღრმის მქონე ადგილებს (ოკეანის, ზღვის, ტბის და ა.შ.).

იზოგეოთერმები (ბერძ. *isos* თანაბარი, *gê* დედამიწა და *thérme* სითბო, სიცხე) – დედამიწის ქერქის იმ წერტილების შემაერთებელი ხაზები რუკაზე, რომლებშიც ტემპერატურა თანაბარია.

იზოგონები (ბერძ. *isos* თანაბარი და *gōnia* კუთხე) – 1. თანაბარი მაგნიტური გადახრის წერტილების შემაერთებელი ხაზები რუკაზე; 2. ქარის ერთი და იმავე მიმართულების აღმნიშვნელი წერტილების შემაერთებელი ხაზები.

იზოგონური ტრაექტორია – წირი წირთა მოცემული ოჯახში, რომელიც ყველა მოცემულ წირს კვეთს ერთი და იმავე α კუთხით. თუ $\alpha = 90^\circ$, მაშინ იზოგონურ ტრაექტორიებს ორთოგონალური ეწოდება. მაგ., დეკარტის მართკუთხა კოორდინატთა სისტემაში $y = kx$ წრფეთა კონის იზოგონური ტრაექტორია არის ნებისმიერი $x^2 + y^2 = R^2$ წრეწირი.

იზოთერმა (ბერძ. *isos* თანაბარი და *thérmē* სითბო, სიცხე) – 1. ხაზი, რომელიც გამოსახავს მდგომარეობის დიაგრამაზე იზოთერმული პროცესის წონასწორობას; 2. ხაზი გეოგრაფიულ რუკაზე, ჰიდროგეოლოგიურ ჭრილებში და ა.შ. რომელიც აერთებს ჰაერის, წყლის ან ნიადაგის ერთნაირი ტემპერატურის მქონე წერტილებს დროის გარკვეულ პერიოდში.

იზოთერმია (ბერძ. *isos* თანაბარი და *thérmē* სითბო, სიცხე) – 1. ჰაერის შუალედური მდგომარეობა, რომლის დროსაც ჰაერის აღმავალი ნაკადი განვითარებულია ძალიან სუსტად, ხოლო ნიადაგის ტემპერატურა პრაქტიკულად ტოლია ჰაერის ტემპერატურის. შეიმჩნევა წლისა და დღეღამის ყველა დროს მოღრუბლულ და ნახევრად მოწმენდილ ამინდში; 2. მედიც. სხეულის ტემპერატურის შედარებითი მუდმივობა, რომელსაც ადამიანებსა და თბილსისხლიან ცხოველებში უზრუნველყოფს თერმორეგულაციის ფიზიოლოგიური მექანიზმები.

იზოკლინა (ბერძ. *isos* თანაბარი და *klino* დახრილი) – ხაზი გეოგრაფიულ რუკაზე, რომელიც აერთებს ერთნაირი მაგნიტური დახრილობის მქონე წერტილებს, ანუ იმ კუთხით, რომელიც ფიქსირდება მაგნიტურ ისარსა და სიბრტყის ჰორიზონტს შორის.

იზოლატორი (ფრანგ. *isolation* გათიშვა, განცალკევება) – 1. ნივთიერება, რომელიც არ ატარებს ელექტრულ დენს; დიელექტრიკი; 2. ფაიფურის, პლასტმასის და მისთ. დეტალი ელექტროსადენების საიზოლაციოდ და დასამაგრებლად.

იზოლატორი ელექტრული – 1. ძალიან მაღალი კუთრი ელექტროწინააღმდეგობის (დიელექტრიკი) მქონე ნივთიერება. აგრეგატული მდგომარეობის მიხედვით არსებობს: გაზისებრი, თხევადი და მყარი; 2. ელექტროტექნიკური მოწყობილობა ელექტროდანადგარების ნაწილების იზოლაციისათვის, რომლებიც იმყოფება განსხვავებული ელექტრული პოტენციალების ქვეშ, და აცილებს მოკლე ჩართვას მიწასთან, კორპუსთან, ნაგებობასთან (ნახ. 1). არსებობს: სახაზო (საკიდი, ღეროვანი, საქუსლე, კერამიკული, ფაიფურის, ჯაჭვური, საფიდერო, სამყელიანი, უნაგირა, წიბოვანი, საკომუტაციო, ანტენის და ა.შ.), სტაციონალური (საყრდენი, გამავალი) და აპარატული (ელექტრულ აპარატებში და მანქანებში დეტალების ჩამაგრებისა და განცალკევებისათვის); 3. ლითონის ელექტრული იზოლატორი – მაღალი სიხშირის კავშირგაბმულობის რადიოკონსტრუქციების საყრდენებისათვის. გამოირჩევა მაღალი ელექტრული წინააღმდეგობით (პრაქტიკულად უსასრულოთი).

ნახ. 1

იზოლაცია (ფრანგ. isolation გათიშვა, განცალკევება) – 1. მოქმედება რაიმეს იზოლირებისათვის; განმხოლოება, განცალკევება, დაშორიშორება, გამიჯვნა; 2. არასასურველი ელექტრული კონტაქტების აცილების მეთოდი (საშუალება) ელექტროტექნიკურ მოწყობილობებში. ამ მიზნით გამოიყენება დიელექტრიკული მასალები და ნაკეთობები; 3. შენობა-ნაგებობების, თბური დანადგარების, მილსადენების და სხვათა დაცვა არასასურველი სითბოგაცვლითი პროცესებისაგან; 4. მასალა რაიმეს (მაგ., კონსტრუქციის, შენობის, კედლის და სხვ.) იზოლაციისათვის. მშენებლობაში გამოყენებული ტერმინებია: ჰიდროიზოლაცია – წყლის (ტენის) შეღწევისაგან დაცვა; თბოიზოლაცია – სითბოს ან სიცივის ერთი გარემოდან მეორეში გადაცემის შემცირება; ბგერაიზოლაცია – ღონისძიებების კომპლექსი ხმაურის დონის შესამცირებლად. ზოგადად იზოლაციის სახეებია: აკუსტიკური, ამრეკლი, ასაკრავი, აფსკური, ბაკელიტის, ბგერის, ბიტუმის, გაძლიერებული, დამცავი, დაწნეხილი, ელექტრული, ზედაპირული, თბომდეგი, თერმული, კერამიკული, ლენტური, მინაბოჭკოვანი, მინაეპოქსიდის, მინის, ორმაგი, პირაპირის, პოლიეთილენის, პოლიეთერის, პოლიქლორვინილის, რეზინის, სტრუქტურული, ტენსაწინააღმდეგო, ფაიფურის, ფურცლოვანი, ქაფპლასტის, ქაფპოლისტირენის, ქაფპოლიურეთანის, სხმული, ჰაერ-ქაღალდის და სხვ.

იზოლაცია ამრეკლი – საშუალება თბური დანაკარგების შესამცირებლად. შედგება ორი ნაწილისაგან: საფუძვლისა და ამრეკლი ფენისგან. საფუძვლად გამოიყენება კარგი ამრეკლი თვისებების მქონე მასალები (ქაფპოლიეთილენი, აფუებული კაუჩუკი, მინაბოჭკო და სხვ.). ამრეკლად – ალუმინის ფოლგა ან პოლიპროპილენის მეტალური ფირი. ი. ა. გამოიყენება სამრეწველო მშენებლობაში, საავტომობილო და გემთმშენებლობაში, სათავსების (საუნა, აბანო) შიგა მოპირკეთებისათვის, სავენტილაციო სისტემებისა და მილსადენების დასამონტაჟებლად და სხვ.

იზოლაცია გაძლიერებული – გაუმჯობესებული სამუშაო იზოლაცია, რომელიც უზრუნველყოფს დაცვას ელექტროდენის დარტყმისაგან იმ ხარისხით, როგორც ორმაგი იზოლაცია.

იზოლაცია დამცავი – საიზოლაციო ფენა, რითაც დაფარულია ელექტროდანადგარის ლითონის ის კონსტრუქციული ნაწილები, რომლებიც ნომინალურად არ იმყოფება ძაბვის ქვეშ და რასაც ეხება ადამიანი (სახელური, კორპუსი და ა.შ.).

იზოლაცია ელექტრული – ელექტროტექნიკური მოწყობილობის ნაწილების შორის ელექტრული კონტაქტის აცილების ხერხი.

იზოლაცია ორმაგი – ელექტრომიმდებში ორი ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელი და ნომინალურ ძაბვაზე გათვლილი იზოლაციის საფეხურების არსებობა, ისე შესრულებული, რომ რომელიმე მათგანის დაზიანება არ იწვევს ძაბვის გაჩენას ელექტრომიმდების შეხებისათვის ხელმისაწვდომ ლითონის კონსტრუქციულ ნაწილებზე.

იზოლაციის ავტომატური კონტროლი – იზოლაციის წინააღმდეგობის გაზომვა ხელსაწყოთა საშუალებით, რომელიც მოქმედებს იზოლაციის დაზიანებისას სიგნალზე ან გამორთვაზე და შეიძლება ჰქონდეს ვიზუალური ანათვალური ან თვითჩამწერი.

იზოლაციის მუდმივი კონტროლი – იზოლაციის კონტროლი, რომლის დროსაც გასაზომი წინაღობის სიდიდე დგინდება საზომი ხელსაწყოებითა და სასიგნალო მოწყობილობებით, ელექტროდანადგარის მუშაობის მთელი დროის განმავლობაში.

იზოლაციის პერიოდული კონტროლი – იზოლაციის კონტროლი, შესრულებული პერიოდულად.

იზოლირებული ნეიტრალი – ტრანსფორმატორის ან გენერატორის ნეიტრალი, რომელიც ჩამიწების მოწყობილობასთან შეერთებულია არა უშუალოდ, არამედ დიდი წინაღობის მქონე სასიგნალო, მზომი, დამცავი და მისთ. მოწყობილობით.

იზოლირებული წერტილი – ნივთიერი წერტილი, რომელიც არ ურთიერთმოქმედებს სხვა სხეულებთან ან თუ წერტილზე მოქმედი ძალები აწონასწორებს ერთმანეთს.

იზომერები (ბერძ. *isos* თანაბარი და *meros* ნაწილი) – ნაერთები, რომლებსაც ერთნაირი შემადგენლობა და მოლეკულური წონა, მაგრამ სხვადასხვანაირი აგებულება, განსხვავებული ფიზიკური და ქიმიური თვისებები აქვს.

იზომერია (ბერძ. *isos* თანაბარი და *meros* წილი, ნაწილი) – ქიმიური მოვლენა, რაც მდგომარეობს იმაში, რომ არსებობს ერთნაირი ატომური შემადგენლობისა და მოლეკულური წონის, მაგრამ სხვადასხვანაირი აგებულების ან ატომების სივრცული განლაგების, განსხვავებული ფიზიკური და ქიმიური თვისებების მქონე ნაერთები.

იზომეტრია (ბერძ. *isos* თანაბარი და *métron* გაზომვა) – იხ. აქსონომეტრია.

იზომორფიზმი (ბერძ. *isos* თანაბარი და *morphē* ფორმა) – ქიმიური შემადგენლობითა და კრისტალური ფორმით ერთნაირ ნივთიერებათა უნარი – გამოიყოს ხსნარისაგან შერეული შემადგენლობის კრისტალების სახით.

იზომორფული (ბერძ. *isos* თანაბარი და *morphē* ფორმა) – რასაც იზომორფიზმი ახასიათებს; რაც გამოირჩევა კრისტალთა ერთნაირი აგებულებით.

იზონეფები (ბერძ. *isos* თანაბარი და *nephos* ღრუბელი) – ერთგვარი ღრუბლიანობის ადგილების შემაერთებელი ხაზები რუკაზე.

იზოპლასტი (ბერძ. *isos* თანაბარი და *plastikós* ფორმირებული, ჩამოსხმული) – 1. საბურულე და ჰიდროსაიზოლაციო ბიტუმ-პოლიმერული რულონური მიმართვადი მასალა პრემიუმის კლასის. მზადდება მინის ტილოს საფუძველზე ბიტუმის შემცველი ბიტუმ-პოლიმერული შემკვრელის, მოდიფიკატორისა და შემავსებლისაგან. ექსპლუატაციის ხანგრძლივობა – 30 წლამდე; 2. იხ. რუბიტექსი.

იზოპრენი (ინგლ. Isoprene) – მოლეკულური ფორმულა C_5H_8 – გაუჯერებელი ნახშირწყალბდი, უფერო სითხე: დნობის ტემპერატურა $-146^{\circ}C$; დუღილის ტემპერატურა $-34,07^{\circ}C$; სიმკვრივე – 681 კგ/მ^3 . იხსნება სპირტში და დიეთერში; ჰაერში დასაშვები კონცენტრაცია სამუშაო სათავსებში – 40 მგ/მ^3 , აფეთქებასაშიში კონცენტრაცია მოცულობის მიხედვით $1,66-11,5\%$. გამოირჩევა კარგი დინამიკური თვისებებით, ელასტიკურობით, სიმტკიცით გაგლეჯაზე, ელექტროსაიზოლაციო თვისებებით, წყალმდეგობით. არამდგრადია მაღალი ტემპერატურისა და მზის სხივების მიმართ. მნიშვნელოვანი თვისება – პოლიმერიზაცია

გამოიყენება ზოგი სახის ხელოვნური კაუჩუკის (ბუტილკაუჩუკი, იზოპრენული კაუჩუკი) მისაღებად.

იზოსეისტები (ბერძ. *isos* თანაბარი და *seistos* გამობერტყილი) – იმ წერტილების შემაერთებელი ხაზები რუკაზე, სადაც მიწისძვრა თანაბარი ძალით გამოვლინდა.

იზოსტატიკური ზედაპირები – სამი ორთოგონალური ზედაპირის სისტემა, რომლებიც ერთმანეთს კვეთს მთავარი ძაბვების წირის გასწვრივ.

იზოტაქები (ბერძ. *isos* თანაბარი და *tachos* სიჩქარე) – წყლის დინების, ქარისა და მისთ. თანაბარი სიჩქარის აღმნიშვნელი წერტილების შემაერთებელი ხაზები რუკაზე.

იზოტონია (ბერძ. *isos* თანაბარი და *tonos* ძაბვა) – ძაბვის ან წნევის ერთგვარობა.

იზოტოპები (ბერძ. *isos* თანაბარი და *topos* ადგილი) – ერთი და იმავე ქიმიური ელემენტის სახესხვაობები, რომლებსაც სხვადასხვა ატომური მასა აქვთ. ი. ატომური ბირთვები განსხვავდება ნეიტრონების რიცხვით, მაგრამ შეიცავენ პროტონთა ერთნაირ რიცხვს და ელემენტთა პერიოდულ სისტემაში ერთი და იმავე ადგილი უკავიათ. განასხვავებენ სტაბილურ და რადიაქტიურ იზოტოპებს. ცნობილია 270-ზე მეტი სტაბილური და 1000-ზე მეტი რადიაქტიური იზოტოპი. გამოიყენება მეცნიერებისა და ტექნიკის სხვადასხვა დარგში.

იზოტროპია (ბერძ. *isos* თანაბარი და *trōpos* ბრუნვი, მობრუნება) – სხეულში (მასალაში) ფიზიკურ-მექანიკური თვისებების ერთგვაროვნება სხეულის ნებისმიერ წერტილში, ნებისმიერი მიმართულებით.

იზოტროპიული წრფე – ფსევდოეკვიდური სივრცის წრფე, რომლის მიმართველი ვექტორის სიგრძე ნულის ტოლია.

იზოქომენტები – ზამთარში ჰაერის ერთნაირი ტემპერატურის ადგილთა შემაერთებელი ხაზები რუკაზე.

იზოქორები (ბერძ. *isos* თანაბარი და *chōra* სივრცე) – ხაზები, რომლებითაც გამოხატულია დამოკიდებულება ფიზიკურ სიდიდეებს შორის უცვლელი მოცულობის პირობებში.

იზოქრომატული (ბერძ. *isos* თანაბარი და *chrōma* ფერი) – ერთგვარი, მსგავსი ფერის მქონე.

იზოქრონული (ბერძ. *isos* თანაბარი და *chronos* დრო) – თანაბარი დრო ერთი და იმავე ხანგრძლივობისა.

იზოქრონულობა (ბერძ. *isos* თანაბარი და *chronos* დრო) – რხევის თვისება, რომლის თანახმად რხევის პერიოდი, აგრეთვე რხევის სიხშირე არ არის დამოკიდებული რხევის საწყის პირობებზე.

იზოხაზი – ზედაპირზე რაიმე სიდიდის განაწილების თანაბარი მნიშვნელობის ხაზი, კერძოდ სიბრტყეზე (გეოგრაფიული რუკა, შვეული ჭრილი ან გრაფიკა). იზოხაზი ასახავს გამოსაკვლევ იბიექტის უწყვეტ ცვლილებას სხვა ორ ცვლადზე დამოკიდებულებით, მაგ., რუკაზე გეოგრაფიული განედი და გრძედი.

იზოჰალინები [ბერძ. *isos* თანაბარი და *hálinos* მარილიანი] – წყლის თანაბარი მარილიანობის აღმნიშვნელი წერტილების შემაერთებელი ხაზები რუკაზე.

იზოჰეტი (ბერძ. *isos* თანაბარი და *hyetós* წვიმა) – ხაზი გეოგრაფიულ რუკაზე, რომელიც აერთებს ერთნაირი ნალექების მქონე ადგილებს, რომელიც მოდის განსაზღვრულ პერიოდში (წელი, თვე, დღეღამე და ა.შ.).

იზოჰიპსი (ბერძ. *isos* თანაბარი და *hypsos* სიმაღლე) – ზღვის დონიდან ერთნაირ სიმაღლეზე მყოფი წერტილების (ნიშნულების) შემაერთებელი ხაზი გეოგრაფიულ რუკაზე, რომელიც წარმოადგენს გვაძლევს დედამიწის ზედაპირის რელიეფზე (ნახ. 1).

ნახ. 1

იკანკელი – 1. იგივე იკანდელი; აღმართში მიხვეულ-მოხვეული გზით ასვლა სწრაფად დაღლის თავიდან ასაცილებლად; 2. იხ. ზიგზაგი.

იკლიბაკლო – იხ. ზიგზაგი და იკანკელი.

იკონოსტასი – იხ. კანკელი.

იკორთის ტაძარი (ინგლ. Ikorta Temple) – XII საუკუნის ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლი, იკორთის მთავარანგელოზის ტაძარი (ნახ. 1. საერთო ხედი). მდებარეობს შიდა ქართლის მხარეში, გორის მუნიციპალიტეტში, სოფელ იკორთას განაპირას, მთის კალთაზე (ნახ. 2. ადგილმდებარეობის რუკა).

ისტორიული წყაროებით ცნობილია, რომ იკორთის ტაძრის ადგილზე ადრე სამონასტრო კომპლექსი ყოფილა გალავნით, კოშკებით, სატრაპეზოთი, წინამძღვრის საცხოვრებელით, ბერების სენაკებით, დამხმარე ნაგებობებით და სხვ. მონასტერი და, საერთოდ, ეს მხარე ქსნის

ნახ. 1

ერისთავებს ეკუთვნოდათ. მათ კი მონასტერი და მისი მიმდებარე ტერიტორიები სიმაგრეებად უქცევიათ. იკორთის სამონასტრო კომპლექსიდან აღარაფერია შემორჩენილი მთავარი ტაძრის გარდა. ტაძრის აღმოსავლეთის ფასადზე მდებარე დეკორატიული ჯვრის ჰორიზონტალური მკლავების ქვეშ პირველ წარწერაში მითითებულია, რომ იკორთის ტაძარი აიგო 1172 წელს. XIII საუკუნეში მტრის შემოსევების შედეგად ტაძარი ძლიერ დაზიანებულა, რომლის მცირე აღდგენითი სამუშაოები XIV საუკუნეში ჩატარებია იოანე ქსნის ერისთავს. ახალი მშენებლობა ქართლის მეფე (1658-1675 წწ.) ვახტანგ V-ის (შაჰ-ნავაზი) დროს, 1672 წელს დაწყებულა და მასში აქტიურად მონაწილეობდა იასე ქსნის ერისთავი. მას საკმაოდ

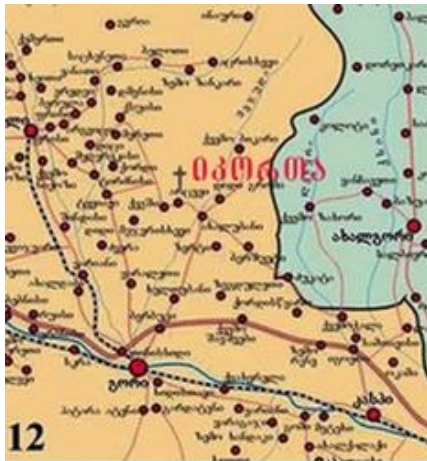
დიდი სამუშაოები ჩატარებია – აუგია ბევრი დამხმარე ნაგებობა, განუახლებია მთავარი ტაძარი. სამწუხაროდ ამ ნაგებობებიდან არაფერი არ შემორჩენილა. 1739 წელს მტერს სამრეკლოც დაუქცევია, ხოლო XVIII საუკუნის ბოლოს გალავანიც აღარ არსებობდა.

ცენტრალურ-გუმბათოვანი იკორთის ტაძარს გეგმით წაგრძელებული მართკუთხედის ფორმა აქვს. შესასვლელი დასავლეთით და სამხრეთითაა. გუმბათი საკურთხევის

შვერილებსა და ორ, თავისუფლად მდგარ, სვეტს ეყრდნობა. შიდა სივრცეს აღმოსავლეთით ნახევარწრიული აფსიდი აქვს, რომელშიც საკურთხეველია განთავსებული. აღმოსავლეთის ჯვრის მკლავს აფსიდის კონქი ამთავრებს, დანარჩენი კი კამარებითაა გადახურული. აფსიდის გვერდებზე სადიაკვნე და სამკვეთლოა, მათ თავზე კი სამალავებია მოწყობილი. პატრონივე მეორე სართულზეა. ტაძარი უხვად ნათდება გუმბათის მაღალ ყელში დატანებული 12 სარკმლიდან. კედელ-კამარები თავიდანვე შელესილი და მოხატული იყო (ფრაგმენტები შემორჩენილია აფსიდში, ჩრდილოეთ კედელსა და გუმბათზე), სამხრეთ და დასავლეთ შესასვლელებს მიშენებული ჰქონდა კარიბჭეები. ახლანდელი სამხრეთ კარიბჭე გვიანდელია. ტაძრის ფასადები და გუმბათის ყელი მდიდრულადაა მოჩუქურთმებული და გამოირჩევა შესრულების მაღალი ოსტატობით (ნახ. 3. გუმბათის ყელი). აღსანიშნავია ფასადებზე გამოყენებული ათამდე გეომეტრიული მოტივი, რომელიც XI საუკუნეში გაჩნდა და ასეული წლების განმავლობაში გასდევდა ქართულ ხუროთმოძღვრებას. კედლები აშენებულია თლილი, ფლეთილი ქვითა და აგურით.

იკორთას განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს ქართულ ხუროთმოძღვრების ისტორიაში. ქრონოლოგიურად და მხატვრული სტილისტიკური თავისებურებებით უადრესი ნიმუშია XII–XIII საუკუნეების მიჯნაზე შექმნილი ქართლის გუმბათოვანი ტაძრებისა, რომლებშიც საბოლოოდ შემუშავდა ქართული გუმბათოვანი ეკლესიის კანონიკური სახე.

იკორთის ტაძარში დაკრძალული არიან კახეთის (ბახტრიონის) აჯანყების (1659 წ.) მეთაურები ბიძინა ჩოლოყაშვილი, შალვა და ელიზბარ ქსნის ერისთავები.

ნახ. 2

ნახ. 3

იკოსაედრი (ბერძ. eikosaedron < eikos ოცი და hedra ფუძე, ზედაპირი, გვერდი) – წესიერი მრავალწახნაგების ხუთი ტიპიდან ერთ-ერთი (ნახ. 1). აქვს სამკუთხა ფორმის 20 წახნაგი, 30 წიბო, 12 წვერო (თითოეულ წვეროში თავს იყრის 5 წიბო). თუ წიბოს სიგრძეა b , მაშინ იკოსაედრის მოცულობა $V = 2,1817b^3$, ზედაპირის სრული ფართობი $S = 8,6603b^2$.

ნახ. 1

ილორის ეკლესია (ილორის წმ. გიორგის სახელობის ეკლესია) (ინგლ. The Church of St. George of Ilori) – XI საუკუნის ქართული ხუროთმოძღვრების მნიშვნელოვანი ძეგლი. მდებარეობს აფხაზეთში, ოჩამჩირის რაიონში, სოფელ ილორში. ის შუა საუკუნეების საქართველოს უმნიშვნელოვანეს სალოცავს წარმოადგენდა. გამოირჩევა პროპორციათა მოხდენილობითა და

ნახ. 1

შესრულების მაღალი ტექნიკური დონით. ეკლესია აფსიდით დასრულებული ერთნავიანი ნაგებობაა (ნახ. 1. საერთო ხედი), რომელსაც ჩრდილოეთიდან, სამხრეთიდან და დასავლეთიდან სხვადასხვა ხანის მინაშენები აქვს. აღმოსავლეთ ფასადზე შემონახულია ძველი ქართული წარწერებიანი 5 ქვა, რომლებიც ასევე XI საუკუნის I მეოთხედით თარიღდება. XVII საუკუნეში ილორის ოდიშის მთავარმა (1611-1657 წწ.) ლევან II დადიანმა შეაკეთა. 1736 წელს დაწვეს თურქებმა, თუმცა მალევე აღადგინეს ოდიშის მთავრებმა.

ილორის ტაძარს მინიჭებული აქვს საქართველოს ეროვნული მნიშვნელობის ძეგლის სტატუსი.

ილუვიონი (ილუვიური დანალექები) (ლათ. illuviēs ტალახი, ჭუჭყი; წყალდიდობა, წარღვნა; სიტყვასიტყვით: ის, რაც ირეცხება ან ის, რაშიც ირეცხება) – მეტამორფული ნიადაგის შრე, რომელშიც ხდება საწყისი მასალის ქიმიური და ფიზიკური ცვლილებები. მინერალური და ორგანული ნივთიერებები გამოიტუტება წვიმის წყლით ნიადაგის ზედა შრეებიდან და ილექება მის ქვედა შრეებში (ილუვიური ჰორიზონტი), რომელშიც გროვდება რკინა, თიხა, ალუმინი, კარბონატები, თაბაშირი და ორგანული შენაერთები.

ილუმინატორი (ლათ. illuminator გამნათებელი) – მრგვალი ან მართკუთხა ფორმის ფანჯარა, რომელიც მოთავსებულია სატრანსპორტო საშუალების (გემი, კოსმოსური ხომალდი, თვითმფრინავი, ყველგანმავალი და სხვ.) კორპუსზე. ი. მრგვალი ფორმა ყველაზე გავრცელებულია, რადგან მრგვალი ნახვრეტი ნაკლებად ასუსტებს კონსტრუქციას, ვიდრე მარკუთხა ფორმის. ი., როგორც წესი, ჰერმეტიკულია (წყალგაუმტარია). მძიმე ატმოსფერული ზემოქმედებისაგან (მაგ., ქარბუქი, სეტყვა) დასაცავად ილუმინატორებს ხშირად უკეთებენ ფოლადის დამცავ შრეს.

ილუმინაცია (ლათ. illuminatio განათება) – შენობის ფასადების, ქუჩების, მოედნების, პარკებისა და სხვ. საზეიმო, დეკორატიული განათება-გაჩირადდება (ნახ. 1); 2. ზღვათა, მდინარეთა და მისთ. კონტურების გაფერადება რუკაზე ან გეგმაზე.

ნახ. 1

იმერსია (ლათ. immersio ჩაძირვა, ჩაყურსვა) – მიკროსკოპის ობიექტივისა და მასში გასასინჯ საგანს შორის სითხის შეყვანა მიკროსკოპის ხედვის უნარის გასაძლიერებლად.

იმიგრანტი [ლათ. immigrans (immigrantis) ვინც შესახლდება] – უცხოელი, რომელიც სამუდამოდ დასახლდა ამა თუ იმ ქვეყანაში.

იმიგრაცია და იმიგრირება – უცხოელთა შესვლა ამა თუ იმ სახელმწიფოში მუდმივ საცხოვრებლად.

იმიტაცია (ლათ. imitatio მიბაძვა) – 1. ზუსტი მიბაძვა, მიმსგავსება (ვისიმე ან რისამე ხმისა, მიხვრა-მოხვრისა და სხვ.); 2. არანამდვილი, მაგრამ ნამდვილს დამსგავსებული რამე (მაგ., ტყავის იმიტაცია, მარგალიტის იმიტაცია); 3. მუსიკ. მუსიკალური თემის ან მოტივის გამეორება სხვა ხმაზე რაიმე ინტერვალით მაღლა ან დაბლა; 4. რაიმეს აღწარმოება მაქსიმალურთან მიახლოებული სიზუსტით.

იმიჯი (ლათ. imago სახე, სახეობა, ხედი) – საქონლის, მომსახურების, საწარმოს და ა.შ. რეპუტაცია. ის საქონელი. მომსახურება, საწარმო და ა.შ., რომლის "სახემაც" მომხმარებელთა აღიარება მოიპოვავს.

იმობილიზაცია – ეკონომიკაში, მოძრავი ქონების უძრავად ქცევა.

იმპერიალი (ლათ. imperialis იმპერატორული) – 1. კოშკის ტიპი; 2. ძვ. ადგილი საგზაო ეკიპაჟის ზევით; 3. ძველი რუსული მონეტა წონით 11,61 გ.

იმპლემენტაცია (ინგლ. implementation<ლათ. implere შესრულება) – საერთაშორისო-სამართლებრივი ნორმების სახელმწიფოს მიერ შესრულება, განხორციელება.

იმპლიციტური (ლათ. implicātus დამალული, გაურკვეველი) – ფარული, ნაგულისხმევი, გარეგნულად გაუმჟღავნებელი, ის რაც პირდაპირ არ აღიქმება (მაგ., ფარული ხარჯები).

იმპლუვიუმი – ატრიუმის ცენტრში მოთავსებული აუზი, რომელშიც კომპლუვიუმის მეშვეობით გროვდება სახურავიდან ჩამოსული წვიმის წყალი.

იმპორტი (ლათ. importare შემოტანა) – საქონლის, მომსახურების, სამუშაოს, ინტელექტუალური საქმიანობის შედეგების და მისთ. საზღვარგარეთიდან შემოტანა რომელიმე ქვეყნის საბაჟო ტერიტორიაზე მათი ქვეყნიდან გატანის ვალდებულების გარეშე.

იმპორტიორი (ინგლ. importer შემომტანი) – იმპორტის მწარმოებელი, საზღვარგარეთიდან საქონლის შემომტანი პირი ან ორგანიზაცია.

იმპორტის გადასახადი – საიმპორტო ბაჟი; საზღვარგარეთიდან შემოტანილ საქონელზე დაწესებული არაპირდაპირი გადასახადის სახე; იმპორტის გადასახადით დაბეგვრის ობიექტია ქვეყნის საბაჟო საზღვრის გადმოკვეთისას საქონლის საბაჟო ღირებულება.

იმპოსტი (ფრანგ. imposte<ლათ. impono დადება, იმედის დატოვება) – 1. არქიტექტურული დეტალი – წახნაგოვანი მოცულობის (ბიზანტიური არქიტექტურა) ან ანტაბლემენტის ფრაგმენტის ფორმის მქონე ბრტყელი ან დაპროფილებული ბალიში სვეტისთავსა და თაღის ქუსლს შორის (ნახ. 1); 2. ფანჯრის ან კარის გამყოფი განივი ძელი; 3. ფანჯრის ალათებს შორის მოქცეული ვერტიკალური ძელი, სვეტი (ნახ. 2).

ნახ. 1

ნახ. 2

იმპრეგნაცია (იმპრეგნირება) – მერქნის, ქსოვილის გაჟღენთვა სპეციალური ხსნარით ან ემულსიით განსაკუთრებული თვისებების მისანიჭებლად (ულპობობა, თელვამდეგობა და სხვ.).

იმპრესიონიზმი – XIX საუკუნის ერთ-ერთი უდიდესი მიმდინარეობა ხელოვნებაში, რომელიც ჩაისახა საფრანგეთის რესპუბლიკაში და შემდეგ გავრცელდა მთელ მსოფლიოში. მის ფუძემდებლად ითვლება ფრანგი მხატვარი კლოდ მონე (ნახატი "შთაბეჭდილება, მზის ამოსვლა" – Impression, soleil levant (Impression, Sunrise), 1872 წ. ი. ზოგადი ტენდენციაა წარმავალი შთაბეჭდილების, მოვლენათა ცვლის და არა საგანთა სტაბილური და კონცეპტუალური მხარის ასახვა. ის გამოსახავს ფორმებს, გადმოსცემს მათ განათებულობას, სინათლისა და ჩრდილის შეფერადებას და ა.შ. ფერწერა აღბეჭდავს სამყაროს ფერთა რეალურ ურთიერთმიმართებას, ფერში და ფერის საშუალებით გამოხატავს საგნების არსს, მათ ესთეტიკურ ღირებულებას, გარემოსადმი მათ შესაბამისობას ან შეუსაბამობას. იმპრესიონისტები რეალობას საკუთარი, პირადი ხედვის მიხედვით აძლევდნენ ინტერპრეტაციას. უმეტეს შემთხვევაში იმპრესიონისტები სუფთა ჰაერზე, ბუნებაში ხატავდნენ, სინათლე მათთვის ნახატის ძირითადი ელემენტი იყო. ისინი უარს ამბობდნენ ბნელ ფერებზე, იყენებდნენ ნათელ, ცოცხალ ფერებს და ცალკეულ ფენებად დებდნენ ტილოზე. ფერწერაში იმპრესიონიზმის განვითარებამ გამოიწვია ანალოგიური სტილების წარმოქმნა მასობრივ საინფორმაციო საშუალებებში, რომლებიც ცნობილი გახდა როგორც იმპრესიონისტული მუსიკა და იმპრესიონისტული ლიტერატურა. ცნობილი იმპრესიონისტებია: ფრედერიკ ბაზილი, მარი კასატი, პოლ სეზანი, ედგარ დეგა, ედუარ მანე, კლოდ მონე, კამილ პისარო, პიერ-ოგიუსტ რენუარი, ეჟენ ბუდენი, არმან გიომენი, კლოდ დებიუსი, ანრი მატისი, ბერტა მორიზო (საფრანგეთის რესპუბლიკა), ალფრედ სისლეი (ინგლისი), ვინსენტ ვან გოგი (ნიდერლანდების სამეფო), პაბლო პიკასო (ესპანეთის სამეფო), ამედეო მოდილიანი (იტალიის რესპუბლიკა), ფრედერიკ კარლ ფრიესკე (აშშ) და სხვ.

იმპულსი (ლათ. impulsus მოძრაობის რაოდენობა) – 1. შინაგანი მისწრაფება, ბიძგი, რაც იწვევს რაიმე მოქმედების შესრულებას; 2. ტექნ. მოძრაობის რაოდენობა, ვექტორული ფიზიკური სიდიდე, რომელიც არის ტანის მექანიკური მოძრაობის საზომი ერთეული. კლასიკურ მექანიკაში ტანის იმპულსი ტოლია ამ ტანის m მასის ნამრავლისა მის v სიჩქარეზე (mv) და იმპულსის მიმართულება ემთხვევა სიჩქარის ვექტორის მიმართულებას. ერთეულთა

საერთაშორისო SI სისტემაში იმპულსის განზომილებაა კილოგრამ-მეტრი წამში (კგმ/წმ). იმპულსს ახასიათებს ადიტიურობის, ინვარიანტულობისა და შენახვის თვისებები.

იმპულსი ელემენტარული – ვექტორული სიდიდე, რომელიც ტოლია ძალისა და ამ ძალის მოქმედების დროის ელემენტარული შუალედის ნამრავლისა.

იმპულსი ელექტრული – დენის ან ძაბვის სწრაფი ცალკეული ნახტომი ელექტრულ წრედში.

იმპულსი ტალღური – ერთჯერადი შეშფოთება, რაც სივრცეში ან გარემოში ვრცელდება. მაგ., ბგერითი იმპულსი (თოფის გასროლის შედეგად წარმოქმნილი იმპულსი) და სინათლის იმპულსი.

იმპულსური – იმპულსით გამოწვეული.

იმპულსური გენერატორი – მოწყობილობა, რომელიც იძლევა ცვალებად დენს იმპულსების, მოკლე ბიძგების სახით.

ინგლისურ-საქსონური არქიტექტურული სტილი – არქიტექტურული სტილი, რომელიც არსებობდა ინგლისში VII-XI საუკუნეებში. გამოირჩეოდა ნაგებობის კომპლექსის მართკუთხედოვანი (ზოგჯერ მრავალკუთხედოვანი) ფორმით, რომელიც შემოქობილი იყო ქვის ზოლურებით. ეს სტილი ძირითადად შეიცავდა კელტური არქიტექტურისა და რომაული საფორტიფიკაციო ხუროთმოძღვრების ნიშნებს.

ინგრედიენტი [ლათ. ingrediens (ingredientis) შემავალი] – 1. ქიმ. მზა პროდუქტში რაიმე რთული ნაერთის ან ნარევის შემადგენელი ნაწილი საწყისი ან შეცვლილი სახით; 2. ბიოლ. მცენარე, რომელიც დროებით შედის სტეპის ან ნახევრადუდაბნოს მცენარულ გაერთიანებაში; 3. ტექნოლ. ელემენტების ნაკრები, რომელიც ახასიათებს ტექნოლოგიურ პროცესს: ნედლეულის, პროდუქციის, შრომის, მომსახურების სახეობა, საწარმოო სიმძლავრეების ტიპი, ბუნებრივი რესურსები და სხვ.; 4. კულინ. საწყისი პროდუქტების ერთიანობა რაიმე კონკრეტული კერძის დასამზადებლად; 5. რაიმეს კომპონენტის ნაწილი ან ელემენტი.

ინდენტორი [ინგლ. indenter<ლათ. in შიგნით და dens (dentis) კბილი] – განსაზღვრული გეომეტრიული ფორმის (სფერო, პირამიდა, კონუსი) მყარი ტანი (ალმასი, ნაწრთობი ფოლადი), რომლის ჩაწნევითაც ნიმუშში ხდება მასალის სიმაგრის დადგენა.

ინდექსაცია – გამოიყენება ტექნიკაში მანქანების მთავარი მახასიათებლების გამოსახვისათვის საინფორმაციო-სადიებო სისტემის ტერმინებით. მაგ., თუ 1986 წლამდე ექსკავატორების ინდექსში ნაჩვენებია იყო მოცემული მანქანის ციხვის ტევადობა და მოდელის რიგითი ნომერი, რაც არ იძლეოდა წარმოდგენას არც სავალი მოწყობილობის სახეობაზე, არც სამუშაო ორგანოს შესრულებაზე, ამჟამად ექსკავატორის ინდექსში შედის ოთხი ციფრი, რომლებიც აღნიშნავენ მანქანის ზომის ჯგუფს, სავალი მოწყობილობის ტიპს, სამუშაო მოწყობილობის კონსტრუქციულ შესრულებას და მოდელის მოცემული ტიპზომის რიგით ნომერს.

ინდექსი (ლათ. index სია, რეესტრი, მაჩვენებელი, ჩამონათვალი) – 1. ეკონომიკურ-სტატისტიკური მაჩვენებელი; შეფარდებითი სახით გამოხატავს რაიმე ეკონომიკური მოვლენის ცვალებადობას დროში. მაგ., ფასების ინდექსი, ხელფასის ინდექსი და მისთ; 2. რიცხვითი, ასოითი ან სხვა მაჩვენებელი, რომლის დახმარებითაც ასხვავებენ ერთი და იმავე

ასოთი (სიმბოლოთი) აღნიშნულ გამოსახულებებს. განასხვავებენ ქვედა (სტრიქონსქვედა) და ზედა (სტრიქონსზედა) ინდექსებს.

ინდექსი აქტიურობის – რაიმე მოვლენის აქტიურობის დონის მაჩვენებელი.

ინდიგო (ესპ. indico<ლათ. indicum ინდური) – მუქი ლურჯი ფერის მცენარეული საღებავი.

ინდივიდუალური გამშენებლების კოლექტივი – მოქალაქეების ნებაყოფლობითი ორგანიზაციის იურიდიული ფორმა საგზაო და საინჟინრო ქსელის, ტერიტორიის კეთილმოწყობის, ერთ- და ორსართულიანი საცხოვრებელი სახლების მშენებლობის საწარმოებლად.

ინდივიდუალური დაცვის საშუალებები – მუშაკის გარეგანი დასხივების, რადიოაქტიური ნივთიერებების ორგანიზმში მოხვედრისა და კანის საფარის რადიოაქტიური დაბინძურებისაგან დაცვის საშუალებები.

ინდივიდუალური დაცვის საშუალებები – 1. მუშაკის გარეგანი დასხივების, რადიოაქტიური ნივთიერებების ორგანიზმში მოხვედრისა და კანის საფარის რადიოაქტიური დაბინძურებისაგან დაცვის საშუალებები; 2. ტექნიკური და სხვა საშუალებები, რომლებიც გამოიყენება ინდივიდუალურად, დასაქმებულებზე საფრთხის შემცველი ფაქტორების ზეგავლენის შესამცირებლად ან თავიდან ასაცილებლად.

ინდივიდუალური მეწარმე (ინდივიდუალური პირი) – ფიზიკური პირი, რომელიც ეწევა სამეწარმეო საქმიანობას, რეგისტრირებულია სამეწარმეო რეესტრში და თავისი სამეწარმეო საქმიანობიდან წარმოშობილი ვალდებულებებისათვის კრედიტორების წინაშე პასუხს აგებს პირადად, მთელი თავისი ქონებით. საგადასახადო კანონმდებლობის მიხედვით, ი. მ. წარმოადგენს მეწარმე ფიზიკურ პირს, რომელსაც გააჩნია საშემოსავლო გადასახადის გადახდის ვალდებულება. ი. მ. უფლებამოსილია მიიღოს მცირე ბიზნესის სტატუსი, რის საფუძველზეც იგი ისარგებლებს შეღავათიანი დაბეგვრის პირობებით საშემოსავლო გადასახადთან დაკავშირებით.

ინდივიდუალური საბინაო მშენებლობა – მოქალაქეების საცხოვრებლით უზრუნველყოფის ფორმა სახლების მშენებლობითა და მათზე პირადი საკუთრების უფლებით, რომელიც ხორციელდება ამ მოქალაქეების მონაწილეობით ან მათი სახსრებით.

ინდივიდუალური საცხოვრებელი სახლი – საცხოვრებელი სახლი, რომელიც განკუთვნილია ერთი ოჯახისათვის.

ინდიკატორი (ლათ. indicator მაჩვენებელი) – 1. ხელსაწყო, მოწყობილობა, საინფორმაციო სისტემა, ნივთიერება, რომელთაც იყენებენ ფიზიკური სიდიდეების (მაგ., წნევის, დატვირთვის, დეფორმაციის, ძაბვის და სხვ.) გასაზომად (ნახ. 1. დეფორმაციების საზომი ინდიკატორი; ნახ. 2. ელექტროძაბვის საზომი ინდიკატორი); 2. ნივთიერება, რომელიც შეჰყავთ ხსნარში მასში მიმდინარე ქიმიური პროცესის გამოსამჟღავნებლად (მაგ., ლაკმუსი, რომელიც ფერს იცვლის მჟავასთან ან ტუტესთან შეერთებით); 3. ბიბლიოთეკებში: სპეციალური კარტოთეკა, რომლიდანაც შეიძლება გაგება, არის თუ არა ადგილზე ესა თუ ის წიგნი; 4. ეროვნულ სასწავლო გეგმაში მიზნის მიღწევის დონის მაჩვენებელი; 5. განვითარების მაჩვენებლების საზომი.

ნახ. 2

ნახ. 1

ინდიუმი – მოვერცხლისფერო თეთრი ადვილდნობადი რბილი ლითონი. სიმბოლო – In; სიმკვრივე – 7310 კგ/მ³; დნობის ტემპერატურა – 156,6°C, დუდილის ტემპერატურა – 2072°C. მიიღება ტყვიის, თუთიის, კალის ნარჩენებისაგან, რომლებშიც შედის სულფიდური მინერალების სახით. გამოიყენება ხანძარსაწინააღმდეგო ტექნიკაში, ანტიკოროზიულ საფარველად, მსუბუქი შენადნობების დასამზადებლად, სარჩილად მინის ლითონთან შესაწებებლად, სარკის ზედაპირის დასაფარავად, ჰერმეტიკად კოსმოსურ აპარატებში და სხვ.

ინდოლი – ორგანული ნაერთი, უფერო კრისტალი; აქვს უსიამოვნო სუნი; შედის ქვანახშირის შემადგენლობაში, აგრეთვე ბევრ ეთეროვან ზეთში.

ინდუსტრია (ლათ. industria შრომისმოყვარეობა; მოღვაწეობა, ძალისხმევა) – 1. ეკონომიკური საქმიანობა, დაკავშირებული ნედლეულის გადამამუშავებასთან და საქონლის საქარხნო წარმოებასთან; 2. მიმე სამუშაო; 3. ეკონომიკური ან კომერციული საქმიანობის კონკრეტული ფორმა ან დარგი.

ინდუსტრიალიზაცია – ქვეყნის სამრეწველო განვითარება – მსხვილი სამანქანო ტექნიკის დანერგვა მის სახალხო მეურნეობაში.

ინდუსტრიული – ინდუსტრიის განვითარებასთან დაკავშირებული, სამრეწველო.

ინდუსტრიული საინჟინრო-ტექნიკური სისტემები – სისტემური სამშენებლო პროცესები, რომლებიც ითვალისწინებს ობიექტების დაგეგმვას, დაპროექტებას, წარმოებას, დაკომპლექტებას და მონტაჟს. სისტემის კონსტრუქციული ელემენტების დამზადება წარმოებს საქარხნო (ან საქარხნოსთან გათანაბრებულ) პირობებში.

ინდუსტრიული სტილი – ტენდენცია დიზაინის სფეროში, რომელიც ითვალისწინებს მკვეთრ აქცენტებს, უხეშ შტრიხებს, ურბანულ ელემენტებს.

ინდუქტორი (ლათ. inductor აღზნება, გაღვიძება) – 1. ცვლადი დენის მისაღები ელექტრული მანქანა ხელის ამძრავით; 2. მაგნიტი დინამომანქანაში, რომელიც წარმოქმნის ინდუქციური დენის აღმძვრელ მაგნიტურ ველს.

ინდუქცია (ლათ. inductio მოყვანა, გამოყვანა) – 1. მაგნიტური ველის ცვლილებით გამტარში ელექტრული დენის აღძვრა; 2. ლოგ. აზროვნების მეთოდი – კერძო ფაქტებიდან, ცალკეული დებულებებიდან ზოგადი დასკვნის გამოტანა (საპირისპიროა – დედუქცია); ანუ ეს არის

აზროვნების ფორმა, რომლის საშუალებითაც აზრი მიიყვანება რაიმე ზოგად მტკიცებაზე ან დებულებაზე, რაც ახასიათებს რაიმე ერთობლიობის ყველა ცალკეულ საგანს. ინდუქცია ხშირად გამოიყენება აზროვნების სხვა ფორმასთან, დედუქციასთანშერწყმით. მათემატიკაში გამოიყენება ინდუქციის ოთხი სახე: არასრული, სრული, მათემატიკური და ტრანსფინიტიური.

ინდუქცია არასრული – დასკვნა კერძოდან ზოგადისაკენ, ე.ი. ზოგადი დასკვნა, რომელიც დაფუძნებულია ცალკეული, კერძო ფაქტების (კერძო დაკვირვების ან ექსპერიმენტების) შესწავლაზე.

ინდუქცია ელექტრომაგნიტური – ელექტროგამტარის მაგნიტური ძალხაზების გადაკვეთისას ელექტრომომდრავებელი ძალის წარმოქმნის პროცესი. ამ პრინციპზეა აგებული ელექტრომრავების მუშაობა.

ინდუქცია ელექტროსტატიკური – ელექტროსტატიკურ ველში მყოფ გამტარში აღძრული ელექტრომუხტების გადანაწილება, რომელსაც ინდუქცირებულს ან მიმართულს უწოდებენ.

ინდუქცია სრული – დასკვნა, რომელიც დაფუძნებულია ყველა კერძო ფაქტის (ობიექტის, ფიგურების, რიცხვების) ან მოცემული სასრული სიმრავლის ყველა ელემენტის განხილვაზე.

ინერტული [ლათ. iners (inert-) არაკვალიფიციური, არააქტიური] – 1. უმოძრაო, უმოქმედო, უინიციატივო, დუნე, უსიცოცხლო, აქტიურობას და ინიციატივას მოკლებული.

ინერტული მასალები – საშენი მასალები, რომლებიც გამოიყენება ბეტონის ნაკეთობების დასამზადებლად (შემავსებელი) და რომლებიც რეაქციაში არ შედიან ცემენტთან, წყალთან, ჰაერთან (ქვა, ქვიშა, ხრეში, ღორღი და მისთ.).

ინერტული ნარჩენები – ნარჩენები, რომელთა არსებობა ნეგატიურად არ მოქმედებს ადამიანებსა და გარემოზე.

ინერტულობა – 1. აქტიურობის არქონა. მაგ., ინერტული მასალები არანაირად არ შედიან რეაქციაში სხვა მასალებთან ან სითხეებთან. ასეთი მასალებია რიყის ქვა, ხრეში, ქვიშა, ღორღი; 2. მექანიკაში – სხეულის (მატერიალური წერტილის) თვისება შეინარჩუნოს თანაბარმოძრაობის ან უძრაობის მდგომარეობა, როდესაც მასზე არ მოქმედებენ გარეშე ძალები ან ისინი გაწონასწორებული არიან; 3. ნივთიერი სხეულის თვისება – წინააღმდეგობა გაუწიოს მისი სიჩქარის ცვლილებას.

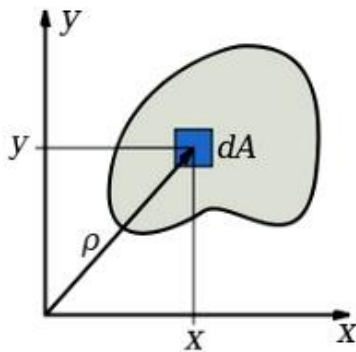
ინერცია (ლათ. inertia უმოქმედობა, უძრაობა) – 1. სხეულის თვისება გარეგანი ზემოქმედების არარსებობისას შეინარჩუნოს უცვლელად თავისი მოძრაობის მდგომარეობა ან შეიცვალოს ის მხოლოდ თანდათანობით, ე.ი. შეიძინოს საბოლოო აჩქარება. რაც მეტია სხეულის ი., მით ნელა იცვლება მისი მოძრაობა. ი. საზომად გადაადგილებითი მოძრაობისას მიიჩნევა სხეულის მასა, ხოლო ბრუნვითი მოძრაობისას უძრავი ღერძის მიმართ – სხეულის ინერციის მომენტი ამ ბრუნვის ღერძის მიმართ; 2. ეკონომიკური მაჩვენებლების დინამიკა მიმდინარე პერიოდში, დაფუძნებული წინა პერიოდის ტენდენციაზე.

ინერციის კანონი (ნიუტონის პირველი კანონი) – თუ ნივთიერ წერტილზე არავითარი ძალა არ მოქმედებს, მაშინ ის უძრავია ან ასრულებს წრფივ და თანაბარ მოძრაობას. ეს კანონი ან როგორც მას ხშირად უწოდებენ – ინერციის პრინციპი, პირველად აღმოაჩინა გალილეიმ.

ინერციის მთავარი ღერძი – თუ აღებული საკოორდინატო ღერძის აღმნიშვნელი ინდექსის მქონე ორივე ცენტრიდანული ინერციის მომენტი ნულის ტოლია, მაშინ ამ ღერძს ეწოდება მექანიკური სისტემის ინერციის მთავარი ღერძი აღებულ წერტილში. მაგ., თუ $J_{xy} = J_{xz} = 0$, მაშინ x ღერძი ინერციის მთავარი ღერძია.

ინერციის მთავარი ცენტრალური ღერძი – ინერციის მთავარი ღერძი, რომელიც გადის მექანიკური სისტემის მასების ცენტრში.

ინერციის მომენტი – ნივთიერ წერტილთა სისტემაში ან მყარ სხეულში მასების განაწილების მახასიათებელი. ი. მ. არის სხეულის ინერტულობის საზომი მისი რაიმე ცენტრის ან ღერძის გარშემო ბრუნვისას. ნივთიერ წერტილთა სისტემის ინერციის მომენტი რაიმე ცენტრის

ნახ. 1

(ღერძის ან სიბრტყის) მიმართ ეწოდება სკალარულ სიდიდეს, რომელიც ტოლია სისტემაში შემავალი წერტილების მასებისა და აღებულ ცენტრამდე (ღერძამდე ან სიბრტყემდე) მათი მანძილების კვადრატების ნამრავლთა ჯამისა. რთული კონფიგურაციის სხეულის ინერციის მომენტს ჩვეულებრივ განსაზღვრავენ ექსპერიმენტულად. ნაკვთის (განივი კვეთის, ფიგურის) ინერციის ღერძული მომენტი ეწოდება გეომეტრიულ მახასიათებელს, რომელიც გამოითვლება გამოსახულებით: o_x ღერძის მიმართ $I_x = \int y^2 dA = \iint y^2 dx dy$; o_y ღერძის მიმართ $I_y = \int x^2 dA = \iint x^2 dx dy$, სადაც y არის მანძილი ელემენტალური dA ფართობიდან o_x

ღერძამდე; x - მანძილი ელემენტალური dA ფართობიდან o_y ღერძამდე (ნახ. 1). მარტივად რომ ვთქვათ, განივი კვეთის (ნაკვთის, ფიგურის) ინერციის მომენტი რაიმე ღერძის მიმართ, არის ამ განივი კვეთის ფართობის ნამრავლი განივი კვეთის სიმძიმის ცენტრიდან ღერძამდე მანძილის კვადრატზე. განზომილებაა: $სმ^4$; $დმ^4$; $მ^4$. ინერციის მომენტის ცნება ფართოდ გამოიყენება მასალათაგამძლეობის, მექანიკისა და ტექნიკის მრავალი ამოცანის ამოხსნისას.

ინერციის რადიუსი – მოცემული ცენტრის (ღერძის) მიმართ მექანიკური სისტემის ან სხეულის ინერციის რადიუსი – ეს არის წარმოსახვითი ღრუ სფეროს (წრიული ცილინდრის) რადიუსი, რომელი სფეროც (ცილინდრიც) აგებულია ამ ცენტრის (ღერძის) გარშემო და რომელსაც აქვს იგივე მასა და იმავე ინერციის მომენტი ამ ცენტრის (ღერძის) მიმართ, რაც მოცემულ მექანიკურ სისტემას ან სხეულს.

ინერციის ცენტრი – წერტილი C , რომელიც ახასიათებს მასების განაწილებას მექანიკურ სისტემაში. N მატერიალური წერტილებისაგან შემდგარი სისტემის ი. ც. რადიუს-ვექტორი $r_c = (1/M) \cdot \sum m_i \cdot r_i$, სადაც m_i და r_i – i -ური წერტილის მასა და რადიუს-ვექტორი, ხოლო $M = \sum m_i$ – მთელი სისტემის მასა. სისტემის მოძრაობისას ი. ც. მოძრაობს, როგორც მატერიალური წერტილი, რომელშიც თავმოყრილია მთელი სისტემის მატერიალური მასა და რომელზეც მოქმედებს სისტემაზე მოდებული გარე ძალები. მექანიკური სისტემის იმპულსი წარმოადგენს მისი M მასის ნამრავლს მოძრაობის სიჩქარეზე $V_c = dr_c/dt$.

ინერციული მოძრაობა – სხეულის მოძრაობა, როდესაც მასზე არ მოქმედებს აქტიური ძალები.

ინვარი (ლათ. invarius უცვლელი) – რკინისა და ნიკელის შენადნობი, რომელიც გათბობა-გაცივებით თითქმის არ იცვლის მოცულობას. იყენებენ ზუსტი ხელსაწყოების დასამზადებლად.

ინვარიანტი (ლათ. invariants უცვლელი) – ფიზიკური პირობებისაგან დამოუკიდებელი. ინვარიანტული ეწოდება რაიმე მათემატიკურ ობიექტთან დაკავშირებულ რიცხვებს, ალგებრულ გამოსახულებებს და ა.შ., რომლებიც უცვლელია ამ ობიექტების გარკვეული გარდაქმნის ან იმ ათვლის სისტემის გარდაქმნის დროს, რომელშიც ეს ობიექტები განიხილება.

ინვენტარი (ლათ. inventarium საყოფაცხოვრებო ნივთები, საგნები) – საწარმოო დანიშნულებისა და სამეურნეო მოხმარების საგნები.

ინვენტარიზაცია – 1. ინვენტარის რაოდენობრივ-ხარისხობრივი მაჩვენებლების აღწერა-დადგენა; 2. ქონების აღწერა; 3. სამეურნეო სუბიექტის აქტივების, ვალდებულებებისა და ანგარიშსწორებების არსებობისა და მდგომარეობის შესახებ ბუღალტრული მონაცემების შემოწმების პროცედურა, კონკრეტული თარიღისათვის. ინვენტარიზაციის ჩატარების პერიოდულობა, მოცულობა და წესი განსაზღვრულია შესაბამისი ნორმატიული აქტით. ინვენტარიზაციით ან დასტურდება, ან არ დასტურდება სააღრიცხვო მონაცემები. უკანასკნელ შემთხვევაში აუცილებელი ხდება მიზეზების დეტალური ანალიზი და მაკორექტირებელი პროცედურების შესრულება.

ინვერსია (ლათ. inversio გადაწყობა) – 1. ჰაერის ისეთი მდგომარეობა, როდესაც აღმავალი ნაკადი არ არსებობს, ნიადაგის ტემპერატურა კი ჰაერის ტემპერატურაზე დაბალია. ინვერსია წარმოიქმნება მზის ამოსვლიდან ერთი საათის შემდეგ. ის შეიმჩნევა ქარის დაბალი სიჩქარისა და მოწმენდილი ამინდის დროს; 2. ატმოსფეროს ჰაერის ტემპერატურის მატება ქვევიდან ზედა ფენებისაკენ.

ინვერსიული ფენა – გახურებული ჰაერის ფენა, რომელიც "გაწოლილია" ქალაქის თავზე და ჰაერის ქვედა, უფრო ცივ ფენას არ აძლევს გასასვლელს. ინვერსიული ფენა არ შეიცავს ტენს და აქვს მაქსიმალური გამჭვირვალობა მზის გამოსხივებისათვის. ამის შედეგად ხდება ჰაერის ქვედა ფენაში შეჩერებული მეორეული გამბინძურებლების დაგროვება. ასეთ პირობებში აღძრული ფოტოქიმიური სმოგის შემჩნევა ხშირად შეიძლება ცხელ ამინდში ქალაქის თავზე კვამლის სახით. ეს კვამლი განპირობებულია სმოგის ნაწილაკებით.

ინვერტორი (ლათ. inverto გარდაქმნი) – მოწყობილობა, რომელიც მუდმივ დენს გარდაქმნის ცვლად დენად.

ინვესტიცია (ლათ. investire შემოსვა; investio შემოსავალი) – 1. ნებისმიერი სახის ფულადი, ქონებრივი და ინტელექტუალური ფასეულობის ან უფლების გრძელვადიანი დაბანდება სამეწარმეო ან სხვა სახის სარგებლის მიღების მიზნით; 2. სახელმწიფოს მიერ საწარმოებში, საინვესტიციო პროგრამებსა და პროექტებში კაპიტალის დაბანდება ქვეყნის სამრეწველო პოტენციალის მაქსიმალური ეფექტიანობით ამოქმედებისა და წარმოების განვითარების ხელშეწყობით უმუშევრობის დონის შემცირების მიზნით. ინვესტიციები დოვლათის წარმოებისა და არა საბოლოო მოხმარებისათვის გამიზნული ხარჯების ნაკადია. ის მატერიალური, ტექნიკური, ფინანსური და ინტელექტუალური ფასეულობების გრძელვადიანი დაბანდება ეკონომიკური საქმიანობის სხვადასხვა სფეროში მოგების ან სოციალური ეფექტის მიღების მიზნით.

ინვესტორი (ინგლ. investor მეანაბრე) – იურიდიული ან ფიზიკური პირი, რომელიც ახორციელებს ინვესტიციებს, აბანდებს საკუთარ, ნასესხებ ან მოზიდულ სახსრებს მისთვის სასურველ პროექტში.

ინვოისი – ანგარიშ-ფაქტურა; ზედნადები.

ინიციატორი – ვინც ინიციატივა გამოიჩინა; ვისაც ინიციატივა ეკუთვნის. წამომწყები, მოთავე.

ინკასო – უნაღდო ანგარიშსწორების ერთ-ერთი ფორმა. სათანადო დოკუმენტების წარდგენით ფულის მიღება მრწმუნებლის დავალებით.

ინკორპორაცია (ლათ. incorporatio მიერთება) – 1. თავის შემადგენლობაში სხვა ორგანიზაციის ჩართვა, შემოერთება; 2. ადრე გამოცემულ კანონთა თავმოყრა და სისტემატიზაცია მათში არსებითი ცვლილების შეუტანლად.

ინკრუსტაცია [ლათ. incrustatio (incrusto) ვფარავ ფენით ან ქერქით, ვაწყობ მარმარილოთი] – რაიმე ზედაპირის ფენით, ქერქით დაფარვა (ნახ. 1. სირიული ინკრუსტაციით მოპირკეთებული კოლოფი). მშენებლობაში – ნაკეთობის ან შენობის ფასადის, ინტერიერის მოპირკეთება მარმარილოს, კერამიკის, ლითონის, მერქნის, პერლამუტრის, ბაზალტის, გრანიტის, ქარვისა და სხვ. ნატურის ნატეხებისაგან, რომლებიც ჩასმულია კედელში და განსხვავდება მისგან ფერითა და მასალით. მერქნის მერქანზე ინკრუსტაციას ეწოდება ინტარსია, ლითონის ლითონზე – ჭდევა.

ნახ. 1

ინოვაცია (ახალშემონადები) (ლათ. innovatio განახლება) – 1. ახალი, ეფექტიანი პროდუქტის (მომსახურების) მიღების, მათი წარმოების წესისა და შემდგომში შიგა და საგარეო ბაზარზე რეალიზაციის პროცესის შედეგი. ის არის შემოქმედებითი პროცესის დამასრულებელი ეტაპი მისი პრაქტიკაში განხორციელების თვალსაზრისით. თუ შემოქმედება გულისხმობს სიახლის შექმნას, ინოვაციის შინაარსში იგულისხმება შექმნილი სიახლის პრაქტიკაში გამოყენება. ამდენად, როგორც სამეცნიერო-საწარმოო ციკლის საბოლოო შედეგი, ის განიხილება ინოვაციური პროცესებიდან მოუწყვეტლივ; 2. ფულის დაბანდება მეცნიერებაში, ტექნიკა-ტექნოლოგიის განახლებაში.

ინოვაციური ინფრასტრუქტურა – ორგანიზაციები, რომლებსაც შესწევთ უნარი უზრუნველყონ ინოვაციური საქმიანობა (ინოვაციური-ტექნიკური ცენტრები, ტექნოლოგიური ინკუბატორები, ტექნოპარკები, სასწავლო ბიზნესცენტრები და სხვა ცენტრალიზებული სტრუქტურები).

ინოვაციური მარკეტინგი – განახლებული მარკეტინგის პრინციპი, რომლის შესაბამისადაც ორგანიზაციამ უნდა მუდმივად განახორციელოს თავისი პროდუქტებისა და ინსტრუმენტების ხარისხობრივი სრულყოფა და რომელიც გამოყენებულია მარკეტინგისათვის.

ინოვაციური პროგრამა – სახელმწიფო, სახელმწიფოთშორისი, რეგიონული, რეგიონათშორისი ინოვაციური პროექტებისა და ღონისძიებების კომპლექსი, პრინციპულად ახალი სახის პროდუქტის (ტექნოლოგიების) რაციონალურად ათვისებისა და გავრცელების ამოცანის

ეფექტურად გადაწყვეტისათვის, რომელშიც განსაზღვრულია რესურსები, შემსრულებლები და შესრულების თარიღები.

ინოვაციური პროცესი – მეცნიერული ცოდნის ინოვაციებად გარდაქმნის პროცესი. ის მთლიანობაში მოიაზრება, როგორც საქმიანობა, რომელიც უზრუნველყოფს ახალ შესაძლებლობათა მუდმივ ძიებას, დასმული ამოცანების გადასაწყვეტად სხვადასხვა რესურსული წყაროების გამოძებნას, მოზიდვასა და კვლავწარმოებით პროცესში ჩართვას, მეცნიერებატევადი, კონკურენტუნარიანი პროდუქციის წარმოებას ახალი მიდგომებისა და ტექნოლოგიების საშუალებით.

ინოვაციური საქმიანობა – საქმიანობა წარმოების ტექნოლოგიური დონისა და პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის ამაღლების მიზნით. ის მიმართულია სამეცნიერო კვლევებისა და დამუშავებების შედეგების გამოყენებაზე ახალი ან სრულყოფილი საქონლისა თუ მომსახურების მიღების, მათი წარმოების წესისა და შიგა და საგარეო ბაზარზე შემდგომი ეფექტიანი რეალიზაციის მიზნით.

ინექტორი (ლათ. injicio აგდება) – 1. ჭავლური ტუმბო აირის ან სითხის დასაჭირხნად რეზერვუარებში, მაგ., სასმელი წყლის ორთქლის ქვაბში; 2. ხაზოვანი ამჩქარებელი დამუხტული ნაწილაკების შესაყვანად ძირითად ამჩქარებელში; 3. ფრქვევანა – სითხის, აირის, საწვავის მექანიკური გამფრქვევი (ძრავებში), აგრეთვე ბენზინის შიგაწვის ძრავის შეფრქვევის სისტემის ნაწილი (ნახ. 1).

ნახ. 1

ინექცია (ლათ. injectio შემოგდება) – გაიშვიათება სითხის, აირის ან ორთქლის გადასაადგილებლად მათი ნაკადის კინეტიკური ენერჯიის გამოყენებით.

ინჟინერ-კონსტრუქტორი – უმაღლესი სამშენებლო განათლების (დოქტორი, მაგისტრი) მქონე პირი, რომელიც ამუშავებს სამშენებლო პროექტის კონსტრუქციულ ნაწილს (გაანგარიშება, სამუშაო ნახაზები, მასალების ამოკრეფა, სპეციფიკაცია, სახანძრო უსაფრთხოება და ა.შ.) და ხელმძღვანელობს დოკუმენტაციის მომზადებას მშენებლობის დაწყებისათვის. ის სამშენებლო პროექტის შექმნის პროცესში, არქიტექტორთან, დიზაინერთან და ტექნოლოგთან ერთად მთავარი ფიგურაა.

ინჟინერი (ფრანგ. ingénieur<ingenium უნარიანობა, გამომგონებლობა) – უმაღლესი ტექნიკური განათლების მქონე პირი, რომელიც ეწევა საინჟინრო საქმიანობას – აპროექტებს, აშენებს, ცდის სტრუქტურებს, მასალებს, კონსტრუქციებს, ტექნიკურ მოწყობილობებს, ამუშავებს ტექნოლოგიებს, ამზადებს ტექნიკურ დოკუმენტაციას, ატარებს გამოცდებს, რემონტს, ნარჩენების უტილიზაციას, ნაგებობების ზედამხედველობას, მოწყობილობების ტექნიკურ მომსახურებას და სხვ. ინჟინრის საქმიანობაში შედის აგრეთვე საინჟინრო გადაწყვეტების, მშენებლობის ტექნოლოგიის, მენეჯმენტის საქმიანობის, დაგეგმვის, მართვის და მისთ. ოპტიმიზაცია.

ინჟინირინგი – ახალი საინჟინრო-საკონსულტაციო საქმიანი მომსახურების ერთ-ერთი სახეობა, ინტელექტუალური საქმიანობის ერთობლიობა, რომელიც გულისხმობს კომერციულ

საფუძველზე ამა თუ იმ საინჟინრო-საკონსულტაციო მომსახურების გაწევას. ი. ეწვეიან როგორც სპეციალიზებული საინჟინრო-საკონსულტაციო ფირმები, ისე სამრეწველო, სამშენებლო და სხვ. კომპანიები.

ინჟინინგი – კომერციულ საფუძველზე გაწეული სხვადასხვა ობიექტის მშენებლობისა და დაპროექტების ინჟინრულ-კონსულტაციური მომსახურებათა კომპლექსი.

ინსაიდერი (ინგლ. insider<inside შიგნით) – პირი, რომელიც დაშვებულია ფირმის საქმიანობის საიდუმლო (არასაჯარო) ინფორმაციებზე თავისი თანამდებობის წყალობით.

ინსექტიციდი (ლათ. insectum მწერი და caedo ვკლავ) – ქიმიური პრეპარატი მავნე მწერების გასანადგურებლად – მცენარეების მავნებლები, ინფექციის გადამტანები, პროდუქტებისა და მასალების (მერქანი, ქსოვილი) მავნებლები. ქიმიური შემადგენლობის მიხედვით არსებობს ასზე მეტი დასახელების. მათ შორის ყველაზე მეტადაა გავრცელებული: ქლორორგანული (დიქლორდიფენილტრიქლორეთანი, ჰექსაქლორანი, ქლოროპირიფოსი); ფოსფორორგანული (ტიოფოსი, კარბოფოსი, მეთილმერკაფთოროსი, დიქლოფოსი, დიაზინონი); კარბამინის მჟავების წარმოებულები (მეთილკარბამატი, პროპოქსური); ბუნებრივი პირეტრინები და სინთეზური პირეტროიდები (ციპერმეტრინი); დარიშხანის შემცველი პრეპარატები (კალციუმისა და ნატრიუმის არსენიტები, კალციუმის არსენატი); გოგირდის პრეპარატები; მინერალური ზეთები; მცენარეული წარმოშობის შხამები; ხიტინის სანთეზის ინჰიბიტორები (დიფლუმენზურონი), ფენილპირაზოლი (ფიპრონილი) და სხვ.

ინსოლაცია (ლათ. insolo მზეზე გამომაქვს, გამოვამზეურებ) – ნებისმიერი ზედაპირის მზის სხივებით განათება. არქიტექტურულ დაპროექტებაში ინსოლაცია შენობებში გულისხმობს მათ დასხივებას შუქგამტარი ღიობებიდან.

ინსოლაციის სექტორი – საანგარიშო წერტილიდან ხილული მზის ტრეკტორიის დაუჩრდილავი ნაწილი.

ინსპექტირება – 1. პროდუქტის საპროექტო დოკუმენტაციის შემოწმება, პროდუქტის, პროცესის ან მონტაჟის დადგენილ მოთხოვნებთან ან, პროფესიული განსჯის საფუძველზე, ზოგად მოთხოვნებთან შესაბამისობის განსაზღვრა. პროცესის ინსპექტირება შეიძლება მოიცავდეს პირის, მოწყობილობის, ტექნოლოგიისა და მეთოდოლოგიის შემოწმებას; 2. ობიექტის საქართველოს კანონმდებლობითა და ტექნიკური რეგლამენტით დადგენილ მოთხოვნებთან შესაბამისობის შეფასების პროცესი, რომელიც ხორციელდება ტექნიკური ინსპექტირებისა და დოკუმენტური კონტროლის ფორმით, პროფესიული შეფასების საფუძველზე.

ინსპექტირება ტექნიკური – საინსპექციო ორგანოს ან სხვა უფლებამოსილი ორგანოს მიერ ობიექტის ადგილზე შემოწმება.

ინსპექცია (ლათ. inspectio დათვალიერება, გასინჯვა) – სახელმწიფო მართვის ორგანო, რომელიც ასრულებს ზედამხედველობის, შემოწმების (კონტროლის) ფუნქციებს იმისათვის, რომ სათანადოდ შესრულდეს საწარმოების (ფირმების) საქმიანობის ოფიციალურად დადგენილი წესები და ნორმები.

ინსპექცია სანიტარული ზედამხედველობის – ორგანიზაცია, რომელიც შრომის დაცვის სანიტარულ წესებს და ნორმებს ამუშავებს (ვენტილაცია, გათბობა, განათება, წყალმომარაგება,

დასუთავება, კანალიზაცია და სხვ.), ადფგენს ჰაერის გაჭუჭყიანების, ხმაურის, ვიბრაციის, გამოსხივების ნორმებს, სამუშაო დროის ხანგრძლივობასა და აკონტროლებს ამ კანონმდებლობის სწორად შესრულებას.

ინსპექცია სახანძრო – ინსპექცია, რომელიც ამუშავებს სამრეწველო საწარმოების, დაწესებულებების, მეურნეობებისა და დასახლებული ადგილებისათვის ხანძარსაწინააღმდეგო ნორმებსა და წესებს, შემდეგ კი აწარმოებს მათი შესრულების შემოწმებას.

ინსტალაცია (ლათ. installātiō<install დაყენება) – 1. სამონტაჟო საქმეები, განათების ქსელის გაყვანა, პროგრამის დაყენება კომპიუტერზე და ა.შ.; 2. მხატვრული ექსპოზიციის ხერხი, რის წყალობითაც ნაწარმოები ან მათი ერთიანობა აქტიურად ვრცელდება გარემოში.

ინსტანცია (ლათ. instantia უშუალო სიახლოვე) – ერთმანეთს დაქვემდებარებული სახელმწიფო მმართველობის, პროფკავშირული, სასამართლო და სხვა ორგანოების რგოლი, საფეხური.

ინსტიტუტი (ინგლ. institute<ლათ. institutum დაწესებულება ან ჩვევა) – 1. სასწავლო ან სამეცნიერო დაწესებულების დასახელება; 2. საზოგადოებრივი წყობილების ფორმა ან საზოგადოებრივი ურთიერთობის რომელიმე სფეროს სამართლებრივი ნორმების ერთობლიობა.

ინსტრუმენტარიუმი – რაიმე გარკვეულ საქმეში გამოსაყენებელ ინსტრუმენტთა ერთობლიობა.

ინსტრუმენტი (ლათ. instrumentum<instruere ჩადგმა, ჩაყენება) – ფართო გაგებით შრომის იარაღი, მაგ., ინსტრუმენტი სამჭედლო, საზეინკლო, ლითონსაჭრელი, ხის დასამუშავებელი და ა.შ. ინსტრუმენტი არსებობს: ხელის (სატეხი, ჩაქურჩი, მარწუხი და სხვა), საჩარხო (საჭრისი, ბურღი, ფრეზი და სხვ.) და მექანიზებული, მათ შორის ელექტრული, ჰიდრავლიკური ან პნევმატიური ამძრავით (ე.წ. ხელის მანქანები – სარანდავი, საბურღი, სამოქლონო, მოსახუფი, საჭედი, საკალავი, პერფორაციული, სარეცხი, შესაწამლი, როტაციული, საკები, სახეხი და ა.შ.). მას მიეკუთვნება აგრეთვე ზოგი მოწყობილობა – ტვიფრი, სამსხმელო მოდელი, კოკელი. გასაკუთრებულ ჯგუფს შეადგენს საკონტროლო-საზომი ინსტრუმენტები: სახაზავი, ფარგალი, სამკუთხედი, სინჯი, კალიბრი და ა.შ.

ინსტრუმენტი სამშენებლო-სამონტაჟო – ინსტრუმენტი, რომელიც გამოიყენება დეტალის დასამაგრებლად ბეტონზე, აგურის წყობაზე ან სამშენებლო კონსტრუქციაზე (მაგ., სამშენებლო-სამონტაჟო პისტოლეტი). ასეთ ინსტრუმენტს უნდა ჰქონდეს დამცავი მექანიზმი, რომელიც არ მისცემს საშუალებას, გაისროლოს სამაგრი ელემენტი მანამდე, ვიდრე დამცავი მოწყობილობა არ იქნება განლაგებული იმ ადგილას, სადაც უნდა დაყენდეს დეტალი. ამასთან, აუცილებელია დამცავი ჩაფხუტი, მხედველობისა და სმენის ორგანოების დამცავი საშუალებები. ზონა იმ ადგილების გარშემო, სადაც სრულდება სამშენებლო-სამონტაჟო სამუშაოები, უნდა იყოს უცხო პირებისაგან თავისუფალი, რათა არ მოხდეს უბედური შემთხვევა საშენი მასალის ნატეხების გაფრქვევის, სამაგრი ელემენტების გადახრის ან ასხლეტვის გამო. თუ სამაგრი ელემენტები მოხვდება ძალიან რბილ ან თხელ მასალაში, შესაძლებელია მასალა გამჭოლად გაიხვრიტოს და შედეგად ის ადამიანი დაზიანდეს, რომელიც იმყოფება საპირისპირო მხარეს. ასეთი ინსტრუმენტიდან გასროლით გამოწვეულმა

უკუცემამ შესაძლებელია გამოიწვიოს წონასწორობის დაკარგვა. აქედან გამომდინარე, არ შეიძლება ამ ინსტრუმენტის გამოყენება კიბეზე დგომისას.

ინსტრუქტაჟი (ფრანგ. instruire უწყება, სწავლება, დარიგება) – 1. ინსტრუქციების მიცემა; 2. შრომის დაცვისათვის გასატარებელი სამუშაოს ერთ-ერთი მეთოდი, რომელიც ითვალისწინებს მუშის მომზადებას უსაფრთხო მუშაობისათვის. არსებობს ინსტრუქტაჟი: პირველადი, მეორეული, გეგმური და არაგეგმური.

ინსტრუქტაჟი განმეორებითი – უტარდება ყველა მუშას ყოველ სამ თვეში ერთხელ (ადგილობრივი წესებით შეიძლება დაწესდეს სხვა ვადები, მაგრამ არა უგვიანეს 6 თვისა).

ინსტრუქტაჟი მიმდინარე – ტარდება იმ სამუშაოების დაწყების წინ, რომლებზეც საჭიროა გაფორმებული იქნეს განაწესი-დაშვება.

ინსტრუქტაჟი პირველადი – უტარდება ყველა ახლად მიღებულს სამუშაო ადგილზე. მას ატარებს ინჟინერ-ტექნიკური პერსონალი (მექანიკოსი, ენერგეტიკოსი, ოსტატი, სამუშაოს მწარმოებელი, უზნის უფროსი, უფროსი სამუშაოს მწარმოებელი), რომლის დაქვემდებარებაშიც იგზავნება მუშა.

ინსტრუქტაჟი რიგგარეშე – ტარდება სამუშაოს პირობებისა და ხასიათის შეცვლის შემთხვევაში, შრომის დაცვის წესებში ცვლილების შეტანის შემდეგ, წარმოების ტექნოლოგიის შეცვლის შემთხვევაში, ახალი კონსტრუქციისა და ნაწარმის გამოყენებისას, რასაც შეიძლება მძიმე შედეგი მოჰყვეს (ტრავმა, ავარია, აფეთქება ან ხანძარი), აგრეთვე, იმ შემთხვევაში როდესაც სამუშაოებს შორის წყვეტა შეადგენს 60 კალენდარულ დღეს. უსაფრთხოების ტექნიკაში გაზრდილი (დამატებითი) მოთხოვნების შემთხვევაში წყვეტა 30 დღეზე მეტი არ უნდა იყოს.

ინსტრუქტაჟი შესავალი – უტარდება ყველა მუშას, მოსამსახურესა და ინჟინერ-ტექნიკურ პერსონალს, სტუდენტებს, რომლებიც გამოგზავნილი არიან ორგანიზაციაში საწარმოო პრაქტიკის გასავლელად.

ინსტრუქცია (ლათ. instructio დარიგება) – 1. მითითება. რაიმეს შესრულების, განხორციელების წესისა და პირობების დამდგენი დებულებების კრებული; 2. (კომპ.) კომპიუტერული პროგრამის მონაკვეთი, რომელიც განსაზღვრავს და ასრულებს კონკრეტულ ოპერაციას.

ინსტრუქცია ექსპლუატაციის – დოკუმენტი, რომელშიც მოცემულია მონაცემები, ნაკეთობის სწორი ექსპლუატაციისა (გამოყენება, ტრანსპორტირება, შენახვა, ტექნიკური მომსახურება) და მუდმივად მზადყოფნისათვის.

ინსტრუქცია თანამდებობრივი – ობიექტის მიერ დამტკიცებული ხელმძღვანელების და სპეციალისტების უფლება-მოვალეობებისა და პასუხისმგებლობის განმსაზღვრელი დოკუმენტი.

ინსტრუქცია ტექნიკური მომსახურების – დოკუმენტი, რომელშიც მოცემულია წესები ნაკეთობის (დანადგარის) ტექნიკური მომსახურებისათვის.

ინსულა (ლათ. insula კუნძული) – 3-6-სართულიანი თანამედროვე სასტუმროს ტიპის საცხოვრებელი სახლი ძველ რომში, კორიდორული განლაგების ოთახებითა და ბინებით (ნახ. 1. ინსულა ძველ ოსტიაში, ძვ. წ. II ს., ნანგრევები; ნახ. 2. რეკონსტრუქცია), რომელთა

გაქირავებით მეპატრონე იღებდა შემოსავალს. გათვლილი იყო რომის მოსახლეობის დაბალ ფენაზე.

ნახ. 1

ნახ. 2

ინტალიო (იტალ. intagliare ჩაჭრა; გრავირება) – გემას ნაირსახეობა, საიუველირო ნაკეთობა ან სამკაული ჩაღრმავებული გამოსახულებით. მზადდება ჩაღრმავებული (ჩადირული რელიეფი; ე.წ. ანკრუ ან კოილანოგლიფი) რელიეფის მეთოდით ძვირფას ან ნახევრად ძვირფას ქვაზე ან მინაზე. აქვს კამეოს საწინააღმდეგო სტრუქტურა, რომლის დასამზადებლად გამოიყენება ამობურცული რელიეფის ტექნიკა. დამატებით იხ. გემა.

ინტარსია (იტალ. intarsio ინკრუსტაცია) – დეკორირების ხერხი სახვით ხელოვნებაში, ინკრუსტაციის სახეობა, ხით ხის (ავეჯის, კედლების, ჩარჩოების და სხვ.) საგნების მორთვა: ფაქტურითა და ფერით განსხვავებული ხის ფირფიტების ორნამენტი ან გამოსახულება ჩასმულია ხისავე საგნის ზედაპირში (ნახ. 1). ი. განვითარების მაღალ დონეს მიაღწია იტალიაში რენესანსის პერიოდში (XV საუკუნე).

ნახ. 1

ინტეგრალი (ლათ. integer მთელი) – მთელი სიდიდე, რომელსაც განიხილავენ როგორც თავის უსასრულოდ მცირე ნაწილების ჯამს. ი. მათემატიკური ანალიზის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გაგებაა, რომელიც წარმოიშობა მრუდით შემოსაზღვრული ფართობის, არათანაბარი მოძრაობისას გავლილი გზის, არაერთგვაროვანი ტანის მასის გამოსათვლელად და სხვ. სივრცეზე დამოკიდებულებით, რომელზეც მოცემულია ინტეგრალქვეშა ფუნქცია, ინტეგრალი შეიძლება იყოს ორმაგი, სამმაგი, მრუდწირული, ზედაპირული და ა.შ., აგრეთვე განსაზღვრული და განუსაზღვრელი.

ინტეგრაფი (ლათ. integer მთელი და ბერძ. gráphein წერა, ხატვა, კაწვრა) – ხელსაწყო ინტეგრალური მრუდის დასახაზავად მოცემული დიფერენციალური განტოლების მიხედვით.

ინტეგრაცია (ლათ. integratio აღდგენა) – 1. ცნება, რომელიც აღნიშნავს სისტემის ცალკეული დიფერენცირებული ნაწილების ან ფუნქციების ურთიერთკავშირის მდგომარეობას ერთ მთლიანში, აგრეთვე პროცესს, რომელსაც მიყვართ ამგვარ მდგომარეობასთან; 2.

მეცნიერებათა დაახლოებისა და კავშირის პროცესი, რომელიც მიმდინარეობს მათი დიფერენცირების პროცესთან ერთად; 3. აღდგენა, შევსება, შერწყმა.

ინტენსივობა (ლათ. intensio დაძაბულობა, გაძლიერება) – 1. სწრაფად მიმდინარე ბიოლოგიური პროცესები; 2. მკვეთრი, ინტენსიური შეფერილობა; 3. დაძაბული შრომა; 4. მოქმედება, ზემოქმედება (მაგ., დატვირთვის ინტენსივობა, გამოსხივების ინტენსივობა და სხვ.).

ინტენსიური – დაძაბული, გაძლიერებული, უკეთესი შედეგის, ნაყოფიერების მომცემი.

ინტენსიურობა – პროცესის, მოვლენის, მოქმედების და სხვ., რომელიმე მახასიათებლის კუთრი მაჩვენებელი ან საშუალო სიდიდე დროში; მოქმედების ან პროცესის დაჩქარება-გაძლიერება.

ინტენსიფიკაცია (ლათ. intensio დაძაბულობა, გაძლიერება და facio კეთება) – გაძლიერება, გაზრდა დაძაბულობისა, მწარმოებლობისა, ქმედუნარიანობისა. წარმოების ი. გულისხმობს მის განვითარებას ყველა ეფექტური საშუალებისა და ტექნოლოგიური პროცესების გამოყენებით, შრომის ორგანიზაციის მოწინავე მეთოდების გამოყენებით, სამეცნიერო პროგრესის მიღწევათა დანერგვითა და სხვ.

ინტერესების კონფლიქტი – ვითარება, რომლის დროსაც ადამიანის პირადმა დაინტერესებამ შეიძლება გავლენა იქონიოს გადაწყვეტილების მიღების პროცესზე, და რითაც, ზარალი მიაყენოს საზოგადოების ან კომპანიის ინტერესებს.

ინტერვალი (ლათ. intervallum მანძილი, შუალედი) – 1. მანძილი, სივრცე ორ საგანს შორის; 2. დროის შუალედი; 3. სხვაობა ორ ბგერას შორის მათი სიმაღლის მიხედვით; 4. პროცესის ან მოქმედების განმეორებადობის დრო.

ინტერიერი (ფრანგ. intérieur<ლათ. interior შიგნითა) – შენობის ან სათავსის არქიტექტურულად გაფორმებული შიგა სივრცე (ნახ. 1), სადაც ადამიანს უწევს ცხოვრება, მოღვაწეობა და ატარებს ცხოვრების მნიშვნელოვან დროს. სივრცის ყოველი ნაწილი ერთნაირად მნიშვნელოვანი და საყურადღებოა, ყოველი ნაწილი ფუნქციურად სასარგებლო და ამავე დროს კომფორტულია. ი. იყოფა საერთო და პირად ზონებად. არქიტექტორის მიზანია მათ შორის იდეალური ბალანსის პოვნა, რაც გამოიხატება სწორ დაგეგმარებასა და ზონირებაში. მხოლოდ ამის შემდეგ საქმეში ფორმასთან ერთად ერთევა მასალა, ფერი, ფაქტურა და სხვა დეტალი თუ ელემენტი, რომელიც საშუალებას იძლევა განუმეორებელი, ინდივიდუალური და ესთეტიკურად ლამაზი გავხადოთ ბინა, სახლი, ოფისი თუ სხვა ფუნქციური

ნახ. 1

დატვირთვის მქონე სივრცე. ი. არქიტექტურული გადაწყვეტა განსაზღვრულია მისი ფუნქციური დატვირთვით. ი. დასამშვენებლად იქმნება მონუმენტური მხატვრობა, ქანდაკებები, მოზაიკა და სხვ.

ინტერიერის მოპირკეთება – შენობის, ნაგებობის, სათავსის კედლის, ჭერისა და იატაკის მოპირკეთება.

ინტერიორიზაცია (ლათ. interior შიგნითა) – მოძრაობებსა და გარეგან ობიექტებზე მანიპულაციით განხორციელებული აქტივობის გადაქცევა შინაგან აქტივობად კომპონენტების თანდათანობითი შეკვეცის გზით.

ინტერკოლუმნიუმი – კლასიკურ არქიტექტურაში, სუფთა მანძილი მეზობელი სვეტების ქვედა ნაწილებს შორის, რომელიც იზომება ამ სვეტების დიამეტრის მიხედვით (მოდული შეადგენს 1,5; 2; 2,5; 3 და 3,5).

ინტერმეტალიდი (ინტერმეტალიდური ნაერთი) – ორი ან მეტი მეტალის ქიმიური ნაერთი, რომელთაც აქვთ შემადგენელი კომპონენტების დადგენილი თანაფარდობა. თითქმის ყველა ი. მსხვრევადი მასალაა, რადგან კრისტალურ მესერში ატომებს შორის კავშირს აქვს არამეტალური, არამედ კოვალენტური ან იონური ხასიათი. ზოგიერთი ინტერმეტალიდი ნახევარგამტარია – ელემენტების თანაფარდობა რაც უფრო ახლოსაა სტექიომეტრიასთან, მით უფრო მაღალია ელექტრული წინაღობა.

ინტერმოდულაცია – 1. სხვადასხვა სიხშირის მქონე რამდენიმე სიგნალის ურთიერთქმედება, რომლის შედეგად წარმოიშობა სპექტრის მდგენელი, რაც იწვევს სიგნალის ხმაურით დაბინძურებას; 2. სატელევიზიო სიგნალის დამახინჯების ფორმა, როცა ხდება ერთი ან რამდენიმე სატელევიზიო არხის მოდულაციის ზედდება სხვა არხზე ან არხებზე.

ინტერნეტი (კომპ.) (ინგლ. internet) – საერთაშორისო კომპიუტერული ქსელი, რომელიც წარმოქმნის მრავალგვარ საინფორმაციო და საურთიერთო საშუალებებს, შეიცავს ერთმანეთთან დაკავშირებულ კომპიუტერულ ქსელებს და იყენებს სტანდარტიზებულ ოქმებს (პროტოკოლებს).

ინტერნეტოქმის მისამართი (კომპ.) (ინგლ. IP address) – ერთმანეთისგან წერტილებით გამოყოფილი რიცხვების უნიკალური რიგი. ის კომპიუტერულ ქსელში ენიჭება თითოეულ იმ მოწყობილობას, რომელიც კომუნიკაციისთვის იყენებს ინტერნეტოქმს (ინგლ. Internet Protocol (IP)). ინტერნეტოქმი არის წესების კრებული, რომელიც აწესებს ინტერნეტში ან სხვა კომპიუტერულ ქსელში გადასაცემ მონაცემთა ფორმატს და, შესაბამისად, უზრუნველყოფს მონაცემთა პაკეტების დანიშნულების ადგილზე მიწოდებას მათ სათაურებში (საწყის მმართველ ველებში) არსებული ინტერნეტოქმის მისამართების მიხედვით.

ინტერნეტფორუმი (კომპ.) (ინგლ. internet forum) – ვებგვერდი ან მისი განსაზღვრული ნაწილი, რომელიც გამოიყენება ინტერნეტში კონკრეტული თემების საჯარო განხილვებისა და დისკუსიებისთვის, სადაც ინტერნეტფორუმის მონაწილეებს შეუძლიათ ინფორმაციის, შეხედულებებისა და იდეების გაზიარება ცალკეული თემისთვის განკუთვნილ ვებგვერდზე.

ინტერპოლაცია (ლათ. interpolatio განახლება, შეცვლა) – ფუნქციის შუალედ მნიშვნელობათა მონახვა მისი ზოგი ცნობილი მნიშვნელობების მიხედვით.

ინტერპრეტაცია (ლათ. interpretatio განმარტება, ახსნა, შუამავლობა) – განმარტება, უფრო გასაგებ ენაზე გადმოცემა, მისებრ აღქმა ფაქტის და ა.შ.

ინტერფეისი (კომპ.) (ინგლ. interface) – მოწყობილობა ან პროგრამა, რომელიც საშუალებას აძლევს აპარატურულ ან პროგრამულ ელემენტებს, ჰქონდეთ ერთმანეთთან ურთიერთობის ან ერთობლივი მუშაობის საშუალება. ი. ასევე უზრუნველყოფს მომხმარებელსა და კომპიუტერს შორის ურთიერთქმედებას.

ინტერფერენცია (ლათ. inter შორის და ferio ვაზიანებ) – მოვლენა, რომელიც აღიძვრება ორი ან რამდენიმე ტალღის ერთმანეთზე დადებით და რომლის დროსაც დროში მდგრადი ურთიერთგამლიერება ხდება სივრცის რომელიღაც წერტილში და ურთიერთშესუსტებაში – სხვა წერტილში, რაც დამოკიდებული იქნება ტალღების ფაზების ურთიერთთანაფარდობაზე. ინტერფერირება შეიძლება მხოლოდ კოგერენტული ტალღებისა ანუ ისეთი ტალღებისა, რომელთა ფაზების სხვაობა განსახილველ წერტილში არ არის დამოკიდებული დროზე.

ინტერქსელი (კომპ.) (ინგლ. internetwork) – ქსელი, რომელიც შედგება ორი ან რამდენიმე ურთიერთდაკავშირებული კომპიუტერული ქსელისაგან. ყველაზე დიდი ზომის ინტერქსელია ინტერნეტი.

ინტრანეტი (კომპ.) (ინგლ. intranet) – შეზღუდული წვდომის მქონე კომპიუტერული ქსელი, რომელიც მისი მფლობელი ორგანიზაციის ან კორპორაციის ფარგლებში უფლებამოსილ პირებს სთავაზობს ისეთივე ან მსგავს სერვისებს, როგორსაც ინტერნეტი უზრუნველყოფს ასეთი ქსელის გარეთ. ის შეიძლება შეიცავდეს მრავალ ურთიერთდაკავშირებულ ლოკალურ ქსელს. ინტრანეტით შესაძლებელია ისეთი ფართო სპექტრის ინფორმაციისა და მომსახურებების მიღება, რაც ინტერნეტით მიუწვდომელია საზოგადოებისათვის.

ინტროსკოპი (ლათ. intro შიგნით და skopein ყურება, შესწავლა) – ხელსაწყო, გაუმჭვირი ნივთიერებებისა და მოწყობილობების შიგნით მიმდინარე პროცესებზე დასაკვირვებლად (ულტრაიისფერი, მაიონიზებული ან რენტგენის სხივებით).

ინტრუზია (ლათ. intrudo შეგდება) – 1. დედამიწის ქერქში მაგმის შეჭრის პროცესი, რის შედეგადაც წარმოიქმნება ინტრუზიული ქანები, ე.წ. სიღრმის ქანები, რომელიც უპირისპირდება ეფუზიურ ქანებს; 2. დედამიწის ქერქში მაგმის გაცივებისა და კრისტალიზაციის შედეგად წარმოქმნილი მაგმური სხეული, ინტრუზივი (ნახ. 1. ინტრუზივი – "ემშაკის კოშკი", კრუკის ოლქი, ვაიომინგის შტატი, აშშ).

ნახ. 1

ინტუიციონიზმი – მათემატიკის მიმართულება, რომელიც ამტკიცებს, რომ მათემატიკურ ცნებებსა და წინადადებებს არ აქვს ობიექტური აზრი, რადგანაც ისინი თითქოს დამოკიდებულია მათემატიკოსის ფსიქიკაზე.

ინფილტრაცია (ლათ. in -ში და filtratio გაწურვა) – 1. სითხის ნაცილაკების გაღწევა მყარ ნივთიერებაში; გაჟონვა; 2. ატმოსფერული და ზედაპირული წყლების გაჟონვა გრუნტის სისქეში გრავიტაციული ძალის გავლენით ან კაპილარული შეწოვით; 3. ინფილტრატის წარმოქმნის პროცესი; 4. გარემოდან სათავსში ჰაერის გადაადგილება ტიხრის გავლით, ქარისა და თბური ნაკადების გავლენით, რომლებიც ფორმირდება სათავსის გარეთ და შიგნით ჰაერის ტემპერატურისა და წნევის სხვაობით; 5. ორგანიზმის რომელიმე ქსოვილის მოცულობის გაზრდა და გამკვირვება მისი ანთებითი პროდუქტებით, სიმსივნური უჯრედებითა და სხვ.

ინფილტრაციული ნაგებობა – ნაგებობა მიწისქვეშა წყლების ასაღებად ან მათ შესავსებად ხელოვნური გზით.

ინფლაცია (ლათ. inflatio გაბერვა, ამობურცვა) – მიმოქცევის არხებში ჭარბი ქაღალდის ფულისა და დაუხურდავებელი ბანკნოტების დაგროვება, რაც იწვევს მათ გაუფასურებასა და ფასების საერთო დონის ზრდას. ამ პროცესს თან ახლავს ოქროზე ლაჟისა და ქაღალდის ფულზე დიზაჟიოს წარმოშობა, უცხოური ვალუტის კურსის ზრდა და იმ ქვეყნის ვალუტის კურსის დაცემა, სადაც ინფლაციაა. ინფლაციის ძირითადი განმაპირობელი ფაქტორებია: 1) დისპროპორციის წარმოშობა ფულად და სასაქონლო მასას შორის, ფულადი მასის დაუსაქონლება; 2) მოხმარების საგნების წარმოების ჩამორჩენა მოსახლეობის მოთხოვნასთან შედარებით. მოთხოვნა წინ უსწრებს მიწოდებას. ამის გამო წარმოიქმნება ფულადი სახსრების სიჭარბე, საქონლის დეფიციტი, რაც ხელს უწყობს ფასების ზრდას; 3) ბაზარზე ისეთი საქონლის მიწოდება, რომელზეც მოთხოვნა არ არის. ეს გარემოება ფარულად განაპირობებს ფულის გაუფასურებას.

ინფლაციის დონე – ფასების დონის პროცენტული ცვალებადობა დროის გარკვეულ მონაკვეთში (თვე, წელი).

ინფორმატიკა (კომპ.) (ინგლ. informatics) – მეცნიერება ინფორმაციის შესახებ. ცოდნის დარგი საინფორმაციო სისტემების დაპროექტების, ინფორმაციის ანალიზის, დამუშავების, შენახვის, გამოყენების, გადაცემისა და გავრცელების შესახებ. ცოდნის ეს სფერო მჭიდროდაა დაკავშირებული კომპიუტერულ მეცნიერებასთან.

ინფორმაცია (ლათ. informatiō განმარტება, ახსნა, ცნობა, წარმოდგენა) – 1. ცნობები, რომელიც გადაიცემა ადამიანებს შორის ზეპირი, წერილობითი ან სხვა ფორმით. ასევე ზოგადმეცნიერული ცნება, რომელიც შეიცავს ცნობების გაცვლას ადამიანებს, ადამიანსა და ავტომატს, ავტომატსა და ავტომატს შორის; სიგნალების გაცვლა ცხოველთა სამყაროში და სხვ. ინფორმაცია არის კიბერნეტიკის ერთ-ერთი ძირითადი ცნება; 2. ცნობათა ერთობლიობა, რომელიც ამცირებს სხვადასხვა შესაძლებლობის არჩევის განუსაზღვრელობას. ინფორმაციის სახეებია: აქტუალური, ბგერითი, გამომავალი, გარეშე, დაკონსერვებული, დაფარული, დისკრეტული, ვიდეოსიგნალის, ვიზუალური, მასობრივი, მხედველობითი, პიროვნული, რადიოლოკაციური, რადიოტელემეტრიული, საშუალო, სპეციალური, ტექნიკური, ტექსტური, ფერითი, შემავალი, ციფრული, ცრუ, ჭარბი, ჭეშმარიტი და სხვ.

ინფორმაციის თეორია – კიბერნეტიკის დარგი, რომელიც შეისწავლის ინფორმაციის შეფასების, გადაცემის, შენახვის, მიღებისა და კლასიფიკაციის აღწერის მეთოდებსა და საშუალებებს.

ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა – საჯარო რეესტრსა და მარეგისტრირებელ ორგანოში დაცული ინფორმაციისა და დოკუმენტაციის თავისუფალი გაცნობისა და გაცემის უზრუნველყოფა.

ინფორმაციული სისტემა – ორგანიზაციული, ტექნიკური, პროგრამული და ინფორმაციული საშუალებების ერთობლიობა, რომლებიც ერთიან სისტემაშია გაერთიანებული აუცილებელი ინფორმაციის შეგროვების, შენახვის, გადამუშავებისა და გაცემის მიზნით, მართვის ფუნქციის განსახორციელებლად. ის საინფორმაციო ტექნოლოგიებისა და ამ ტექნოლოგიების გამოყენებით განხორციელებული ქმედებების ნებისმიერი კომბინაციაა, რომელიც ხელს უწყობს მართვას ან გადაწყვეტილების მიღებას. ნახევარსაუკუნოვანი არსებობის მანძილზე პროგრამულმა უზრუნველყოფამ უდიდესი ცვლილება განიცადა: მარტივი ლოგიკური და არითმეტიკული ოპერაციების შესრულების პროგრამებიდან, წარმოების მართვის რთულ

სისტემებამდე. ინფორმაციის დაგროვება და გადამუშავება ხდება კომპიუტერული ტექნიკის გამოყენებით, რომელიც ამჟამად ხელმისაწვდომია ნებისმიერი მომხმარებლისათვის. მInternet/Intranet ტექნოლოგიების გამოჩენამ არსებითად გაამარტივა საინფორმაციო სისტემების დამუშავებისა და ექსპლუატაციის პროცესი, შესაძლებელი გახდა მსოფლიოს ნებისმიერ კუთხეში არსებული რთული საინფორმაციო სისტემების დამუშავება და გამოყენება. ს. ს. განკუთვნილია ინფორმაციის შეგროვების, შენახვისა და გადამუშავებისათვის, ამიტომ ნებისმიერ მათგანს საფუძვლად უდევს შენახვისა და მონაცემთა წვდომის გარემო; ის გამოთვლითი ტექნიკის გამოყენების სფეროში დაბალი კვალიფიკაციის საბოლოო მომხმარებელზეა ორიენტირებული, შესაბამისად, მისი კლიენტური დანართები მოიცავს უბრალო, მოსახერხებელ და მარტივად ასათვისებელ ინტერფეისს. ს. ს. განუყოფელ ნაწილს შეადგენს მონაცემთა ბაზის მართვის სისტემა, რომელიც შეიძლება იყოს ლოკალური, რელაციური ან მძლავრი კლიენტ-სერვერული.

საინფორმაციო რთული სისტემების მოდელირებისა და მართვის თეორიის, აგრეთვე ინფორმაციული და კომპიუტერული ტექნოლოგიების შესწავლის საქმეში, მნიშვნელოვანი სამეცნიერო კვლევები აქვს ჩატარებული აკადემიკოს არჩილ ფრანგიშვილს.

ინფრაბგერა – დაბალი სიხშირის (20 ჰერცზე ნაკლები) მექანიკური რხევები, რომლებსაც ადამიანის ყური ვერ აღიქვამს. ვრცელდება დრეკად გარემოში. ინფრაბგერული რხევა ძირითადად ბგერული რხევის კანონებს ემორჩილება, მაგრამ დაბალი სიხშირე გარკვეულ თავისებურებებსაც ანიჭებს. კერძოდ, სმენადი ბგერებისგან განსხვავებით ი. ჰაერის გარემოში დიდ მანძილზე ვრცელდება (მისი ენერგიის მცირედ შთანთქმის გამო). საწარმოო პირობებში შერწყმულია დაბალსიხშირულ ხმაურთან, ხოლო მთელ რიგ შემთხვევაში – დაბალსიხშირულ ვიბრაციასთან. ინფრაბგერის წყარო შეიძლება გახდეს დანადგარი, რომლის სამუშაო ციკლთა რიცხვი წამში 20-ზე ნაკლებია (მაგ., ვენტილატორი, დგუშიანი კომპრესორი, შიგაწვის ძრავა, ელექტრორკალური ლუმელი და ა.შ.). ინფრაბგერული ტალღები ახლავს ბევრ ბუნებრივ პროცესს – მიწისძვრას, ვულკანის ამოფრქვევას, ქარიშხალს. ინფრაბგერა ადამიანისათვის საშიშ ფაქტორს წარმოადგენს.

ინფრასტრუქტურა (ლათ. infra ქვედა, ქვე და structura ნაგებობა, განლაგება) – 1. საზოგადოების ან ორგანიზაციის საბაზისო სტრუქტურა; დაგროვილი კაპიტალური აღჭურვილობის ფონდი (სატრანსპორტო საშუალებები, სკოლები, ფაბრიკები, გზები, კავშირგაბმულობა, ტრანსპორტი, წყალმომარაგება, სამშენებლო ობიექტები და ა.შ.); 2. სისტემის შემადგენელი ნაწილი, რომელსაც დაქვემდებარებული, დამხმარე ხასიათი აქვს, მაგრამ მთელი სისტემის ფუნქციონირებას განაპირობებს. ი. უზრუნველყოფს კვლავწარმოების პროცესის გარეგანი პირობების შექმნას, წარმოადგენს მეურნეობის განსაკუთრებულ სფეროს, რომელიც მომსახურებას უწევს წარმოებისა და მიმოქცევის სფეროს. განვითარებულ ქვეყნებში ი. იყოფა ოთხ დარგობრივ ჯგუფად: საწარმოო, სოციალური, ინსტიტუციონალური და ეკოლოგიური; 3. მეურნეობის იმ დარგების კომპლექსი, რომელიც ემსახურება სამრეწველო და სასოფლო-სამეურნეო წარმოებას; 4. საინჟინრო-ტექნიკური და სოციალური მომსახურების, ასევე საკომუნიკაციო ობიექტების, ნაგებობებისა და ქსელების ერთობლიობა; 5. სამხ. ზურგის ნაგებობათა კომპლექსი, რომელიც უზრუნველყოფს ჯარების მოქმედებას.

ინფრაწითელი სპექტროსკოპია – სპექტროსკოპიის სახეობა, რომელიც შეისწავლის სხივების შთანთქმას სპექტრის გრძელტალღოვან ნაწილში. ი. ს. მეშვეობით შესაძლებელია ნივთიერების მოლეკულებში სხვადასხვა ატომური დაჯგუფებების არსებობის, მოლეკულის

ქიმიური აგებულების, მათი მოძრაობის ხასიათის დადგენა. გამოიყენება ხელსაწყო – ინფრაწითელი სპექტროფოტომეტრი.

ინფუზია – 1. ხსნარების დიდი რაოდენობით შეყვანა ქსოვილებში, ორგანოებსა და სიღრუეებში წვეთობრივად; 2. ნაყენის დამზადება სამკურნალო მცენარეთა ფოთლებზე, ყვავილებსა და ფესვებზე მდულარე წყლის ზემოქმედებით.

ინცერტი (ინგლ. insert) (ლათ. inserto შეწევა) – 1. ბეტონის ზედაპირის მოპირკეთება ბუნებრივი ან ხელოვნური უსწორო ქვებით (ნახ. 1); 2. კედლის რომაული უწესრიგო ქვის წყობა.

ნახ. 1

ინციდენტი [ლათ. incidens (incidentis) რაც ხდება] – 1. სამუშაო პროცესთან დაკავშირებული შემთხვევა, რომელმაც არ გამოიწვია ტრავმა; 2. საშიშ საწარმოო ობიექტზე გამოყენებული ტექნიკური მოწყობილობის მტყუნება ან დაზიანება, ტექნოლოგიური რეჟიმის პროცესიდან გადახრა, ნორმატიული საკანონმდებლო აქტების, აგრეთვე საშიშ საწარმოო ობიექტზე მუშაობის წესების განმსაზღვრელი ნორმატიული ტექნიკური აქტების დარღვევა; 3. ოპერატორის არასწორი მოქმედებებით გამოწვეული ტექნიკური სისტემის მტყუნება.

ინჰიბირება (ლათ. inhibeo ვაკავებ, ვაფერხებ) – რაიმეს შენელება, თავიდან აცილება.

ინჰიბიტორი (ლათ. inhibitor შემჩერებელი, შემკავებელი) – ქიმიური პროცესების შემაფერხებელი (შემნელებელი, შემწყვეტი) ნივთიერება. არსებობს კოროზიის, ჯაჭვური ქიმიური რეაქციის (პოლიმერიზაცია), ჟანგვის (ჟანგვაწინაღობა) და სხვ. მაგ., ტექნეციუმის ნაერთები წარმოადგენს ფოლადის კოროზიის ინჰიბიტორს. ატმოსფერული კოროზიის ერთ-ერთი ყველაზე მარტივი ი. ნატრიუმის ნიტრიტი, რომელიც ფოლადისა და თუჯის ნაკეთობების კონსერვაციისათვის გამოიყენება. ი. უარყოფითი კატალიზატორია, რომელიც ისე ამუხრუჭებს რეაქციას, რომ წვის ტემპერატურა არ მცირდება. მისი მოქმედების მექანიზმი მდგომარეობს წვადი ნივთიერების დაჟანგვისას რეაქციის ჯაჭვის გაწყვეტაში. ადვილად რეაგირებს რეაქციის აქტიურ ცენტრებთან, გარდაქმნის რა მათ მდგრად პროდუქტებად. წვის ინჰიბიტორად ძირითადად სხვადასხვა ჰალოიდწარმოებულები გამოიყენება. წვის ი. ძირითადად გამოიყენება ხანძრის ჩასაქრობად და აფეთქების აქტიურად ჩასახშობად. ტექნოლოგიურ პროცესებში ზოგჯერ გამოიყენება მაღალი თბოტევადობის ფლეგმატიზატორები, რომლებსაც ინჰიბიტორული აქტივობა და თბური ზემოქმედებაც ახასიათებთ. ასეთ ნივთიერებებს მიეკუთვნება, მაგ., წვადი ნახშირწყალბადოვანი აირები, რომლებსაც უმატებენ აცეტილენს, რაც მაღალ ტემპერატურაზე და 20 მპა-მდე წნევის პირობებში აცეტილენისგან ორგანულ ნივთიერებათა სინთეზის ფეთქებადუსაფრთხო ტექნოლოგიური სქემების შექმნის საშუალებას იძლევა.

ინჰიბიტორი არმატურის კოროზიის – ნივთიერება, რომელიც გამოიყენება არმატურის კოროზიის აღმოსაფხვრელად ან კოროზიის სიჩქარის შესამცირებლად. ინჰიბიტორი შეჰყავთ ბეტონის ან არმატურის დამცავი საფარვლის შემადგენლობაში.

